

Druggebruik onder en (drug)hulpverlening aan Molukse jongeren.

Fridus Steijlen

buat Ens en Mariet

**Druggebruik onder
en (drug)hulpverlening
aan Molukse jongeren.**

Resultaten van een onderzoek naar druggebruik onder Molukse jongeren en problemen van de Molukse kategoriale drughulpverlening in relatie tot algemene instellingen en overheden.

Fridus Steijlen

Pattimura Special nr.7

CIP-GEGEVENS

Steijlen, Fridus
Druggebruik onder en (drug)hulpverlening aan Molukse jongeren : resultaten van een onderzoek naar druggebruik onder Molukse jongeren en problemen van de Molukse kategoriale drughulpverlening in relatie tot algemene instellingen en overheden/ Fridus Steijlen ; (voorw. Elias Rinsampessy). - Wijchen : Pattimura. - Ill., foto's. -(Pattimura Special ; no. 7)
Met lit. opg.
ISBN 90-70858-04-5 geb.
SISO 614.73 UDC 364.4: 613.83-054.57
Trefw.: druggebruik ; Molukkers ; hulpverlening.

Colofon:

'Druggebruik onder en (Drug)hulpverlening aan Molukse jongeren'
Fridus Steijlen Amsterdam 1984
Omslag en illustraties: expo-groep 'Durian'
Foto's: Asser foto-collectief
Druk: Peter & Sikke, Huisdrukkerij Elvas Amsterdam
Copyright © Uitgeverij Pattimura Wijchen 1984
Pattimura Special nr. 7

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

inhoudsopgave

Voorwoord	-
Inleiding	1
<u>I Drugs; een introductie</u>	5
.1 wat zijn drugs	5
.2 druggebruik: een eeuwenoud 'probleem'	7
<u>II Druggebruik onder Molukse jongeren</u>	11
.1 druggebruik in Nederland	11
.2 druggebruik onder Molukse jongeren	13
.3 vervreemding van Molukse jongeren en druggebruik	18
<u>III Algemene drughulpverlening en Molukse druggebruikers</u>	27
.1 hulpverlening aan alcoholverslaafden	27
.2 drughulpverlening	28
.3 falende hulpverlening aan Molukse gebruikers	31
<u>IV Kategoriale drughulpverlening aan Molukse druggebruikers</u>	41
.1 inleiding	41
.2 ontwikkeling van de kategoriale hulpverlening	44
.3 hulpaanbod van kategoriale projecten	49
.4 samenwerking met andere instanties	53
<u>V Kategoriale drughulpverlening als alternatief</u>	57
.1 kategoriale hulpverlening en masohi-gedachte	57
.2 Molukse hulpverlening en papeda	58
.2.1 interactie	59
.2.2 inbedding in de Molukse gemeenschap	64
.2.3 benadering van gebruikers	67
<u>VI Problemen van de Molukse kategoriale drughulpverlening</u>	69
.1 inleiding	69
.2 belemmeringen	70
.3 formele ruimte	72
.4 praktische ruimte	75
.5 persoonlijke factoren	82
.6 gevolgen en toekomst	89

<u>VII Druggebruik, hulpverlening, wantrouwen</u>	
<u>en beeldvorming</u>	93
.1 druggebruik en deviantie	93
.2 wantrouwen en beeldvorming	98
<u>VIII Conclusies</u>	111
Noten	117
Bijlage I 'Over het onderzoek'	129
Bijlage II 'Ringkasan pendek'	133
Geraadpleegde Literatuur	139
Over de schrijver	149

***Sekali klak awan gelap
akan lenjap
Matahari keadilan
akan terbit
Pahlawan Pattimura Muda
akan bangkit
dan membebaskan MALUKU
Tanah Airku***

***Berdjuanglah terus
Rakjat MALUKU
pasti akan merdeka
Kapitan Pattimura
tladan kami bangsanja***

***Tentara Berang Merah
berprang sampai kemenangan
MERDEKALAH MALUKU
untuk selama-lamanja***

inleiding

Toen ik in 1976 net aan het tweede jaar van mijn studie begon, zei een Molukse vriend: "Je kunt je als antropoloog wel leuk met het niet-westen bezig houden; maar je mag niet vergeten dat in Nederland groepen mensen wonen die ook een niet-westerse achtergrond hebben, en die hier nogal wat problemen ondervinden."

Dat kleine gesprekje op een vrijdagavond in een café zou onbetekenend zijn geweest, ware het niet dat mijn vriend bij mij een gevoelige snaar raakte. Hij had gelijk, wat wist ik eigenlijk over zijn achtergrond? Na die vrijdagavond volgden nog vele andere avonden en dagen die werden gevuld met discussie en informatie over de komst, het verblijf en de problemen van Molukkers in Nederland. De gesprekken groeiden van lieverlee uit tot participatie in activiteiten van een groepering, waarbinnen mijn vriend actief was. Langzamerhand begon in mijn leven de Molukse gemeenschap een steeds belangrijkere plaats in te nemen. Binnen mijn studie richtte ik mij meer en meer op Indonesië, terwijl daarbuiten de contacten met Molukkers steeds frequenter werden. Dingen die ik op de universiteit leerde gaf ik door aan mijn Molukse vrienden en vriendinnen; tijdens discussies, scholingen of praatgroepen. Maar ook ging ik wel op pad om antwoorden te vinden op vragen die zij stelden, waarbij ik gebruik maakte van de contacten en kennis die ik had opgedaan tijdens mijn studie.

Langzaam maar zeker kwam het moment dat ik, in het kader van mijn studie, een onderzoek moest doen. Dat was voor mij natuurlijk een mooie gelegenheid om weer naar Indonesië te gaan, en gedurende anderhalf jaar bereidde ik mij voor op een onderzoek in Indonesië. Vlak voor de geplande vertrekdatum verbleef ik toevallig bij een drughulpverleningsproject in een van de Molukse wijken. Er werd gediscussieerd over druggebruik onder Molukse jongeren en problemen waarmee Molukse kategoriale projecten kampten. We spraken af een onderzoek naar de Molukse drughulpverlening op te zetten zodra ik terug zou zijn uit Indonesië. Helaas, in augustus 1982 ontving ik het bericht dat de Indonesische overheid, om wat voor reden dan ook, geen goedkeuring aan mijn voorgenomen onderzoek wilde verlenen. Ik werd dus voor de keuze gesteld: of nogmaals proberen om toestemming voor Indonesië te krijgen of het opgevatte plan voor een onderzoek naar Molukse drughulpverlening uit te

werken. Na veelvuldige gesprekken, met Molukse maar ook Nederlandse hulpverleners, besloot ik te kiezen voor de tweede mogelijkheid. Het belang dat verschillende hulpverleners aan een dergelijk onderzoek toekenden, gaf daarbij voor mij de doorslag.

Dat was dus de aanleiding voor deze studie. Misschien is het goed hier nog kort aan te geven hoe het komende verslag van die studie is opgebouwd en wat de probleemstelling was. Wat betreft de methode van onderzoek wil ik verwijzen naar de bijlagen. De probleemstelling die aan deze studie ten grondslag lag is niet in één zin samen te vatten. Eigenlijk liggen aan deze studie meerdere probleemstellingen ten grondslag. De kern van de vraag die ik mij stelde was: wat is de Molukse kategoriale hulpverlening, wat zijn haar problemen in relatie tot algemene instellingen en overheden en hoe worden die problemen veroorzaakt. Tijdens de voorbereidingen werd duidelijk dat er nog bitter weinig specifiek materiaal is over (kategoriale) drughulpverlening aan Molukse heroinegebruikers, alsook over het gebruik onder Molukse jongeren. Vandaar dat in het kader van dit onderzoek ook nog gekeken werd naar de volgende vragen: welke ontwikkeling heeft het druggebruik onder Molukse jongeren doorgemaakt, en hoe was de hulp die hen werd geboden vanuit algemene instellingen.

Bij het schrijven van dit boek stond ik voor de keuze om al dan niet te veronderstellen dat de lezer(es) voorkennis had, over bijvoorbeeld drugs of over de Molukse geschiedenis. Ik meen de beste keuze te hebben gemaakt door er van uit te gaan dat de lezer(es) nagenoeg niets weet van zowel de Molukse geschiedenis en cultuur als van drugs en drughulpverlening, mede omdat dit boek het eerste is op dit gebied.

Redenerend vanuit dit uitgangspunt wordt in het eerste hoofdstuk allereerst omschreven wat drugs zijn en welke rol drugs in vorige eeuwen hebben gespeeld. Met dit hoofdstuk wordt vooral enige relativering omtrent drugs en druggebruik beoogd. In hoofdstuk II begint het eigenlijke verhaal over druggebruik onder Molukse jongeren en de Molukse drughulpverlening. Tegen de achtergrond van druggebruik in de Nederlandse samenleving wordt in dit hoofdstuk beschreven welke ontwikkeling het druggebruik onder Molukse jongeren heeft doorgemaakt en wat de achtergronden zijn van die gebruikende jongeren. Vooralsnog wordt in dit hoofdstuk niet expliciet aangegeven hoe die achtergronden precies tot het gebruik van drugs leiden. Over de algemene

drughulpverlening, waarop Molukse gebruikers in eerste instantie waren aangewezen, gaat hoofdstuk III, waarin tevens wordt ingegaan op het mislukken van die hulpverlening aan Molukse gebruikers. Mede als reactie op het falen van de algemene instellingen ontstaan kategoriale hulpverleningsinitiatieven, waarvan in hoofdstuk IV de ontstaansgeschiedenis wordt beschreven. Om meer inzicht te krijgen in deze vorm van hulpverlening komen ook aan bod de activiteiten die vanuit kategoriale projecten worden ontplooid, en met welke instanties wordt samengewerkt. In hoofdstuk V wordt vervolgens beschreven waaraan de kategoriale hulpverlening haar specifieke karakter ontleent, met andere woorden waarom het een Molukse hulpverlening genoemd kan worden. De vraagstelling met welke problemen kategoriale projecten te kampen hebben is de kern van hoofdstuk VI, waarbij bekeken wordt welke problemen op welk niveau spelen. Wantrouwen blijkt het sleutelwoord te zijn bij de gesignaleerde problemen, wat ons in hoofdstuk VII brengt op onder andere een gebrek aan inzicht in de situatie van Molukkers in Nederland aan de kant van algemene instellingen en op de beeldvorming over Molukkers in Nederland. In dit op één na laatste hoofdstuk wordt ook teruggekomen op de vraag die is blijven liggen in hoofdstuk II: wat hebben de achtergronden van Molukse jongeren te maken met het gebruik van drugs? In het laatste hoofdstuk ten slotte worden enkele summier conclusies getrokken en (zij het zonder al te veel pretenties) enkele aanbevelingen gedaan om te komen tot oplossingen voor de geconstateerde problemen. Deze studie moet, ten slotte, worden gezien als een begin, een eerste aanzet tot het verkrijgen van meer inzicht in de kategoriale drughulpverlening aan Molukse gebruikers en de problemen van die hulpverlening.

Omwille van de discretie en wat dies meer zij, worden in dit boek niet de echte namen van personen gebruikt (uitgezonderd die gevallen waar het gaat om uitspraken in het openbaar). De pseudoniemen zijn wel consistent gebruikt; dat wil zeggen dat voor dezelfde persoon steeds dezelfde naam is gebruikt.

Rest mij aan het einde van deze inleiding nog iets te zeggen over al die mensen die hun medewerking hebben verleend aan het onderzoek en dit boek. Terugkijkend op de twee jaar die het onderzoek en dit boek in beslag namen bekruipt mij een gevoel van tevredenheid. Er is veel gebeurd, er waren vele mooie momenten maar ook evenzo vele

moeilijke momenten tijdens de voorbereidingen, het onderzoek en het uitwerken van het materiaal. Veel mensen hebben me daarbij geholpen, ieder op zijn of haar eigen wijze, en ik weet eigenlijk niet zo goed hoe ze te bedanken. Ik kan ze hier niet allemaal noemen, tenslotte waren het een kleine 200 mensen die mij hielpen met informatie, me oppepten, begeleidden, hielpen corrigeren, typen en lay-outten of die zorgden voor het foto-materiaal en de omslag. Ik kan ook niet slechts enkelen noemen, daarmee zou ik bijvoorbeeld onrecht doen aan die ene gebruiker, waarvan ik de naam niet eens ken, die mij tijdens dat ene gesprek in de trein de nodige informatie gaf. Ik zou hem onrecht doen omdat hij méér deed dan alleen informatie geven: hij stimuleerde mij door zijn vertrouwen. Misschien kan ik iedereen bedanken via Surya. Surya kwam immers vlak voordat ik dit boek beëindigde, en met zijn prille gekrijs herinnert hij mij aan de moeilijke momenten waarin men mij steunde, terwijl zijn eerste krampachtige lachjes mij herinneren aan die mooie momenten die ik mocht delen. Surya is zijn leven net begonnen en moet nog veel leren. Als hij dadelijk moet leren lopen zal hij dat doen door vallen en opstaan. Ik hoop dat dit boek, waarin het vallen en opstaan van hulpverlening aan Molukse gebruikers is beschreven, bijdraagt tot een leerproces

Fridus Steijlen
Amsterdam, augustus 1984

I DRUGS; EEN INTRODUCTIE

.1 wat zijn drugs

Het 'Compendium drugverslaving en alcoholisme' (1) geeft als algemene definitie voor drugs: "Stoffen die een invloed hebben op het menselijk bewustzijn en die om deze redenen gebruikt worden." Volgens deze algemene definitie van drugs zijn drugs genotmiddelen en kunnen variëren van specerijen (Ve-tsin), alcohol, nicotine en cafeïne tot cannabis en opiaten. In de praktijk is een dergelijke definitie echter onbruikbaar. Met drugs bedoelt men dan doorgaans cannabisproducten en opiaten, waarbij cannabisproducten dan veelal nog tot de soft drugs gerekend worden. De definitie uit het 'Compendium' is niet zinloos, integendeel. Met enkele woorden laat zij de relativiteit van het begrip drugs zien. Het besef dat ook cafeïne-houdende dranken als koffie en thee, en de door de dokter voorgeschreven slaap- en kalmeringsmiddelen tot de categorie drugs gerekend worden, voorkomt dat men drugs ziet als enge giftige stoffen. Immers, er zijn ook soorten die elke dag door veel mensen worden gebruikt zonder dat er problemen ontstaan.

Maar goed, terug naar de praktijk. Daar spreekt men over soft drugs als het gaat om cannabisproducten als marihuana en hasjies, en over hard drugs als het gaat om opiaten (heroïne, opium morfine en methadon) en aanverwante middelen als cocaïne. Alle cannabisproducten, de cocaïne en op één na alle opiaten die in Nederland gangbaar zijn, zijn natuurlijke producten. De cannabisproducten worden gewonnen uit hennepplanten, de cocaïne uit cocabladeren en opiaten uit de papaverplant. Uit de bol van de papaverplant wordt in eerste instantie opium gewonnen, welke via chemische processen kan worden omgezet in morfine en heroïne. Enkel methadon is een synthetisch middel.

In deze studie zullen we het vooral hebben over hulpverlening aan gebruikers van hard drugs. Ondanks het feit dat veel heroïnegebruikers naast heroïne andere middelen (cocaïne, slaapmiddelen, pepmiddelen of soft drugs) gebruiken, blijft heroïne de belangrijkste drug. Als dus verder in deze studie het woord drugs wordt gebruikt, wordt daarmee opiaten en met name heroïne bedoeld.

Heroïne is een sterk verslavend middel. Dat wil zeggen

dat na een periode van gebruiken de gebruiker zowel geestelijk als lichamelijk het middel nodig heeft. Bovendien treedt tolerantie op, zodat de gebruiker steeds meer heroïne nodig heeft om dezelfde effecten (stoned zijn, een flash krijgen) te bereiken. Bij een gelijkblijvende dosis zal een gebruiker niet eens meer de prettige effecten ervaren, maar slechts kunnen voorkomen dat hij of zij ziek wordt. Want als gevolg van de lichamelijke verslaving treden hevige onthoudingsverschijnselen op zodra het lichaam de drug niet meer krijgt toegediend. Onthoudingsverschijnselen (abstinentie) bij heroïne kunnen zijn: rillingen, braken, buikpijn, kippevel, daling van lichaamsgewicht, diarree en uitdroging. Als een gebruiker van de heroïne af wil (afkicken) dan kan dat door in één keer te stoppen met het gebruik. Deze methode gaat dan wel gepaard met abstinentieverschijnselen en wordt daarom 'Cold Turkey' (koude kalkoen) genoemd. Afkicken kan ook gebeuren door geleidelijk de hoeveelheid heroïne te verminderen. Binnen de drughulpverlening is het echter niet gebruikelijk om af te kicken via het verminderen van de hoeveelheid heroïne. Dit gebeurt wel met behulp van het vervangingsmiddel methadon. Niet alle hulpverleners zijn gelukkig met methadon als vervangingsmiddel omdat methadon even verslavend, zo niet verslavender dan heroïne is. Als belangrijkste voordeel van methadon zien hulpverleners de werkingsduur van methadon, die langer is dan die van heroïne, namelijk 24 - 36 uur tegen 6 uur bij heroïne. Door die langere werkingsduur kan een gebruiker makkelijker aan een ander levensritme wennen. Immers, bij het illegale gebruik van heroïne is men steeds zes uur bezig met bieren brennen van geld om nieuwe heroïne te kunnen kopen (scoren), methadon wordt daarentegen als medicijn verstrekt waardoor de gebruiker niet hoeft te scoren (2). Methadon zowel als de 'Cold Turkey', ten slotte, zijn geen afkickmiddelen in de zin dat gebruikers volledig van de heroïne afkomen. Men kickt wel lichamelijk af (wordt 'clean'), maar de weg om ook geestelijk van de heroïne af te komen is nog langer. De geestelijke verslaving heeft namelijk te maken met de levenswijze van gebruikers en met het feit dat men vaak slechts gebruikende vrienden en vriendinnen heeft. Om daar uit te komen moeten gebruikers dus vaak een volledig nieuw leven opbouwen.

Het gebruik van heroïne is niet zonder gevaar. Ten eerste wordt de heroïne nooit in zuivere vorm op de markt gebracht, maar versneden en vermengd met andere stoffen; stoffen die niet altijd even vriendelijk zijn. Zo kostte

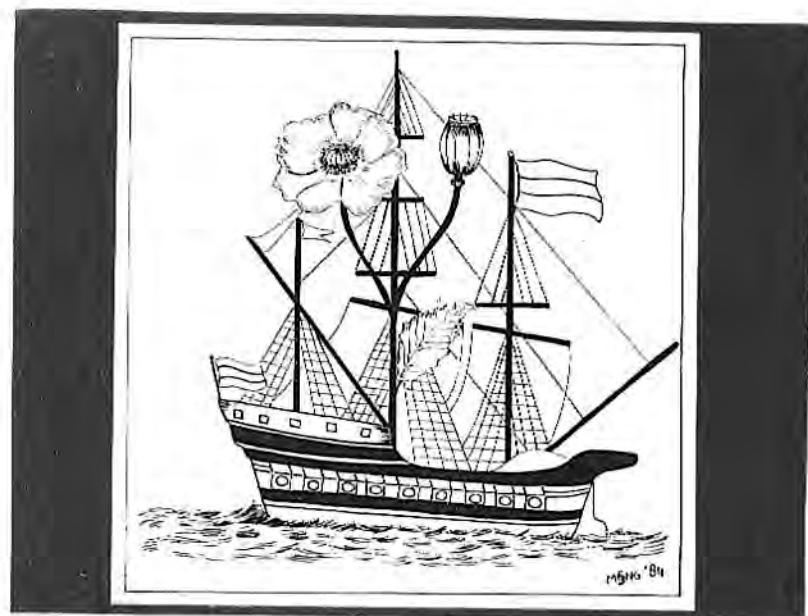
vermenging met giftige stoffen in de zomer van 1983 in Amsterdam het leven aan een zevental jonge gebruikers in een tijdsbestek van één week. Ook zijn gevallen bekend van pure oplichterij, waarbij zogenaamde dealers fijn gemalen stophoest verkochten als heroïne. Het laat zich dan ook makkelijk raden dat gebruikers zoveel mogelijk naar dezelfde dealer gaan, dan weten ze wat voor heroïne ze kopen en wat de dosis is die ze van die heroïne kunnen hebben. Een overdosis kan immers je dood betekenen. Overigens hebben de meeste berichten over heroïne-doden als gevolg van een overdosis betrekking op gebruikers van buiten Nederland. Zij zijn vaak heroïne gewend die meer versneden is (dus met minder echte heroïne) dan in Nederland verkocht wordt, waardoor ze hier makkelijker een overdosis tot zich nemen.

Naast versnijding en vermenging brengt de wijze van gebruik gevaren met zich mee. De meeste blanke junks (verslaafden) spuiten de heroïne intraveneus: ze verhitten de heroïne in wat vocht op een lepel en brengen de oplossing met een injectienaald in de aderen. Een andere toedieningswijze is het roken, ofwel 'chinezinnen' van heroïne. De heroïne wordt op een zilverpapiertje verhit en de rook wordt gehaleerd; het merendeel van de Molukse en Surinaamse gebruikers passen deze methode toe. Het voordeel van spuiten is dat je minder heroïne nodig hebt dan bij 'chinezinnen'. Daar staat wel tegenover dat het optreden van tolerantie bij spuiten sneller gaat en het gebruik van injectienaalden het gevaar van infectie en, bij gezamenlijk gebruik, van geelzucht met zich meebrengt.

.2 druggebruik: een eeuwenoud „probleem”

Als we afgaan op kranteberichten over de drugproblematiek in de jaren tachtig zou wel eens het idee kunnen ontstaan dat deze problematiek van recente datum is. In die berichten heeft men het immers over het steeds toenemende gebruik en de groeiende problemen rond dat gebruik. Niets is echter minder waar. Reeds eeuwenlang is het gebruik van drugs bekend, alleen heeft de samenleving niet altijd op dezelfde manier op het gebruik ervan gereageerd.

Voorbeelden van culturen en landen waar druggebruik geaccepteerd was zijn er in overvloed. We hoeven maar te denken aan de Inca's, de op coca-bladeren kauwende boeren en tinarbeiders in Bolivia, de guru's in India en Nepal en ga

De opium werd onder Nederlandse vlag in Bengalen of Singapore gekocht en verscheept naar Java.

zo maar door. Ook westerse overheden hebben niet altijd afkerig gestaan tegenover druggebruik. Integendeel, westerse landen hebben in vroegere jaren zelfs aardig verdiend aan de handel in opium. Zo verhandelde de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) in Nederlandsch-Indië op grote schaal opium. Een handel die door de Nederlandse overheid werd overgenomen na het faillissement van de VOC. In 1832 werd in de door Nederland beheerste kolonie een opiumpachtstelsel ingevoerd. De opium werd onder Nederlandse vlag in Bengalen of Singapore gekocht en verscheept naar Java, alwaar het éénmaal per jaar aan de tussenhandelaren werd verkocht. Op die manier vloeide een belangrijk deel van de winsten die in de opiumhandel werden gemaakt naar de Nederlandse schatkist. De pachters -90% van hen waren rijke Chinezen- hadden het alleenrecht op de verkoop van opium. De invoering van dit pachtstelsel gebeurde op een moment dat kwam vast te staan welke kwalijke gevolgen het gebruik van opium had voor de gezondheid. Kritiek op de overheidsbemoeningen met de opiumhandel werd met de invoering van het pachtstelsel in de wind geslagen (1).

In dezelfde periode oefenden Britse en Amerikaanse handelaren druk uit op hun respectievelijke regeringen om China te dwingen het invoer- en consumptieverbod op opium op te heffen. De Chinese keizer weigerde namelijk Indiase opium te ruilen voor zijde en thee, die zeer geliefd waren op de wereldmarkt. De druk op de Amerikaanse en Britse regeringen leidde uiteindelijk tot de opium-oorlogen in 1840 en 1841 waarmee de handelsbeperkingen werden opgebroken (2). Vanaf dat moment steeg het opiumgebruik voornamelijk in het Verre Oosten en Zuidoost Azië. In Europa was opium slechts te verkrijgen als medicijn tegen de griep en als pijnstillers, totdat het door het aspirientje werd verdreven. In 1890 kwam opium nog op de markt terug toen de firma Bayer heroïne verwerkte in een hoestmiddel. Gedurende de tweede helft van de vorige eeuw drong opium ook door in de Verenigde Staten. Daar was het in eerste instantie een geaccepteerd middel, behalve dan het 'chinezen' van opium. De Duitse epidemioloog Schreiner onderzocht waarom opiumschuivers wel en andere gebruikers niet streng vervolgd werden. Hij kwam tot de conclusie dat het vervolgingsbeleid samenhang met de groep gebruikers. Het waren namelijk vooral Chinezen die de opium schoven. Deze Chinezen waren als goedkope arbeidskrachten in de Verenigde Staten aangetrokken om te werken aan de trans-continentale spoorlijn. Toen echter een periode van economische

recessie aanbrak, werden die 'goedkope' Chinezen zware concurrenten op de arbeidsmarkt. Door het schuiven van opium in een criminele hoek te plaatsen werd geprobeerd de Chinezen uit de arbeidsmarkt te manoeuvreren (3).

De liberale kapitalistische geest die in 1840 nog de opium-oorlog veroorzaakte maakte rond de eeuwwisseling plaats voor een meer ethische gedachtengang, waarbij de roep om een verbod op opiumverbouw en -verkoop anders dan voor medische doeleinden steeds sterker werd (4). De Amerikaanse overheid nam in 1903 als eerste een anti-opiumwet aan. De diep in de opiumhandel verstrikte Nederlandse koloniale overheid was nog lang niet zover. In 1894 startte zij op Madura een experiment met wat in 1920 officieel de 'opiumregie' zou gaan heten. In die opiumregie werd ook de tussenhandel in Nederlandse handen genomen. De opiumregie voorzag verder in beperkingen van gebruik en verbouw van opium, en in prijsstijgingen. De kolonistoren sloegen met de opiumregie twee vliegen in één klap. Enerzijds gaven ze via beperkingen het idee iets te willen doen aan het indammen van het opiumgebruik, anderzijds bleven de hoge winsten gewaarborgd door hoge prijzen. In 1920 was de opbrengst uit de opiumhandel maar liefst 53 miljoen gulden (4).

De opiumregie heeft niet lang stand gehouden. Naast toenemende kritiek in de Nederlandse kolonie op het opiumgebruik (opium stond gelijk aan slecht en ziek), werden internationale afspraken gemaakt om het opiumgebruik terug te dringen. In 1925 werd in Genève een internationaal verdrag gesloten ter bestrijding van verslaving aan opiaten. Dat verdrag werd ook door Nederland ondertekend. Alle wetten en verdragen die sinds 1925 tot stand zijn gekomen hebben het gebruik van en de verslaving aan opiaten nog niet kunnen uitroeien. Verschillende groepen in het westen bleven opiaten gebruiken. Ook aan overheidsbemoedeningen met handel in opiaten en andere hard drugs is met de verschillende verdragen geen einde gekomen. Over de Amerikaanse CIA is bijvoorbeeld bekend dat zij de Italiaanse maffia toestond opium en heroïne te verhandelen in ruil voor samenwerking in de strijd tegen de fascistten in de Tweede Wereldoorlog. Ook van de militaire machthebbers in Bolivia is bekend dat zij een belangrijke rol vervullen in de cocaïnehandel.

De handel en het gebruik van opiaten is dus niet iets van de twintigste eeuw. Het heeft een lange geschiedenis waarin overheden niet altijd afkerig hebben gestaan tegenover het gebruik van opium.

II DRUGGEBRUIK ONDER MOLUKSE JONGEREN

.1 druggebruik in Nederland

Tot het midden van de jaren vijftig van deze eeuw bleef het gebruik van drugs in Nederland beperkt. Soft druggebruik trof men incidenteel aan bij 'elite-groepjes', zoals de Tachtigers aan het eind van de vorige eeuw (1). Het gebruik van opium was beperkt tot de, in de grote steden verblijvende, Chinese gemeenschappen. Slechts kleine hoeveelheden opium vonden hun weg naar bredere kringen. Verder was er nog een kleine groep gebruikers van voornamelijk morfine, die bestond uit mensen die beroepsmatig aan opiaten konden komen (artsen, verpleegkundigen e.d.).

Vanaf 1955 begonnen jongeren in Nederland drugs te ontdekken en ermee te experimenteren. Het ging toen vooralsnog niet om opiaten, maar om soft drugs, trips en snuifmiddelen. Ook in medische instellingen werden experimenten uitgevoerd. Zo experimenteerde Van Ree in de psychiatrische afdeling van het Wilhelmina-Gasthuis te Amsterdam met LSD (2). Deze experimenteerperiode, ook wel aanloopperiode genoemd, duurde tot 1962. Vanaf dat moment vonden soft drugs en trips hun weg naar bredere kringen van de Nederlandse jeugd. Mede debet aan deze verbreiding was de verstrengeling van drugs met ideologieën van sub-culturen, die kenmerkend waren voor de jaren zestig. Door de bewustzijnsverruimende werking van drugs zag men ze als middel om de wereld te verbeteren. Analooq aan de Amerikaanse Ken Kesey en zijn Merry Pranksters (3) ontstonden ook in Nederland cultussen rond het gebruik van marihuana en LSD. De slogan 'een tevreden roker is geen onruststoker' uit die periode spreekt boekdelen.

Vanaf 1968 verloor het gebruik van soft drugs en trips zijn ideologische betekenis en werd het gebruik gemeengoed in vele jongerencentra, koffiehuisen en café's. Terwijl een deel van de oudere gebruikers óf naar het buitenland vertrok óf zijn levenswijze veranderde (4), ging een klein deel van de vroegere gebruikers over op opium. Zij vonden geen aansluiting bij de nieuwe groep soft druggebruikers en de scene

(5), die verstoken bleef van ideologie. De periode 1962-1968 wordt dan ook wel aangeduid als de verbreedingsperiode van soft drugs en trips.

Heroïne kwam, in eerste instantie in geringe hoeveelheden, op de Nederlandse markt tussen 1968 en 1971. Het werd geïntroduceerd door Franse junkies, die het in Nederland ruilden tegen het synthetische vervangingsmiddel methadon, dat in Frankrijk niet te krijgen was. In 1971 steeg het aanbod van heroïne op de Nederlandse markt drastisch. De herbine was afkomstig uit Zuidoost-Azië en werd meegebracht door zeelieden vanuit Singapore. Ondanks de lage prijzen van deze 'brown sugar' en de push-praktijken sloeg het middel de eerste tijd niet aan bij het Nederlandse publiek. In 1972 kwam daarin een kentering. Enerzijds stagneerde de toevoer van opium als gevolg van succesvol politietoetreden en de verwerking van opium tot heroïne in de produktielanden, anderzijds namen de push-praktijken toe (6). Het waren vooral jonge Amerikaanse toeristen die van hun vakantiegeld de spotgoedkope heroïne opkochten, om die vervolgens weer door te verkopen of zelfs voor een deel gratis weg te geven. Wellicht overbodig is het te vermelden dat het gratis weggeven van heroïne geen kwestie was van filantropie maar van klantenwerving, want eenmaal verslaafd moest men gaan betalen. De bestaande groep opiumschuivers kwam in het nauw door het opdrogen van de opiumtoevoer. Zij weigerden echter over te gaan op 'brown sugar'. Zelfs de al jaren gebruikende Chinezen weigerden de opium in te ruilen voor heroïne en deden een beroep op hulpverleningsinstanties om af te kicken. De nieuwe groep druggebruikers kwam dan ook voornamelijk uit de groep 'onwetenden': de straatjeugd, die wel eens een pepmiddeltje had geslikt, maar niet wist wat de gevolgen van heroïne waren (7).

Door een stijging van heroïneprijzen in de loop van 1973 -heroïne had toen vaste voet gekregen in Nederland- werden meer en meer gebruikers gedwongen zelf te gaan dealen, of te gaan stelen om hun dagelijkse dosis te kunnen bekostigen. Van overheidszijde hadden heroïnedealers en -gebruikers in die tijd niet veel te vrezen. De overheid richtte zich vooral op het verhandelen en gebruiken van soft drugs, in de veronderstelling dat een soft drug-gebruiker makkelijk op hard drugs zou overstappen (8). De weigering van grote groepen van zowel soft drug- als opiumgebruikers om over te gaan op heroïne, toen deze drug op de markt kwam, toont overduidelijk aan hoe verkeerd de overheid de drugproble-

matiek inschatte.

Mede dankzij de onevenredige aandacht voor bestrijding van soft drug-gebruik in de jaren zeventig kon het heroïne gebruik zich uitbreiden. Het heroïnegebruik beperkte zich ook niet meer tot de grote steden maar raakte, naarmate de jaren zeventig vorderden, ook ingeburgerd in provincieplaatsen. Aan het eind van de jaren zeventig lukte het de politie om, mede dankzij elders gestationeerde politiemensen, de heroïnehandel vanuit Zuidoost-Azië een aantal slagen toe te brengen. De handel vanuit deze 'gouden driehoek' (Birma-Laos-Thailand) werd dan ook meer en meer verdreven door de handel vanuit de 'gouden sikkel' (Iran-Pakistan-Afghanistan), die gebruik maakte van de stokkende aanvoer vanuit de 'gouden driehoek' en tegelijkertijd profiteerde van de gestegen prijzen als gevolg van een tijdelijke schaarste van heroïne (9).

In tegenstelling tot het gebruik van soft drugs in de jaren zestig, is het gebruik van heroïne niet gekoppeld aan ideologieën. In de Nederlandse wetgeving werd eind jaren zeventig en begin jaren tachtig een onderscheid tussen het gebruik van soft en hard drugs aangebracht, waarmee soft drugs tot op bepaalde hoogte werden gelegaliseerd. Het aantal hard druggebruikers werd, begin jaren tachtig, geschat op 15000 personen (10), wat betekent dat op elke 1000 personen ongeveer één persoon heroïne gebruikte.

.2 druggebruik onder Molukse jongeren

Statistische gegevens over druggebruik moeten altijd met enige reserve worden bekeken, aangezien het meestal schattingen behelzen. We hadden het in de vorige paragraaf dan ook niets voor niets over een schatting van 15000 gebruikers. Cijfers over gebruik door jongeren afkomstig uit etnische bevolkingsgroepen moeten nóg voorzichtiger bekeken worden. Immers, officieel kent Nederland geen registratie op basis van etnische afkomst, enkel op basis van nationaliteit. Toch willen we hier een aantal schattingen over gebruik onder Surinaamse en Molukse jongeren geven, omdat die cijfers enig inzicht verschaffen in de verhoudingen tussen groepen gebruikers.

In 1978 schatte de Surinaamse instelling Srefidensie het aantal Surinaamse heroïnegebruikers op 2400 (1), wat op een totaal van 108.143 mensen van Surinaamse afkomst (2) één gebruiker op 45 Surinaamse personen betekent. De Molukse stichting Tjandu schatte het aantal Molukse gebruikers in

1978 op 1000 (3), wat bij een bevolkingsaantal van 32.000 in hetzelfde jaar (4) één heroïnegebruiker op 32 personen van Molukse afkomst is. Een vergelijking tussen gebruikers gekoppeld aan de leeftijdsgroep 18 - 24 jaar geeft in 1981 voor blanke Nederlanders 0,6%, Surinamers 5% en Molukkers 10% die heroïne gebruikt (5). Op basis van dergelijke, vaak ruwe, schattingen kan men dus concluderen dat het aantal gebruikers onder Surinaamse en Molukse jongeren tussen 18 en 24 jaar tien tot twintig keer zo groot is als onder hun blanke leeftijdgenoten.

Enkele lokale en regionale cijfers kunnen illustreren hoe het hoge percentage Molukse heroïnegebruikers zich verhoudt tot de Molukse gemeenschap. Lokale en regionale cijfers zijn vaak betrouwbaarder dan landelijke cijfers, omdat zij worden samengesteld door instellingen die de groep gebruikers ter plaatse kent, en het is geen samenstelling van verschillende schattingen. In Breda waren in 1982 40 Molukse gebruikers geregistreerd; op 80 gezinnen betekent dat één gebruiker per twee gezinnen (6). In Leerdam registreerde men in 1981 45 Molukse gebruikers (7) op een totaal van 850 Molukse zielen (8). In Twente ten slotte lag in 1982 het percentage heroïnegebruikers -in de leeftijdscategorie van 15 tot 30 jaar- voor Molukse jongeren op ongeveer 50% (9).

Het gebruik van heroïne door Molukse jongeren kent een iets ander verloop dan het gebruik door Nederlandse jongeren. Het kwam later op, maar nam vervolgens in korte tijd ernstiger vormen aan. Eind jaren zestig en begin jaren zeventig werd door Molukse jongeren al wel geëxperimenteerd met soft drugs en, in mindere mate, met trips. Het waren voornamelijk kleine groepen die deze middelen gebruikten. Olang, één van de vroege gebruikers, vertelde over een voorval in 1971:

"Ik was één van de eerste gebruikers. Geeri heroïne nog in het begin, maar wel hasj en LSD. Ik heb ook veel geëxperimenteerd met trips. Dat ging niet altijd goed. Ik tripte een keer voordat ik naar de kerk ging en toen flipte (10) ik. Die mensen wisten niet wat er aan de hand was, die dachten dat ik gek was."

Met de grote verbreiding van heroïne onder Nederlandse jongeren in 1973/1974 drong de drug ook door tot groepen Molukse jongeren. Vooral nog werd de heroïne op beperkte schaal en door gesloten groepjes gebruikt. Zij gebruikten de

heroïne hetzij stiekem in de wijken, hetzij op ontmoetingsplaatsen buiten het gezichtsveld van de Molukse gemeenschap. Meer dan eens kwam het voor dat jongeren naar nabij gelegen steden pendelden om daar heroïne te gebruiken. De grote klap in het gebruik door Molukse jongeren kwam in het midden van de jaren zeventig. Toen de stichting Tjandu in 1978 een inventarisatie maakte van het aantal gebruikers in de gemeenschap, bleek namelijk dat het merendeel van de gebruikers al 2 à 3 jaar heroïne tot zich nam. De toename van heroïnegebruik werd zowel door de Molukse gemeenschap als de Nederlandse samenleving niet direct onderkend. In de Molukse gemeenschap was geen kennis over het gebruik van hard drugs aanwezig, zoals ook blijkt uit bovenstaand citaat, waardoor het toenemende druggebruik niet werd signaleerd. Als dat eventueel toch gebeurde was de eerste reactie: verdrukken en ontkennen; wat de gebruikende jongeren het gevoel gaf verstoten te worden (11). Nederlandse hulpverleningsinstellingen en de overheden zagen de ontwikkelingen onder Molukse jongeren niet, deels omdat ze totaal geen zicht hebben op hetgeen in de Molukse gemeenschap gebeurt. Zo schreef de gemeente Apeldoorn in 1978:

"De ARV noemt ook een aantal van ca. 75 aan hard drugs verslaafde Molukkers uit Vaassen; die vormen echter een geïsoleerde groep. Bovendien schijnen deze Molukkers met het gebruik wat andere problemen te hebben dan Nederlandse jongeren, hetgeen waarschijnlijk te maken heeft met een andere volksaard." (12)

Toch waren er in 1976 al duidelijke tekenen dat het heroïnegebruik onder Molukse jongeren explosief toenam. Het Groningse jongerencentrum 'Het Viaduct' maakte melding van gebruik onder Molukse jongeren, en de kranten schreven over een schietpartij in het Amsterdamse Sosa-gebouw, waarbij Molukse jongeren betrokken waren (13). De inzet van die schietpartij was de levering van slechte heroïne aan Molukse gebruikers.

In 1977 werden de signalen van het toenemende gebruik door de Molukse gemeenschap zelf opgepikt. Op landelijk niveau ontstond vanuit een gespreksgroep van de GIM (14) de werkgroep Tjandu en op lokaal niveau in Vaassen een werkgroep, die later Waspada zou gaan heten. Het aantal gebruikers bleef, na de explosie van 1975/1976, gestaag toenemen. In 1980 leek het aantal gebruikers te zijn gestabili-

seerd. Afhankelijk van de lokale situatie schommelde het aantal gebruikers rond een vaste kern. In Assen bijvoorbeeld had een grootscheepse politie-actie aan het begin van de zomer in 1983 een toename van gebruik tot gevolg. De actie verstoorde de rust in de Asser scene zodanig dat één van de plaatselijke dealers besloot zijn handel te stoppen. Het zo ontstane gat op de markt werd direct gevuld door nieuwe dealers, die de heroine begonnen te pushen. Met als gevolg dat enkele gebruikers, die met hulp van het Molukse drughulpverleningsproject Masiun afkickten, terugvielen in het gebruik van heroine. In Almelo experimenteerde een grote groep jongeren tussen 15 en 17 jaar in de zomermaanden van 1981 met heroine. Deze uitbreiding van de groep gebruikers bleek echter van korte duur, toen na de zomer de groep stopte omdat ze het gebruik te duur vond.

De groep Molukse heroinegebruikers bestaat voor een meerderheid uit jongeren in de leeftijdsgroep van 18 tot 30 jaar. Wat betreft het gebruik door vrouwen waren er in het begin van de jaren tachtig aanwijzingen dat het gebruik onder hen toeneemt. Een tendens die door de Molukse gemeenschap, en niet in de laatste plaats door gebruikers, als kwalijk wordt beschouwd. Niet zelden moet men, om heroine te kunnen kopen, overgaan tot criminaliteit. Mannelijke gebruikers geven daarbij aan dat ze liever inbreken of winkeldiefstallen plegen omdat ze zwaardere criminaliteit, waarbij mensen direct worden bedreigd, als laag ervaren. Voor vrouwen ligt als uiterste middel om geld te bemachtigen prostitutie in het verschiet, overigens niet zelden daartoe aangespoord door poolers. Prostitutie gaat in de ogen van de gebruikers en andere leden van de Molukse gemeenschap echt te ver. Pratend over de kwalijke tendens van toenemend gebruik onder Molukse vrouwen zei Frans, een Molukse hulpverlener, het volgende:

"Als iemand zover moet gaan om haar lichaam te verkopen dan houdt het voor ons op. In de Molukse cultuur kennen we geen prostitutie. Als we dat merken dan gaan we hard optreden."

Het is niet goed te overzien in hoeverre door Molukse vrouwen wordt geprostitueerd omwille van de heroine. Meestal spelen die praktijken zich ver buiten het gezichtsveld van de gemeenschap af. Elie, een Molukse straathoekwerker die vaak in de grote steden werkt omschreef de contro-

lemoeilijkheden als volgt:

"Wij als Molukse hulpverleners hebben daar weinig zicht op. Die meisjes worden vaak gedwongen in besloten clubs in de stad te werken. Als wij dan voor de deur staan krijgen ze een seintje dat er Molukkers komen en dan verdwijnen ze door de achterdeur. Als de politie zo'n tent binnenkomt dan staan ze achter de bar en zijn ze gewoon personeel."

In de wijken vormen gebruikers vaak aparte groepen, los van bijvoorbeeld werkloze jongeren. Over de situatie in Leerdam vertelden Orpha, een hulpverleenster en Anies, een gebruiker:

"Leerdam is een moeilijke wijk. Daar komt bij dat de gebruikers geen contact hebben met werkloze jongeren. De gebruikers zitten overdag in de wijk en de werklozen zitten in de cafés in het dorp, waar ze biljarten enzo. Eigenlijk vormen ze twee aparte groepen."

In die geïsoleerde situatie van gebruikers komt langzaam verandering, onder andere doordat Molukse hulpverleners activiteiten initiëren waarin zowel gebruikers als niet-gebruikers worden betrokken.

De hechtheid van de groep gebruikers en de mate waarin de gemeenschap met het gebruik wordt geconfronteerd is sterk afhankelijk van ontwikkelingen in de scene. Lidy, een gebruikster die al zes jaar gebruikt was uit de wijk waar haar ouders wonen weggetrokken:

"Eerst woonde ik in een andere plaats maar dat was niet leuk meer. Want nu is het ieder voor zichzelf. Vroeger deelden ze nog als iemand een pakketje had, nu niet meer." (15)

De band met haar gebruikende vrienden en vriendinnen was voor Lidy dus zodanig verslechterd dat ze het geen probleem vond te verhuizen. Anders lag dat voor Nootje, een gebruiker die ook moeite had met ontwikkelingen in zijn woonplaats en daarom blij was niet in de wijk zelf te wonen.

"Er wordt tegenwoordig veel in de wijk gestolen. Ik woon gelukkig niet in de wijk. En als ik in de wijk ben dan loop ik niet met die andere jongens, want dan kijken ze mij er ook op aan."

In tegenstelling tot de plaats waar Nootje woont, is de

verhouding tussen gebruikers en de wijk in Wierden een stuk gunstiger. Leden van de wijkraad zeiden over het gebruik en hun bemoeienissen daarmee:

"Wij weten dat er drugs gebruikt worden, maar weten niet door wie. We weten ook niet of ouders daar problemen mee hebben. Dan zouden zij naar ons toe moeten komen. Wij kunnen niet zeggen: jouw kinderen hebben drugproblemen. Want dan zeggen ze: waar bemoei je je mee."

De heroïne betrekken gebruikers uit de wijken meestal uit de grote steden of van lokale dealers. Het halen van heroïne in de grote steden gebeurt vaak door geld bij elkaar te leggen, zodat één of twee personen de heroïne kunnen halen.

.3 vervreemding van Molukse jongeren en druggebruik

Het zoeken naar de directe aanleiding tot iemands gebruik is in het algemeen niet interessant, aangezien men dan meestal stuit op antwoorden als 'nieuwsgierigheid', 'mee willen doen' etc. Vaak gaat het om meerdere factoren die toevallig tegelijkertijd optreden waardoor iemand haar of zijn eerste heroïne gaat gebruiken. Lidy vertelde over de aanleiding tot haar gebruik:

"Ik ging gebruiken uit teleurstelling. Eigenlijk zou ik naar de modevakschool gaan en mijn broer en zus zouden mijn studie betalen. Maar mijn zus ging trouwen en mijn broer kocht een auto. Dus moest ik van school af. Toen had ik niets meer te doen en ging ik met mijn broers optrekken. Ik wilde bewijzen dat ik ook kon wat zij konden. Een verkeerde manier om iets te bewijzen, maar ja. Ik gaf niets om wat er precies gebeurde, wat er met mij gebeurde. Als ik dood zou gaan, nou dan ging ik maar dood."

Het is onwaarschijnlijk dat een dergelijke samenloop van omstandigheden met als resultaat heroïnegebruik bij Molukse jongeren twintig keer vaker voorkomt dan bij blanke jongeren. Als we tenminste uitgaan van de leeftijdsgroep van 18 tot 24 jaar, waarin zoals we in de vorige paragraaf zagen twintig maal zoveel Molukse jongeren heroïne gebruiken dan blanke jongeren dat doen. Veel aannemelijker is het dan ook

dat de situatie van Molukse jongeren mede debet is aan het explosief toegenomen heroïnegebruik. Een van de geïnterviewde huisartsen, die veel gebruikende Molukse jongeren als patiënt heeft zei daarover:

"Kijk, er wordt omtrent dat druggebruik ontzettend veel geouwehoerd. Men is constant bezig met het bedenken van allerlei modellen. Ik denk dat je het heel simpel moet zien: het is gewoon lekker. En waar doe je het om? Nou ja, om een bepaalde kick te krijgen, een bepaalde roes. Maar het is natuurlijk een feit dat veel van die jongens werkeloos zijn. En dan natuurlijk die cultuurverschillen, die zullen er ongetwijfeld zijn. Aan de ene kant is er die Nederlandse samenleving die daaraan trekt, en aan de andere kant wordt je thuis gedwongen vanuit een soort cultuurnorm waar je het ook wel moeilijk mee kan hebben."

De situatie van Molukse jongeren is inderdaad niet rooskleurig te noemen en kan mede bepalend zijn voor het hoge percentage heroïnegebruikers onder hen.

In feite hebben Molukse jongeren te maken met twee werelden, die elk hun verwachtingen ten aanzien van de jongeren hebben. In de Molukse gemeenschap speelt de familieclan, ofwel de *mata rumah* een centrale rol. Elke *mata rumah* is verbonden met een dorp van oorsprong, *negeri* of *kampung* op de Molukken. Ook heeft elke *mata rumah* speciale banden met andere *mata rumah's*, *pela* en *bongso*-schappen geheten. De *pela*- en *bongso*-schappen zijn ten overstaan van voorouders gesloten, en betekenen concreet dat leden van de verschillende verbondschappen niet met elkaar mogen trouwen en elkaar bij bepaalde gelegenheden moeten steunen. Door middel van de familienaam kunnen Molukkers in Nederland nog achterhalen uit welke *kampung* zij komen en van wie zij *pela* en *bongso* zijn. De *pela* en *bongso* vormen slechts één onderdeel van het Molukse gewoonterecht: de *adat istiadat*. In die *adat* is bijvoorbeeld ook geregeld hoe te handelen bij huwelijken en overlijden. Verder kent de Molukse cultuur nog specifieke elementen ten aanzien van onderling hulpbetoon, zoals de *masohi* bij werkzaamheden en *muhabbat* in geval van ziekte, overlijden en huwelijk. Ten slotte kent men nog speciale instituties die onderlinge verhoudingen regelen: *kehormatan*, ofwel achtung en respect voor elkaar en in het bijzonder voor ouderen; *malu hati*, een soort terughoudendheid van jongeren om tegen ouderen in te gaan of om ongevraagd hun mening te ui-

ten; en de *musjawarat*, wat duidt op een concensus bij het nemen van belangrijke beslissingen (1). De Molukse cultuur is dus sterk op de gemeenschap gericht. De gemeenschap verwacht dan ook van de jongeren dat zij zich rekenschap geven van die gerichtheid, en dat zij voldoen aan de verplichtingen die uit de verschillende Molukse cultuurelementen voortvloeien.

Aan de andere kant stelt ook de Nederlandse samenleving verwachtingen ten aanzien van Molukse jongeren. Verwachtingen die eerder op het individu zijn gericht dan op een groep. De Nederlandse samenleving is minder groepsgericht, wat zich onder andere uit in de afwezigheid van met *pela* en *bongsoschappen* vergelijkbare verbonden. Verwachtingen vanuit de Nederlandse samenleving zijn bijvoorbeeld dat men streeft naar persoonlijke ontplooiing in onderwijs en op de arbeidsmarkt. Bovendien komt bij bijvoorbeeld een arbeids-overeenkomst, de overeenkomst voor andere verplichtingen. Het dilemma waarvoor Molukse jongeren dan worden gesteld, kan wellicht het beste worden aangegeven door een voorbeeld. Naar aanleiding van één van mijn bezoeken aan een Moluks drughulpverleningsproject maakte ik de volgende aantekeningen:

'Vanmiddag om 14.00 uur zag ik Minggus even bij het projekt. Ik wilde met hem een afspraak voor later in de middag maken. Minggus kon echter niet omdat iemand bij hem in de wijk morgen gaat trouwen. Hij moest vanmiddag met zijn auto eten ophalen bij verschillende tantes. Morgen kon hij ook niet omdat hij tijdens de bruiloft moet serveren. Toen ik vroeg hoe hij zijn afwezigheid met zijn werkverplichtingen kon combineren, vertelde Minggus dat dat altijd een probleem was. Hij moest daarvoor snipperdagen opnemen. Volgens Minggus sparen oudere Molukkers al hun snipperdagen voor dergelijke verplichtingen op. Jongeren hebben het daar moeilijk mee. Enerzijds moeten zij aan de verplichtingen van de *adat* voldoen, anderzijds willen ze ook snipperdagen sparen om op vakantie te kunnen gaan.'

Het is begrijpelijk dat het moeten maken van keuzes tussen twee verschillende verwachtingen Molukse jongeren in een moeilijke positie kan brengen. Zeker als we ons bedenken dat de verwachtingen niet gelijk zijn; de Molukse gemeenschap heeft namelijk minder mogelijkheden om jongeren te dwingen aan hun verwachtingen te voldoen. Van

Nederlandse zijde kunnen wel sancties worden gesteld bij het niet nakomen van verwachtingen, immers op het niet na komen van arbeidsverplichtingen staat bijvoorbeeld ontslag. Nog moeilijker wordt het voor jongeren als we zien dat in die Nederlandse samenleving geen begrip en geen tolerantie bestaat voor de Molukse cultuur. (2). Het is begrijpelijk dat Molukse jongeren zich als gevolg van het bovengeschetste dilemma vervreemd voelen van de Nederlandse samenleving.

Een volgende factor die vervreemding van Molukse jongeren van de Nederlandse samenleving in de hand werkt is de wijze waarop met de tweetaligheid van Molukse jongeren (enerzijds het Maleis en anderzijds het Nederlands) wordt omgegaan; taal is meer dan een aaneenschakeling van woorden volgens grammaticale regels. Taal is ook een weergave van normen en waarden van een samenleving (3) en is in die zin sterk van invloed op de identiteitsbeleving van personen. Tot ongeveer 1978 (4) werd in het onderwijs aan Molukse kinderen geen rekening gehouden met de eigen taal, het Maleis. Eerder werd hen verboden om op school Maleis met elkaar te spreken. Een achterstand in de beheersing van de Nederlandse taal werd gezien als het gevolg van een Maleise taalsituatie thuis. Door enerzijds geen op de Molukse leerlingen geënte middelen te ontwikkelen die de taalachterstand zouden kunnen opheffen, en anderzijds de Maleise taal van de scholen te weren, raakten Molukse kinderen nog verder van het Nederlandse onderwijs vervreemd. Ten eerste bleef de taalachterstand, en ten tweede groeide de kans dat Molukse leerlingen zich gingen afzetten tegen de Nederlandse taal zowel als de samenleving die door die taal wordt gerepresenteerd (5). De weerstand tegen de Nederlandse samenleving zorgt voor nog verdere vervreemding, terwijl de blijvende taalachterstand zorgt voor barrières op het moment dat men zich in de Nederlandse taal verstaanbaar moet maken. Taalbarrières die tot gevolg hebben dat Molukse jongeren zich in de Nederlandse samenleving vaak machteloos en ongelijkwaardig voelen: je blijft immers de mindere zodra het op je mond aankomt. Sprekend kan de ervaring van Ronald, een jongere van 21 jaar zijn:

"En dan moet je telkens in het Nederlands praten. Dat kan ik niet zo goed, weet je. Ze kijken je dan zo aan. Je blijft dan die Molukker die zich niet kan uitdrukken en dan word je steeds omver geluld. Dan weet ik niet meer wat ik moet doen."

Het blijkt dan ook dat Molukse jongeren zich beter weten

De RMS was meer dan een politiek ideaal.

uit te drukken op het moment dat ze weten dat ze kunnen terugvallen op de Maleise taal (6).

De vervreemding van de Nederlandse samenleving kan onvoldoende worden gecompenseerd door de Molukse samenleving; immers, op een aantal terreinen blijven ze aangewezen op die Nederlandse samenleving. Ze blijven afhankelijk van de Nederlandse samenleving wat betreft school, huisvesting, uitkering, werk en het sociale leven (uitgaan). Opnieuw ondervinden Molukse jongeren hierbij regelmatig problemen. In het uitgaansleven worden ze geregeld geconfronteerd met discriminatie. Over Twente vertelde David, een Molukse jongen van 27 :

"Wat heb je hier nog om naar toe te gaan. In Hengelo bijvoorbeeld komen we nog maar één tent binnen."

Veel perspectief op de arbeidsmarkt hebben Molukse jongeren ook niet. Het gevolg van het overheidsbeleid in de jaren vijftig was dat het CAZ (7) Molukse jongens naar de LTS en meisjes naar de huishoudschool stuurde. Molukse jongeren raakten zo aangewezen op dat deel van de arbeidsmarkt dat geteisterd wordt door hoge percentages werklozen. Na opheffing van het CAZ en de bevoogding die dat commissariaat tentoonspreidde ten aanzien van het onderwijs aan Molukse jongeren, is in die situatie niet veel verandering gekomen. De toentertijd ingezette tendens van doorstroming naar lager beroepsonderwijs bleef gehandhaafd, mede door de achterstand die Molukse kinderen in het basisonderwijs opliepen. Als aan de bovengenoemde belemmeringen nog de discriminatie op de arbeidsmarkt wordt toegevoegd, is het niet verwonderlijk dat de werkloosheid onder Molukse jongeren vier keer zo hoog is als onder hun Nederlandse leeftijdgenoten.

Naast bovengenoemde factoren, die de relatie tussen Molukse jongeren en de Nederlandse samenleving beïnvloeden, zijn er ook ontwikkelingen in de Molukse gemeenschap die van invloed zijn op de positie van Molukse jongeren, ontwikkelingen die te maken hebben met politieke verschuivingen en die begonnen aan het eind van de jaren zestig. Het RMS-ideaal (8) waarmee jongeren waren opgevoed, kreeg in die periode een deuk. Het werd duidelijk dat de verwezenlijking van dat ideaal minder vanzelfsprekend was dan men tot dan toe had gedacht. Aan de ene kant nam Generaal Suharto na een staatsgreep in 1965 in Indonesië de macht over en executeerde hij de president en leider van de RMS-guerrilla, Dr. C. Sourmokil, die reeds vanaf 1963 gevangen zat. Met name

die executie was voor de Molukse gemeenschap een terugslag voor de RMS. Aan de andere kant bleek uit handelingen van de Nederlandse overheid dat die niets zou ondernemen om Molukkers in de verwezenlijking van het RMS-ideaal te steunen. De Nederlandse overheid bleef namelijk het tijdelijk verblijf van Molukkers in Nederland ontkennen, en ging bovendien intensief samenwerken met de nieuwe Indonesische regering, die verantwoordelijk was voor de dood van Soumokil (9). In 1970 kreeg de Molukse gemeenschap een klap in het gezicht, toen Suharto een staatsbezoek aan Nederland zou brengen. (10)

Het veranderende toekomstperspectief van de RMS had verstrekende gevolgen. Niet in de laatste plaats omdat de RMS meer was dan een politiek ideaal, het was ook onderdeel van de identiteit van Molukse jongeren. Op politiek terrein resulteerden de bovengenoemde ontwikkelingen in een actievere participatie van jongeren in politieke organisaties, wat voordien was voorbehouden aan ouderen. De bekendste uitingen van politieke deelname door jongeren waren de politieke acties door Molukkers in de jaren zeventig. Deze acties confronteerden vele jongeren met hun Molukse achtergrond. Op school, werk en straat werden zij ter verantwoording geroepen en gedwongen partij te kiezen, voor of tegen de actievoerders. Deelname van Molukse jongeren in politieke organisaties had echter ook andere gevolgen. Zo ontstonden in de jaren zeventig naast de traditionele RMS-groepen, jongerenorganisaties die de RMS ter discussie stelden (11).

Alle bovengenoemde factoren, die betrekking hebben op de relatie tussen Molukse jongeren en de Nederlandse samenleving en op politieke verschuivingen binnen de Molukse gemeenschap, zijn mede bepalend voor de positie van Molukse jongeren in de jaren zeventig en tachtig. In die zin spelen de bovengenoemde factoren ook een rol in het hoge percentage heroïnegebruikers onder Molukse jongeren. We moeten daarbij beseffen dat, uitgaande van de leeftijdsgroep 18 - 24 jaar, 90% van de jongeren geen heroïne is gaan gebruiken, dus anders met hun situatie is omgesprongen. De meeste van hen hebben zich tot op bepaalde hoogte aan de Nederlandse samenleving aangepast; zij hechten belang aan diverse materiële statussymbolen en zoeken naar de beperkte carrièremogelijkheden die de Nederlandse samenleving hen biedt. Deze groep heeft zich overigens niet van de Molukse gemeenschap en haar cultuur afgekeerd; velen houden ook nog vast aan het RMS-ideaal. Een kleinere groep

jongeren, wellicht even groot of iets groter dan de groep gebruikers, is actief geworden op politiek of cultureel terrein. Naast de eerdergenoemde politieke groeperingen hebben jongeren zich georganiseerd in muziek- of studie-groepen, waarin men zich bezint op de Molukse cultuur (12). Ten slotte kan nog worden opgemerkt dat Molukse jongeren sedert het midden van de jaren zeventig in toenemende mate hun gerichtheid op Indonesië, in het bijzonder de Molukken zijn gaan wijzigen (13).

Hoe de uitwerking van de, in deze paragraaf beschreven, factoren op Molukse jongeren met als resultaat heroïnegebruik precies is, is geen onderwerp van deze studie. Wel kan worden gesteld dat de positie van Molukse jongeren alle aanleiding geeft om te vluchten in heroïnegebruik (14).

"Wat heb je hier nog om naar toe te gaan? In Hengelo bijvoorbeeld komen we nog maar één tent binnen."

III ALGEMENE DRUGHULPVERLENING EN MOLUKSE DRUGGEBRUIKERS

We schreven al in paragraaf 2 van het vorige hoofdstuk dat aanwijzingen voor het stijgende heroïnegebruik onder Molukse jongeren, in het midden van de jaren zeventig, niet door overheden en bestaande drughulpverleningsinstanties werden onderkend. Pas eind jaren zeventig kwam daarin verandering, nadat ook binnen de Molukse gemeenschap initiatieven waren genomen om hulp te bieden aan Molukse gebruikers. Zoals we nog zullen zien, hebben die Molukse initiatieven mede te maken met het tekortschieten van algemene drughulpverleningsinstanties in hun hulp aan Molukse jongeren. In de periode voorafgaand aan de Molukse initiatieven en nu nog op plaatsen waar geen Molukse hulpverlening bestaat, waren en zijn Molukse gebruikers aangewezen op algemene instellingen. Vandaar dat we in dit hoofdstuk ingaan op de algemene drughulpverlening en de contacten van algemene instellingen met Molukse gebruikers.

.1 hulpverlening aan alcoholverslaafden

De hulpverlening aan druggebruikers zoals die momenteel in Nederland bestaat, heeft een lange geschiedenis. Reeds lang voordat het druggebruik als verslavingsprobleem een aparte plaats kreeg in de hulpverlening bestond al een hulpverlening aan verslaafden. Het ging daarbij met name om alcoholverslaafden. Overigens bestaat de hulpverlening aan verslaafden nu nog voor het grootste deel uit hulp aan alcoholisten. Nederland kent immers meer alcoholisten dan drugverslaafden, namelijk 350.000 (1).

In 1842 werd bijvoorbeeld de Nederlandse vereniging tot Afschaffing van Sterke Drank opgericht. Deze vereniging ging uit van de zogenaamde matigheidsgedachte: het alcoholprobleem kon worden opgelost als men matigde. Om het gebruik van sterke drank terug te dringen gaf de vereniging

geldelijke ondersteuning aan bierhuizen. De nog steeds actieve Volksbond tegen Drankmisbruik -een andere vereniging die in 1975 nog één koffiehuis en 120 alcoholvrije kantines exploiteerde- opereerde vanuit vergelijkbare doelstellingen. Rond de eeuwwisseling veranderde de hulpverlening van karakter. De hulpverleningsprogramma's werden uitgebreider, onder andere door het toevoegen van reclasseringswerk, en naast de bestaande matigheidsgedachte ontwikkelde zich een geheelonthoudingsgedachte. Binnen de hulpverlening bestonden nogal verschillende opvattingen over de juiste aanpak en prioriteitsstelling. Het belangrijkste verschil van mening lag in de vraag wie in de hulpverlening centraal moest staan. De zogenaamde toezichthouders stelden de omgeving van de alcoholgebruiker voorop. Bescherming van het gezin en de kinderen was voor hen het centrale punt. Tegenover de toezichthouders stond een stroming, die naar voorbeeld van Engeland en Amerika, de gebruiker centraal stelde. Zij wilde de gebruiker in de totale context van zijn gedrag leren kennen en van daaruit naar middelen tot hulpverlening zoeken. Uit deze laatste stroming ontstonden de consultatiebureau's, waarvan het eerste in 1909 te Amsterdam werd opgericht. Het idee achter de consultatiebureau's was dat via het bureau regelmatig contact met de alcoholgebruiker mogelijk werd.

Diverse organisaties (consultatiebureau's, drankweercomitee's en reclasseringsverenigingen) hielden zich zo vanaf het begin van deze eeuw bezig met drie terreinen van hulpverlening aan verslaafden: het 'reddingswerk', preventie en voorlichting en reclasseringswerk. In de loop van deze eeuw kwam steeds meer samenwerking tussen de verschillende instellingen die zich bezig hielden met verslavingszorg. In 1953 kwam men tot de oprichting van het FZA (Federatie van Instellingen voor Zorg voor Alcoholisme en andere Verslavingsziekten). Nadat in 1968 het CKA (Commissie Katholieke Alcoholistenbureau's) met het FZA werd samengevoegd ontstond uiteindelijk een koepelorgaan voor alle instellingen voor hulpverlening aan verslaafden. Toen het FZA in 1978 25 jaar bestond waren er een dertigtal instellingen bij aangesloten (2).

.2 drughulpverlening

Toen in Nederland het drugprobleem zich in de jaren zestig begon af te tekenen was het dus voornamelijk een op

alcoholisme toegeruste hulpverlening die met druggebruikers werd geconfronteerd. De consultatiebureau's, die vanaf 1969 CAD's (Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs) gingen heten, en andere hulpverleningsinstellingen werden gedwongen nieuwe middelen en methoden te ontwikkelen voor het nieuwe verslavingsverschijnsel. Naast de bestaande instellingen voor verslavingszorg begaven ook nieuwe instellingen zich op het terrein van drughulpverlening. Een bonte mengeling van drughulpverleners dus, waar druggebruikers met hun hulpvraag naar toe konden. Het voert te ver hier een uitgebreide beschrijving te geven van de ontwikkeling van de drughulpverlening vanaf het midden van de jaren zestig. Aan de hand van verschillen in voorwaarden, die verbonden zijn aan het krijgen van hulp, kan het bestaande scala van hulpverlening worden toegelicht. Grofweg kunnen drie categorieën in de drughulpverlening worden onderscheiden.

Ten eerste de 'laagdrempelige' hulp (makkelijk toegankelijke hulp), waarbij weinig eisen worden gesteld aan de gebruikers alvorens een hulpvraag wordt gehonoreerd. Deze hulp is erop gericht gebruikers in hun dagelijkse leven te ondersteunen en op te vangen. Bijvoorbeeld door bemiddeling bij huisvesting, juridische hulp of maatschappelijke begeleiding. Tot deze categorie behoren zogenaamde huiskamerprojecten als het HuisKamerProject Drugs (HKPD) te Vlissingen, de Stichting Kontakt Sentra (SKS) te Amsterdam en de Stichting OntmoetingsPlaatsen (STOP) in Rotterdam. Tot deze groep hulpverleners horen ook straathoekwerkers.

De tegenhanger van 'laagdrempelige' hulp is de 'hoogdrempelige' hulp. Hierbij worden wel hoge eisen gesteld aan de hulpvragers. Veelal betreft dit een duidelijk teken, van de zijde van de gebruiker, dat hij of zij wil afkicken. Een teken kan zijn dat de gebruiker eerst 'clean' moet zijn voordat hulp wordt geboden. Tot de instellingen met een hoge drempel worden dan ook afkick-centra en drugvrije gemeenschappen gerekend. De achtergronden van deze centra en gemeenschappen variëren sterk. Het 'Tot het Heil des Volks' (een crisisopvangcentrum in Amsterdam) heeft bijvoorbeeld een religieuze achtergrond, terwijl veel drugvrije gemeenschappen door ex-verslaafden zijn opgezet. De hulpverlening in dergelijke instellingen is vooral gericht op het doorbreken van de geestelijke verslaving.

Methadonprogramma's, gericht op afkicken, houden het midden tussen instellingen met een hoge en instellingen met een lage drempel. In deze programma's wordt de dosis methadon gedurende een aantal weken of maanden langzaam

verminderd (afgebouwd). Dit in tegenstelling tot programma's op onderhoudsbasis, die wel door instellingen met een lage drempel worden aangeboden. Aan de afbouwprogramma's zijn eisen verbonden als het hebben van maatschappelijke begeleiding en een verbod op bijgebruik van verdovende middelen. Dit laatste verbod hangt enerzijds samen met het feit dat methadon een medicijn is en het gevaarlijk kan zijn om daarnaast andere middelen te gebruiken, anderzijds met het feit dat de programma's zijn gericht op afkicken. De dagelijkse gang naar de verstrekingsplaats zou ook kunnen worden gezien als een voorwaarde. De methadonprogramma's worden meestal uitgevoerd door speciale methadonposten, waarin CAD's en GGD's (Gemeentelijke GezondheidsDiensten) participeren (1).

Naast de hierboven beschreven hulpverleningsinstellingen, die speciaal gericht zijn op de drugproblematiek, raakten instanties met andere doelstellingen bij de drughulpverlening betrokken. Tot de eerste categorie van deze hulpverleners behoren reclasseringswerkers, die met gebruikers in detentie in aanraking kwamen. Het was niet voor niets de ARV in Apeldoorn die melding maakte van 75 aan hard drugs verslaafde Molukkers in 1978 (2). Ook instellingen als Jongeren Advies Centra (JAC's) of straathoekwerkers, die zich richten op straatjeugd, kwamen in contact met druggebruik doordat hun doelgroep, jongeren, drugs ontdekten. Een medewerker van de stichting 'StreetCornerWork' in Amsterdam omschreef die verschuiving als volgt:

"Streetcornerwork richt zich nog steeds op dezelfde doelgroep en daarin nam druggebruik toe. Dus de verandering in de jongerencultuur bepaalt mede de werkzaamheden van streetcornerwork."

Niet altijd bleven dergelijke instellingen actief op het gebied van drughulpverlening. Zo hebben het Amsterdamse JAC en de stichting Release hun drug-werkzaamheden bewust afgebouwd en overgedragen aan anderen.

Ten slotte ontstonden nog, zij het op bescheiden schaal en vooral in de grote steden, zogenaamde junkiebonden. Bonden van verslaafden en ex-verslaafden die opkomen voor belangen van gebruikers. Eén van de actiefste bonden is de Amsterdamse junkiebond, die bijvoorbeeld waarschuwingspamfletten uitdeelde op de Zeedijk toen er versneden 'stophoest' als heroïne werd verkocht. Door die pamfletten werden gebruikers gewezen op de oplichterij en eventuele gevaren van het gebruik van 'stophoest-heroïne'. De jun-

kiebond voert op gezette tijden ook actie voor de verkoop van steriele injectienaalden, om daardoor de kans op geelzucht voor spuitende gebruikers te verkleinen.

Uit de veelheid van en verschillen tussen de instellingen blijkt al hoe uiteenlopend over drughulpverlening wordt gedacht. Tot het eind van de jaren zeventig werd de hulpverlening door de verschillende instellingen afzonderlijk ingevuld. Sindsdien echter wordt gewerkt aan een grotere afstemming van de werkzaamheden van de verschillende instellingen op elkaar. Deze afstemming werd mede ingegeven doordat de landelijke overheid in het kader van subsidiëring op meersamenwerking aandrong. Daar kwam bij de wens van de centrale overheid om de verantwoordelijkheid voor de hulpverlening in handen van lokale overheden te geven. Vanaf 1980 is een discussie gaande over het opzetten van circuits ten behoeve van de drughulpverlening. Uitgangspunt vormt daarbij afgebakende verantwoordelijkheden tussen de verschillende instanties die zich bezig houden met de eerste opvang (contact-fase), de begeleiding en de nazorg van verslaafden (3).

.3 talende hulpverlening aan Molukse gebruikers

Op een enkele uitzondering na vingen algemene instellingen de signalen over het toenemende druggebruik onder Molukse jongeren niet op (1). Op een of andere wijze had men geen oog voor de problemen van Molukse jongeren, met als gevolg dat de hulpverlenende instanties zich ook niet voorbereidden op een hulpvraag uit de Molukse gebruikersgroep. Toen die vraag, zij het op beperkte schaal, toch kwam, verliepen de contacten onbevredigend en bleek de algemene hulpverlening in haar hulp aan Molukse gebruikers te falen. In 1983 was die situatie nog niet veranderd, zoals blijkt uit de Definitieve Minderhedennota van het Ministerie van Binnenlandse Zaken:

"Algemene instellingen vinden het soms moeilijk maatregelen te nemen die de toegankelijkheid voor minderheden garanderen. In zo'n situatie is het gevaar groot dat verwezen wordt naar categoriale voorzieningen. Ook gemeentebesturen zijn er nog niet alle in geslaagd hun beleid ten aanzien van ingezetenen uit minderheidsgroepen te realiseren

met de algemene middelen waarover zij beschikken, zoals dat voor andere Ingezetenen wel het geval is. Ook zij zullen aan een voortzetting van sommige categoriale voorzieningen hechten. Daarmee zouden zij een soms moeilijke afweging kunnen ontlopen." (2)

Uit bovenstaand citaat blijkt dat de centrale overheid geen expliciet voorstander is van kategoriale voorzieningen. Maar wat hier belangrijker is: algemene instellingen en gemeentebesturen zijn er niet in geslaagd om minderheidsgroepen te bereiken. Om deze situatie te kunnen begrijpen zullen we twee kanten moeten belichten. Enerzijds de kant van de algemene instellingen en de gemeentebesturen: waarom zijn zij nog niet in staat geweest leden van minderheidsgroepen te bereiken? De directeur van het CAD in Assen zei daarover tijdens een discussie van het FZA:

"De heer Oei (CAD Assen) zegt dat men in het noorden al meer dan een jaar gesprekken voert om te komen tot een hulpaanbod van de CAD's aan Molukse gebruikers in Groningen, Friesland en Drente. Het CAD is hiertoe benaderd door justitie. Het CAD is echter op problemen gestuit bij het opzetten van dit hulpaanbod. Het CAD heeft door gebrek aan ingang in de wijken geen zicht op de problematiek. Ten tweede is er bij het CAD nieuw kader gekomen, dat nog ingewerkt moest raken. In de derde plaats weet het CAD de oplossing voor het complexe drugvraagstuk onder etnische minderheden ook niet. Het is duidelijk dat het medisch-therapeutisch model alléén niet voldoet." (3)

Anderzijds speelt de opvatting van Molukse gebruikers over algemene instellingen een rol. We zullen hier verder ingaan op die 'Molukse kant'; op de 'Nederlandse kant' komen we in het laatste hoofdstuk terug.

Op dezelfde pagina als waarop het Ministerie van Binnenlandse Zaken constateert dat leden van minderheidsgroepen niet zijn bereikt, geeft het ministerie ook al een gedeeltelijke verklaring:

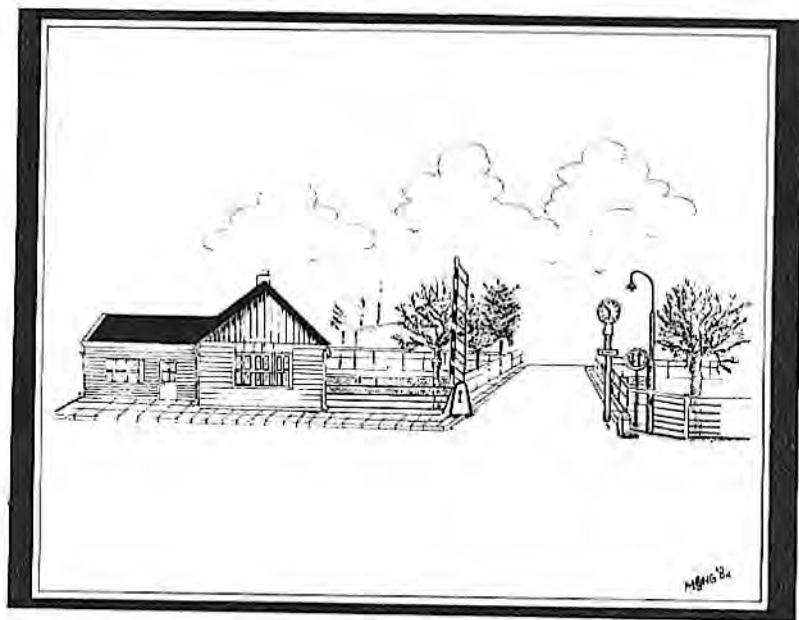
"Organisaties van minderheidsgroepen hechten aan categoriale maatregelen die aparte aandacht voor hun positie verzekeren. Zij geven daar veelal voorkeur aan boven maatregelen die de toegankelijkheid van algemene voorzieningen op alle terreinen bevorderen. Het effect daarvan zullen zij immers nog

moeten afwachten." (4)

Twijfels over effecten van dergelijke maatregelen komen niet zomaar uit de lucht vallen. Want als we de geschiedenis van Molukkers in Nederland bekijken zijn er weinig momenten geweest waarop overheidsmaatregelen en werkzaamheden van algemene instellingen vertrouwen aan de kant van de Molukse gemeenschap hebben gestimuleerd.

Wat is nu de geschiedenis die de relatie tussen Molukkers en de Nederlandse samenleving (en de overheid in het bijzonder) in een sfeer van wantrouwen bracht? Reeds de komst van Molukkers naar Nederland gaf weinig aanleiding tot vertrouwen. Molukse militairen in dienst van het KNIL (Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger) wilden, na de onafhankelijkheidsoverdracht, niet worden gedemobiliseerd in gebied dat door de Republiek Indonesië werd beheerst. Zij wilden òf naar de Molukken, waar een onafhankelijke Republiek der Zuid-Molukker (RMS) was uitgeroepen, òf naar het nog onder Nederlands koloniaal beheer staande Nieuw-Guinea. De Molukse militairen hadden immers aan de zijde van Nederland gevochten tegen de Indonesische nationalisten en wisten niet wat hen te wachten stond als zij op grondgebied van de Republiek Indonesia zouden worden gedemobiliseerd. De Nederlandse overheid op haar beurt voorzag politieke problemen bij demobilisatie op of in de nabijheid van het RMS-gebied. Het dekolonisatieproces was tenslotte niet bevorderlijk geweest voor de relatie tussen Nederland en de jonge Republiek. De Molukkers moesten zelfs de Nederlandse staat voor de rechter slepen om te voorkomen dat zij tegen hun wil op Indonesisch grondgebied werden gedemobiliseerd. Daarop werden 4000 Molukse militairen van het KNIL overgeheveld naar de Koninklijke Landmacht en met hun gezinnen op dienstbevel tijdelijk naar Nederland gehaald. In Nederland aangekomen werd hen door middel van een gestencild briefje medegedeeld dat zij uit militaire dienst waren ontslagen (5). Reeds in 1951 dus, het jaar waarin een groep van 12.500 Molukkers naar Nederland werd gehaald, was de basis gelegd voor een gevoel van bedrogen en onjuist behandeld te zijn.

Het verblijf van Molukkers gaf sindsdien keer op keer een bevestiging van dat gevoel. Kwam in de opvang van Molukkers in voormalige concentratiekampen en een 100%-verzorging van overheidswege de tijdelijkheid van hun verblijf nog tot uitdrukking, in de loop van de jaren vijftig werd die langzaam afgebroken. In 1954 werd een 60%-regeling inge-

Door overplaatsing van kampen naar woonwijken ging het overheidsbeleid een nieuwe fase in. 'Kamp Schattenberg'

voerd: in tegenstelling tot de eerste jaren, waarin het Molukkers onder aandrang van de vakbonden verboden was te werken, werd de arbeidsmarkt nu wél voor hen opengesteld. Van hun verdiende loon mochten ze 40% behouden, de overige 60% moesten ze inleveren als vergoeding voor de staatszorg. In 1956 werd deze regeling vervangen door een zelfzorgregeling, waarmee de overheid in feite stelde geen speciale verantwoordelijkheid meer voor de Molukse bevolkingsgroep te hebben. Begin jaren zestig ging het overheidsbeleid, dat gericht was op integratie van Molukkers in Nederland, een nieuwe fase in door overplaatsing van Molukkers uit kampen naar speciale woonwijken verplicht te stellen. Eind zeventiger jaren was ook dat afgelopen. Enkel nog voor Molukkers die in een kamp woonden (Lunetten te Vught is het laatste kamp dat nog niet is ontruimd) werden speciale wijken gebouwd. Molukse jongeren die het ouderlijk huis verlieten kwamen niet in aanmerking voor aparte wijken, ook niet voor huisvesting in de directe omgeving van wijken. De Molukse verlangens stonden daar lijnrecht tegenover. We zien dus dat de overheid zich langzaam onttrok aan haar verantwoordelijkheden ten aanzien van de Molukse bevolkingsgroep. Een beleid dat Molukkers het gevoel gaf in de steek gelaten te zijn, het dienstbevel om tijdelijk naar Nederland te komen behelsde tenslotte impliciet de belofte om te helpen bij een terugkeer naar de Molukken. Daar kwam nog dat de instanties die van overheidswege waren belast met het wel en wee van de Molukse bevolkingsgroep, zich enerzijds paternalistisch opstelden, anderzijds hun taak slecht uitvoerden. We spraken al eerder van de bevoegde houding van het CAZ ten aanzien van het onderwijs aan Molukse kinderen. Verder werden Molukse gezinnen die in een kamp in conflict raakten met hetzij andere families hetzij de kampbeheerder, overgeplaatst naar strafkampen.

Van de zijde van particuliere (niet-overheids-) instellingen merkte de Molukse bevolkingsgroep tot het midden van de jaren zeventig nagenoeg niets. Er waren geen instanties die lieten blijken iets voor Molukkers te willen doen. De enige ervaring met bemoeienis van particuliere zijde was de bemoeienis van de zijde van de vakbonden. Een ervaring die echter allesbehalve positief te noemen is en Molukse jongeren in de jaren tachtig nog kwaad kan maken. Ais, een Molukse drughulpverlener merkte over de toenmalige houding van de vakbonden op:

"Het is ongelooflijk hoe dat in 1951 kon gebeuren.

Toen onze ouders via een stencil massaal werden ontslagen was er geen haan die daar naar kraaide. Van de vakbonden hadden ze toen niets te verwachten. Deze speelden het klaar dat Molukkers verboden werd te werken. De vakbonden waren voor Nederlandse arbeiders."

Ondanks dat de huidige groep Molukse gebruikers niet aan den lijve heeft ondervonden hoe de Molukse gemeenschap vanaf 1950 door de Nederlandse overheid, het CAZ en de particuliere instanties is behandeld, heeft die geschiedenis wel invloed op hen gehad omdat zij de ervaringen meekregen van hun ouders en oudere broers en zusters.

Zoals gezegd richtten meerdere algemene instellingen zich pas in het midden van de jaren zeventig op Molukse jongeren. De Nederlandse samenleving werd toen op harde wijze geconfronteerd met de aanwezigheid van Molukkers, en er ontwikkelde zich een besef dat ook de minderheden in Nederland met problemen kampen. Het was toen echter al te laat. Immers, de jongeren stonden toen als gevolg van hun ervaringen al wantrouwend tegenover de aangeboden hulp. Bovendien kwam de aandacht in hun ogen als mosterd na de maaltijd, omdat er al vanaf 1970 een proces aan de gang was waarbij in Molukse wijken stichtingen voor samenlevingsopbouw werden opgezet, die door Molukkers zelf werden beheerd.

De twijfels van Molukse jongeren ten aanzien van hetgeen ze van Nederlandse zijde hadden te verwachten werkte ook door in de houding ten opzichte van algemene drughulpverleningsinstellingen. De vraag aan welke kant dergelijke instellingen staan is wat betreft Molukse gebruikers niet bij voorbaat te beantwoorden. Frenkie, een Molukse gebruiker uit Twente, vertelde over de reserves ten opzichte van het CAD:

"Een kleine groep jongens was wel naar het CAD gegaan, maar de meesten niet. Je weet niet of het CAD dingen doorgeeft aan de politie. Een keer was er een inbraak en toen werd een jongen, een Nederlander-geen Molukker, voor de deur van het CAD opgepakt. Hoe kunnen ze weten dat iemand bij het CAD is en op dat moment komt?"

Vermeend of niet, de reserves ten opzichte van algemene instellingen werden keer op keer gevoed. Niet in de laatste plaats omdat Molukse jongeren zich niet herkenden in de

omgangscodes en regels, die de algemene instellingen hanteerden. Voor Njonkie, een ex-gebruiker uit Almelo, was de confrontatie met regels zelfs reden om het hulpverleningscontact te stoppen:

"Toen mocht ik bij die methadonpost lopen en in vijf weken moest ik afbouwen. Eén keer liep ik met mijn vrouw in de stad en toen ging ik methadon halen. Zij liep mee naar binnen. Het kwam wel vaker voor dat meerdere mensen tegelijk in de methadonpost kwamen. Maar toen mijn vrouw mee naar binnen kwam werd die verstrekker hysterisch, hij gaf pas methadon als mijn vrouw naar buiten ging. Toen gooide hij de deur dicht vlak voor haar neus, daarna heb ik gezegd: bekijk het maar, ik hoef jullie methadon niet meer."

Voor Njonkie was de combinatie van het meten met twee maten (wel en niet meerdere mensen in de post) en de wijze waarop zijn vrouw uit de post werd gezet een overduidelijk bewijs dat algemene instellingen de Molukse omgangscodes niet kennen: op een dergelijke manier behandel je iemand niet. In het Rokerscentrum in Groningen vond ook een dergelijke gebeurtenis plaats. Het centrum is slechts toegankelijk voor een bepaalde groep geregistreerde gebruikers. Toen een Molukse gebruiker (bezoekster van het centrum) bij een bezoek door haar broer begeleid werd, was de reactie van de werkers in het centrum dat de broer het gebouw zo snel mogelijk moest verlaten; daarbij kwam het tot een handgemeen. Om de gemoederen tot bedaren te laten komen werd het centrum enige tijd gesloten, en er werden voor de Nederlandse werkers informatiedagen opgezet over Molukse achtergronden. Het kwaad was echter al geschied, de Molukse jongeren hadden opnieuw een bewijs gekregen dat zij niet begrepen worden. Dat het gevoel niet begrepen te worden niet persé het gevolg hoeft te zijn van directe confrontaties blijkt wel uit de ervaringen die de meeste gebruikers hebben met algemene instellingen. Lidy verwoordde dat als volgt:

"Wat ook zo vervelend is, is dat je telkens moet uitleggen hoe dingen in elkaar zitten. Je moet telkens vertellen hoe dat bij ons Molukkers is. Ze begrijpen je daar totaal niet." (6)

Het waren echter niet enkel factoren als het zich niet herkennen in omgangscodes en regels en het gevoel niet be-

grepen te worden, die zorgden voor verdere twijfels bij Molukse gebruikers ten aanzien van algemene instellingen. Ook de wijze waarop algemene instellingen de Molukse bevolkingsgroep benaderden veroorzaakte verdere twijfels over de bedoelingen van Nederlanders. In tegenstelling tot bovengenoemde 'conflicten' zijn de werkelijke bedoelingen hierbij pas na enige tijd duidelijk. We kunnen dit het beste illustreren aan de hand van een tweetal voorbeelden. Een Twentse Instelling voor Maatschappelijk werk (Noord- West Twente; NWT) had reeds eind jaren zeventig een poging ondernomen om toegang te krijgen tot één van de Molukse gemeenschappen in de regio. Echter, doordat het toenmalig Ministerie van CRM een beleid voerde ten aanzien van Molukkers dat was gericht op sociaal-cultureel werk, kon NWT niet over gelden beschikken. Na een verschuiving in het beleid van het ministerie naar maatschappelijk werk, ontstond de mogelijkheid om wel geld te krijgen voor een Molukse werker bij NWT. De Molukse wijk die NWT benaderde wilde echter niet meewerken omdat zij bang was dat het NWT slechts te doen was om een toegang tot de Molukse bevolkingsgroep te forceren. De nabij gelegen wijk in Rijssen had daarentegen wel oren naar samenwerking, zodat alsnog een Molukse werker op part-time basis kon worden aangetrokken. De vraagtekens die de eerste wijk had geplaatst bleken echter niet ongegrond. Een van de medewerkers van NWT vertelde namelijk over het project:

"Die jongen in Rijssen werkt voornamelijk in de wijk. Afgelopen jaar is hij eerst alle gezinnen langs gegaan en heeft hij zich voorgesteld. Toen hebben we een tweetalig foldertje gemaakt en is hij opnieuw alle gezinnen langs gegaan. Hij heeft toen gezegd: als je problemen hebt dan kan je bij me langs komen en dan kan ik je eventueel naar mijn Nederlandse collega's doorsturen, als zij meer deskundigheid hebben. En dat is nu de kern van het project, dat ze weten dat ze doorgestuurd kunnen worden."

Een ander geval is de slopende gang rond het opzetten van een Open Jongeren Centrum (OJC) in Assen. Reeds in 1979 vroeg de gemeente om financiële middelen voor een dergelijk centrum, daarbij wijzend op met name een groep Molukse druggebruikers. Het OJC zou dan ook een lage drempel moeten hebben voor Molukse jongeren. Bij voorbereidingen voor het OJC werden echter geen Molukse instellingen of organisaties betrokken, terwijl dit van centrale o-

verheidswege wel een duidelijke subsidievoorwaarde was.

De gang van zaken rond de beide hier genoemde voorbeelden leidden tot meer twijfels over de motieven van Nederlandse instellingen en overheden bij het bieden van hulp aan Molukkers en Molukse gebruikers. Wil men de Molukse gemeenschap openbreken om daarmee een bestaan te legitimeren of aanspraak te kunnen doen op gelden uit de minderheden-pot, of gebruikt men Molukkers om met behulp van minderheden-geld een open jongeren centrum bekostigd te krijgen? Dit zijn vragen die bij mensen opkomen als ze worden geconfronteerd met dergelijke gevallen.

Resumerend kan het tekortschieten van algemene instellingen in hulpverlening aan Molukse gebruikers dus, voor een deel, verklaard worden uit een drietal factoren. De eerste, en sterk bepalende factor was het overheidsbeleid ten aanzien van Molukkers sinds hun komst naar Nederland en de absentie van particuliere instellingen voor ondersteuning van de Molukse bevolkingsgroep tot het midden van de jaren zeventig. Deze factor had een tweetal gevolgen. Enerzijds misten algemene instellingen daardoor de signalen van toenemend druggebruik onder Molukse jongeren, en was zij niet voorbereid op een hulpvraag van die kant. Anderzijds resulteerde het in (terechte) reserves aan Molukse kant ten aanzien van hetgeen van Nederlandse zijde kon komen. De tweede factor was het feit dat Molukse gebruikers zich niet herkenden in de omgangscodes en regels die algemene instellingen hanteren, wat tevens betekent dat algemene instellingen schijnbaar niet in staat bleken zich op Molukse gebruikers in te stellen. Als derde factor geldt de onduidelijkheid over motieven van algemene instellingen en overheden om de Molukse gemeenschap iets aan te bieden. Een onduidelijkheid die in ieder geval eerder averechts werkte dan goed deed aan de verhouding tussen de Molukse en Nederlandse gemeenschap, zoals die sinds 1951 was gegroeid.

Algemene instellingen misten signalen van toenemend druggebruik onder Molukse jongeren, 'CAD-Almelo'

IV KATEGORALE DRUGHULPVERLENING AAN MOLUKSE DRUGGEBRUIKERS

.1 inleiding

We schreven al eerder dat in het midden van de jaren zeventig vanuit de Molukse gemeenschap initiatieven werden genomen, om te komen tot hulpverlening aan Molukse heroïnegebruikers. Dat waren de eerste aanzetten tot wat als 'kategorale hulpverlening' wordt aangeduid: hulpverlening gericht op een speciale bevolkingsgroep/categorie. Wat betreft gerichtheid verschilt de kategorale hulp van algemene hulp hierdoor dat algemene hulpverlening in principe toegankelijk is voor iedereen. We gebruiken hier bewust 'in principe' omdat in het vorige hoofdstuk bleek dat de bestaande algemene instellingen in de praktijk niet zo toegankelijk waren voor Molukse gebruikers. In de praktijk van de drughulpverlening aan Molukse gebruikers blijken nog wel eens meningsverschillen te bestaan over de vraag wat nu precies 'kategoriaal' is. Enerzijds leeft de opvatting dat van kategorale hulpverlening slechts sprake is als de hulpverlening vóór Molukkers ook volledig dóór Molukkers wordt bepaald. Dat betekent dat alleen zelfstandige Molukse drughulpprojecten kategoriaal genoemd kunnen worden. Anderzijds leeft de opvatting dat ook projecten die grotendeels gericht zijn op Molukkers, en waar voor het merendeel Molukse hulpverleners werken, tot de kategorale hulpverlening gerekend moeten worden. Volgens deze laatste mening horen ook Molukse units, die onder verantwoordelijkheid van algemene instellingen werken, tot de kategorale hulpverlening. Zoals we later in dit hoofdstuk zullen zien, was het niet voor alle initiatieven van Molukse zijde mogelijk om tot een zelfstandig project te komen. Ook zal blijken dat er projecten zijn die in principe als algemeen project zijn opgezet, maar die in de praktijk voornamelijk gericht zijn op Molukse gebruikers en waar bovendien Molukse hulpverleners werkzaam zijn. Het zou onjuist zijn deze projecten, die zichzelf zien

als kategoriale projecten en werken aan een Molukse hulpverlening, niet als kategoriale projecten te zien. Vandaar dat in deze studie onder kategoriale hulpverlening wordt verstaan: hulpverlening die gericht is op Molukse gebruikers en die wordt uitgevoerd door Molukse hulpverleners.

In 1983, zes jaar na de eerste aanzetten, bestaan er ongeveer veertien kategoriale drughulpverleningsprojecten voor Molukse gebruikers:

<u>project:</u>	<u>plaats:</u>	<u>gestart:</u>	<u>opmerkingen:</u>
<u>Buat</u>	Vught	1978	gekoppeld aan een CAD
<u>Werkgroep drugs</u>	Hoogeveen	?	zelfstandig, functioneert wisselend.
<u>Lampoe</u>	Leerdam	1982	opgezet als algemeen.
<u>Lesi Ela</u>	Oosterwolde	1981	zelfstandig
<u>LOC</u>	Landelijk	1984	ontwenning, i.o.
<u>Madjoe</u>	Limburg	1982	gekoppeld aan een CAD
<u>Masiun</u>	Assen	1980	zelfstandig
<u>Masnait</u>	Twente	1982	gekoppeld aan een CAD
<u>Matjan</u>	Tiel	1982	opgezet als algemeen
<u>Meneti</u>	Amsterdam	1982	gekoppeld aan StreetCornerWork
<u>Obat putih</u>	Middelburg	1980	zelfstandig, functioneert wisselend
<u>Opo hoso</u>	Rotterdam	1978	gekoppeld aan stichting ontmoetingsplaatsen
<u>Tjandu</u>	Landelijk	1977/78	zelfstandig
<u>Waspada</u>	Vaassen	1977/78	Zelfstandig

Naast deze 14 projecten zijn op tal van plaatsen initiatieven geweest of is men nog bezig met het opzetten van een project; deze plaatsen zijn Breda, Deventer, Ede, Gennep, Helmond, Rotterdam, Tilburg en Waalwijk. Verder hebben verschillende 'stichtingen voor de samenlevingsopbouw' drughulpverlening in hun activiteitenpakket (gehad), zoals dat het geval was bij Stichting Ina-Ama te Lunteren.

Uit bovenstaande-lijst van projecten blijkt duidelijk dat het

merendeel van de projecten is ontstaan na 1980; ook blijkt dat bijna alle projecten die na 1981 zijn ontstaan niet zelfstandig zijn. De mate waarin projecten daadwerkelijk functioneren varieert nogal (zoals ook onder opmerkingen is aan gegeven). De hulpverlening in Hoogeveen werd bijvoorbeeld tot 1982 uitgevoerd door een Moluks echtpaar, in de zomer van 1982 trachtte het CAD-Drente dat initiatief over te nemen. Echter zonder resultaat, want in 1983 deed een groep gebruikers uit Hoogeveen een beroep op het Amsterdamse project Meneti. Eind 1983 kwam de hulpverlening in Hoogeveen zelf weer op gang. Zo ook Obat Putih in Middelburg. Na een periode van activiteiten (als informatieavonden) werd Obat Putih in 1982 gedwongen wegens gebrek aan financiën haar activiteiten te reduceren tot het onderhouden van contacten met gebruikers. Danny, één van de hulpverleners van Obat Putih vertelde over de problemen:

"We zijn wel afhankelijk van subsidie, want we kunnen nu niets meer aanbieden dan enkel ons zelf. We willen best vrijwilligerswerk doen, als de onkosten maar vergoed worden. Want als je met de auto weg moet dan kost dat veel geld aan benzine. Momenteel, als je iemand tegenkomt, dan ga je met ze dammen of stappen of zo. Meer kunnen we niet doen."

Het merendeel van de projecten functioneert echter wel en breidt zijn werkzaamheden vaak nog uit. Zo kreeg Lampoe in Leerdam in september 1983 te horen dat er in Leerdam een methadonpost zou worden opgezet. Lampoe had daar al ruim een jaar lang om verzocht. In Vaassen kon Waspada in 1982 een werkgewenningsproject opzetten in de vorm van een grafische afdeling.

De verschillen in organisatie (gekoppeld aan algemene instellingen of zelfstandig) zijn het gevolg van verschillende ontstaansgeschiedenissen -we komen daar later op terug. Wel kan reeds worden gezegd dat het merendeel van de initiatieven die hebben geleid tot kategoriale projecten uit de Molukse gemeenschap afkomstig waren. Bij enkele initiatieven die uitgingen van algemene instellingen werd ook de Molukse gemeenschap betrokken, zij het niet altijd op een wijze die een belangrijke invloed van Molukse zijde waarborgde (1). De werkers binnen de kategoriale projecten zijn, op een enkele uitzondering na, allen Molukkers. De Molukse projecten die zijn gekoppeld aan een algemene instelling hebben een Nederlandse coördinator; alleen Masnait heeft een Molukse coördinator.

.2 ontwikkeling van de kategoriale hulpverlening

Naarmate het druggebruik onder Molukse jongeren zich in 1976/1977 duidelijker begon af te tekenen, kwam de kategoriale hulpverlening op. Enerzijds omdat algemene instellingen geen antwoord hadden op het toenemend gebruik onder Molukse jongeren, anderzijds omdat in de Molukse gemeenschap, geconfronteerd met het probleem, de wens ontstond zelf iets aan het gebruik te gaan doen (1). De eerste kategoriale projecten die van start gingen waren Waspada in Vaassen, Buat in Vught en de landelijke stichting Tjandu. Van deze drie eerste initiatieven, in de jaren 1977 en 1978, kwamen er twee (Waspada en Tjandu) uit de Molukse gemeenschap zelf; Buat ontstond op initiatief van het CAD te Den-Bosch. Bing, één van de medewerkers van Buat, vertelde over het begin van het project:

"Buat ontstond in november 1978 met medewerking van het CAD- Den Bosch. Dat was naar aanleiding van geluiden die het CAD hoorde van artsen en politie. Het CAD kwam toen naar het woonoord en vroeg de kampraad, de voetbalvereniging en de stichting om mee te helpen iets op poten te zetten. Vanwege de hoge drempel van het CAD besloten we gezamenlijk te werken. Wij zorgden toen voor vrijwilligers, dat waren er zes."

Waspada ging uit van een groep Molukse jongeren die iets voor de gemeenschap wilden doen, en Tjandu ontstond zoals we zagen, uit een werkgroep van de GIM. In dezelfde periode nam ook de Molukse stichting voor samenlevingsopbouw, Ina-Ama te Lunteren, initiatieven voor drughulpverlening. Voor Ina-Ama was de drughulp echter één van de activiteiten die zij als stichting ontplooiden. Tjandu stelde zich als eerste taak een inventarisatie te maken van het druggebruik onder Molukse jongeren. In eerste instantie mislukte deze inventarisatie (2), maar kwam uiteindelijk gereed in 1979. De resultaten waren verre van volledig omdat nogal wat Molukse woonwijken buiten de inventarisatie waren gebleven (3). Toch kon uit de gegevens worden afgeleid dat het drugprobleem ernstige vormen begon aan te nemen.

We zagen al in hoofdstuk 2 (paragraaf 3) dat Molukse gebruikers voor een deel naar de grote steden trokken. In de steden Rotterdam en Amsterdam bezochten Molukse gebruikers voornamelijk hulpverleningsprojecten die waren opge-

zet ten behoeve van Surinaamse gebruikers. De voor Surinamers opgezette ontmoetingsplaats Opo Hoso van de Stichting OntmoetingsPlaatsen (STOP) in Rotterdam stelde op den duur haar deuren volledig open voor Molukse gebruikers, en nam ook Molukse werkers in dienst. In Amsterdam verbleven de meeste Molukse gebruikers in de 'café-achtige ruimte' (4) 'Het Spiegeltje', welke ook voor Surinaamse gebruikers was opgezet. In 'Het Spiegeltje' werden de Molukse gebruikers niet echt opgenomen in de groep Surinaamse gebruikers; ze werden er slechts gedoogd. Dat bracht de stichting Street-CornerWork (SCW) ertoe om samen met een paar individuele Molukse hulpverleners een apart project voor Molukse gebruikers in Amsterdam op te zetten. Dit project Meneti, ging uiteindelijk van start in 1982, waarbij het zich richtte op zowel in Amsterdam wonende Molukkers als op Molukse jongeren die naar de stad pendelden voor de heroine. In de voorbereidingen voor Meneti werkte SCW korte tijd samen met Tjandu. Echter door interne problemen (5) en personeelstekort kon of wilde Tjandu geen prioriteit stellen aan hulpverlening in Amsterdam, waardoor de samenwerking stukliep. Tjandu had inmiddels wel over het gehele land veldwerkers aangesteld, om zo overal in het land hulp te kunnen bieden. Enerzijds door haar interne problemen en anderzijds doordat de regio's per veldwerker te groot waren, kwam die hulpverlening vanuit Tjandu onvoldoende op gang.

Het tekortschieten van de landelijke stichting Tjandu was een extra stimulans voor het ontstaan van nieuwe plaatselijke initiatieven in het begin van de jaren tachtig. Een drietal initiatieven leidden tot nieuwe projecten: Masiun (Assen), Lesi Ela (Oosterwolde) en Obat Putih (Middelburg). Uit de ontstaansgeschiedenis van de projecten is duidelijk de betrokkenheid van de gemeenschap af te lezen. Onnie, één van de vrijwilligers van Masiun, vertelde over de aanleiding tot het ontstaan van het project:

"We zijn toen begonnen met Eddy, dat was de eerste verslaafde waar we eigenlijk contact mee hadden. Eddy was familie van één van ons. We hebben hem opgevangen bij Frans thuis en een soort rooster gemaakt. Dat was een 24-uursbegeleiding, in 1980. Het aspect van familie en verslaafden in een familie en het idee dat we hem ervan af wilden helpen was het begin. Daarna kwam meer vraag en we dachten: er zijn meer verslaafden in onze eigen kring en toen hebben we de hulpverlening uitgebreid."

Een aantal andere initiatieven, die in 1980 in Molukse wijken ontstonden, leidde vooralsnog niet tot concrete projecten. Zo kregen pogingen om te komen tot drughulpverlening in de wijken te Wierden, Almelo, Nijverdal en Rijssen pas gestalte in 1982, toen Masnait werd opgezet.

Ook bij gemeenten en algemene instellingen kwamen in 1980 discussies op gang over het opzetten van speciaal op Molukse gebruikers afgestemde hulpverlening. Deels was dat overigens het gevolg van een 'rust en orde'-probleem, zoals in Waalwijk. Achmad, één van de Molukse jongeren die toentertijd bij de discussie betrokken was, schetste de ontwikkelingen in 1980:

"De werkgroep drugs (Waalwijk) is ontstaan nadat de gemeente Tilburg een brief naar Waalwijk stuurde. Zij waren verontrust door de komst van Molukse gebruikers uit Waalwijk naar Tilburg. Via de gemeente en politie kwam dat schrijven onder de ogen van een Molukse werker in het open jongeren centrum. Die heeft toen besloten samen met nog iemand iets voor Waalwijk op te zetten. Sindsdien is de discussie bezig. Nu heeft de politie gezegd dat er niet meer iets specifiek voor Molukse gebruikers hoeft te komen. Zij zeiden dat omdat het aantal inbraken is gestabiliseerd, dus is er geen rust en orde-probleem meer."

Op centraal overheidsniveau werden de tekenen van toenemend druggebruik onder Molukse jongeren eind jaren zeventig ook opgevangen. In 1979 werd een schakeloverleg gevormd, bestaande uit vertegenwoordigers van de overheid en van hulpverleningsinstellingen. Het doel van het schakeloverleg was het uitwisselen van informatie en 'brain-stormen' over een te volgen beleid voor hulpverlening aan Molukse gebruikers. Korte tijd na het ontstaan van het schakeloverleg werd een Landelijk Werkers Overleg (LWO) opgezet, waar Molukse werkers onderling informatie, van belang voor het werken ten behoeve van Molukse gebruikers, uitwisselden. De centrale overheid nam in dezelfde tijd twee beslissingen die een grote invloed hadden op de verdere ontwikkelingen binnen de categorale hulpverlening aan Molukse gebruikers. Een eerste beslissing betrof de decentralisatie van het welzijnswerk. Lagere overheden (gemeenten en provincies) kregen in het kader van die decentralisatie de verantwoordelijkheid voor het welzijnswerk; van de landelijke overheid kregen zij daartoe de middelen. Wat betreft de drughulpverlening werd daar aan toegevoegd dat het wense-

lijk was om regionaal dan wel plaatselijk hulpverleningscircuits op te zetten. In eerste instantie kregen de CAD's van de overheid de verantwoordelijkheid om te zorgen voor het bestaan van een hulpverlening. De CAD's werden in later stadium weer van deze verantwoordelijkheid ontheven. De decentralisatieplannen van de landelijke overheid (die overigens niet geheel tot uitvoering zijn gebracht) stimuleerden gemeenten en algemene instellingen actiever deel te gaan nemen aan het opzetten van onder andere hulpverlening aan Molukse gebruikers. In Breda werd in 1980 een hulpverleningscircuit opgezet, waarbij een part-time straathoekwerker ten behoeve van Molukse gebruikers werd aangesteld (6). En in Leerdam ontstond bijvoorbeeld het project Lampoe. De geschiedenis van Lampoe begint eigenlijk al in 1978 toen de werkgroep Lampoe werd gevormd. In 1979 kwam die werkgroep met een nota, waarin gepleit werd voor een Moluks afkick-centrum; de meerderheid van de gebruikers in Leerdam is immers van Molukse origine. B&W van Leerdam vonden dat een dergelijk centrum ook toegankelijk moest zijn voor andere gebruikers, en van de zijde van het Ministerie van CRM stelde men de voorwaarde dat het centrum aan zou sluiten bij bestaande instellingen. De nota werd dus als zodanig van tafel geveegd, waarop de werkgroep haar activiteiten staakte. In 1982 nam de gemeente Leerdam de draad zelf op met als resultaat dat in september 1982 het project-Lampoe van start ging, als algemene instelling in een porto-cabine (7). In 1983 functioneerde Lampoe echter als een categoriaal project, omdat van de 46 cliënten er veertig van Molukse origine waren. De aangestelde Molukse werkster was in feite overbelast in vergelijking met haar Nederlandse collega. September 1983 werd die situatie gelijkgetrokken doordat de Nederlandse werker 20 uur inleverde ten gunste van een part-time Molukse werker.

Een tweede beslissing van de landelijke overheid die grote invloed heeft gehad is het ter beschikking stellen van financiën voor categoriale hulpverlening. Deze financiële stoot van de, toen nog gescheiden, ministeries van Volksgezondheid en CRM, werkte in de hand dat nieuwe projecten merendeels aangesloten raakten bij algemene instellingen, en dat algemene instellingen zich meer gingen richten op Molukse gebruikers. De CAD's te Assen en Den Bosch werden uitgebreid ten behoeve van een Molukse doelgroep, en de projecten Masnait (Twente) en Madjoe (Limburg) ontstonden. Het plotseling vrijkomen van geld werkte niet altijd even gunstig op de hulpverlening. Het geld dat aan het Asser CAD ter be-

schikking kwam was bedoeld om een coördinator aan te stellen, die in het noorden de hulpverlening aan Molukse gebruikers moest coördineren. Pogingen om in het noorden te komen tot een betere afstemming van de hulpverlening in de verschillende plaatsen mislukte echter. Enerzijds omdat het door de centrale overheid gelanceerde idee van een super-regionaal netwerk in de praktijk onmogelijk uit te voeren bleek, anderzijds omdat aanwezige kategoriale projecten de financiële injectie bij het CAD ervoeren als een poging tot inkapseling. Uiteindelijk bleek in 1984 dat de gelden voor de coördinator zijn besteed aan een reclasseringswerker ten behoeve van gedetineerden uit minderheidsgroepen (8).

Ook bij het ontstaan van het project Masnait werkte de plotselinge geldstroom frustrerend (9). In de wijken Wierden Rijssen, Almelo en Nijverdal waren, zoals we al zagen, reeds lokale Molukse Initiatieven, die echter niet met subsidie werden gehonoreerd ondanks verzoeken daartoe. Plotseling bleek er wel geld te zijn, namelijk f 22.000 van de zijde van het Ministerie van CRM en f 135.000 van de zijde van het Ministerie van Volksgezondheid. Het Ministerie van CRM nam contact op met de betrokken gemeenten en de Molukse gemeenschap, het Ministerie van Volksgezondheid met het Twentse CAD, waarvoor zij haar gelden beschikbaar wilde stellen. Aan de voorbereidingen van Masnait namen dus drie partijen deel. Alle drie waren ze onvoldoende ingelicht over de precieze bedoelingen van de landelijke overheid, ze wisten slechts dat er geld was en dat er een project moest komen. De Molukse gemeenschap streefde naar een kategoriale instelling, terwijl het CAD plannen had voor een Moluks project binnen haar eigen muren. De centrale overheid maakte de zaak er niet duidelijker op. Het Ministerie van CRM wilde een project waarin Volksgezondheid, in de vorm van het CAD, geen al te grote inbreng had, terwijl het Ministerie van Volksgezondheid haar geld alleen ter beschikking stelde als het ten goede van het CAD zou komen. Mede door deze tegenstellingen en onduidelijkheden duurde het ruim anderhalf jaar voordat Masnait tot stand kwam.

In 1983 vonden ten slotte nog een paar belangrijke veranderingen plaats binnen de kategoriale hulpverlening voor Molukse gebruikers. Tjandu verliet de directe hulpverlening en ging zich toeleggen op indirecte hulpverlening. Concreet betekende dit dat Tjandu ondersteunend ging werken voor Molukse projecten. Van het Ministerie van WVC heeft Tjandu vier jaar de tijd gekregen om de overschakeling van werkzaamheden te verwezenlijken. Ook kwam in 1983 een

Landelijk Ontwennings Centrum (LOC) voor Molukse verslaafden van de grond, dat in 1984 zou moeten starten.

.3 hulpaanbod van kategoriale projecten

De hulp die door de meeste kategoriale projecten wordt aangeboden is sterk geïntegreerd, dat wil zeggen dat die zowel activiteiten behelst die gerekend kunnen worden tot de eerste opvang van gebruikers als activiteiten die te maken hebben met nazorg. Bovendien schenken de projecten speciale aandacht aan voorlichting aan de Molukse gemeenschap, de directe omgeving van de gebruiker. Natuurlijk varieert per project de nadruk die op bepaalde activiteiten ligt; dit is immers afhankelijk van lokale mogelijkheden en het aantal werkers waarover een project kan beschikken. Zonder hier uit te werken welke activiteiten door de verschillende projecten worden geboden, laten we kort de activiteiten die in de meeste projecten worden ondernomen de revue passeren. Achtereenvolgens komen aan de orde: ambulante hulpverlening, groepsactiviteiten, methadon, afkicken, reclasseringswerk en voorlichting en preventie.

Het belangrijkste deel van de hulpverleningsactiviteiten bestaat uit Ambulante hulpverlening. Dat wil zeggen hulpverlening gericht op het ondersteunen van de gebruiker in het dagelijkse leven. In het kader van die ambulante hulpverlening onderhouden hulpverleners contact met gebruikers en helpen hen in geval van problemen. De volgende drie voorbeelden laten duidelijk zien met welke uiteenlopende problemen de ambulante hulpverlening te maken heeft. Lidy wordt bij problemen altijd geholpen door Onnie.

Zij vertelde:

"Nu gaat het veel beter. Onnie probeert ons ook te helpen met ons geld om te gaan. Ik heb de neiging om allerlei rare dingen te kopen, die ik niet eens gebruik. Nu helpt Onnie ons dat geld te beheren."

Tijdens één van mijn bezoeken aan een aanloopcentrum maakte ik de volgende aantekeningen:

"Toen ik vanmiddag in het aanloopcentrum zat ontstond zich een discussie over het pela-schap. Oorzaak van die discussie was dat twee cliënten van Onnie pela van elkaar zijn en een verhouding hebben.

Groepsactiviteiten lopen uiteen van aanloopcentra tot sport.

Onnie heeft getracht om de vader van de jongen over het probleem aan te spreken. Die wilde daar echter niets over horen omdat, zo zei de vader, het pelenschap ten overstaan van God is afgesloten.'

Tijdens één van mijn bezoeken aan het project Meneti noemde ik het volgende voorval:

'Vanochtend belde een jongen naar Meneti. Hij zei: 'ik kom er aan'. Niemand kende hem. Een half uur later was hij er al. Hij bleek gisteren met ruzie van huis te zijn weggelopen en nu geen onderdak te hebben.'

Ambulante hulpverlening is een van de meest tijdrovende vormen van hulpverlening. Het contact met de gebruiker en eventueel zijn of haar omgeving vergt veel tijd. Bovendien ontstaan problemen niet op van te voren bepaalde tijden, zodat de hulpverlening vaak in de avonden en de weekeinden doorgaat.

Naast de individueel gerichte ambulante hulpverlening worden ook, als daar middelen voor zijn, groepsactiviteiten georganiseerd. Deze activiteiten kunnen uiteenlopen van een aanloopcentrum (met eventueel een bar en spelfaciliteiten) tot sport, recreatieve activiteiten en werkprojecten. Bij die groepsactiviteiten vindt zo nu en dan samenwerking met andere instanties of projecten plaats. Regelmatig treffen teams van projecten elkaar bijvoorbeeld in (zaal- en veld-) voetbal-competities. Andere recreatieve activiteiten zijn gericht op de gebruikers van één project: video-groepen, fitness-trainingen of vis-wedstrijden. Werkprojecten kunnen worden opgezet binnen een project (zoals de grafische afdeling bij Waspada) of in samenwerking met anderen (zoals een bouwproject in Leerdam, waar in 1983 drie cliënten van Lampoe aan deelnamen). Bij het merendeel van de projecten tracht men bij de diverse groepsactiviteiten ook niet-gebruikers te betrekken. Dit om de geïsoleerde positie van gebruikers te doorbreken.

Afhankelijk van lokale mogelijkheden en opvattingen van hulpverleners over methadon (1), wordt in projecten dit preparaat verstrekt of bemiddelt men voor verstrekking. Een project als Buat bemiddelt bijvoorbeeld wel, hoewel de hulpverleners bedenkingen hebben over het nut van methadon. Bing, één van de medewerkers van Buat, verwoordde de bezwaren tegen methadon:

"We hebben al vanaf 1979 meegewerkt aan methadonverstrekking. Er zitten dan zo'n drie à vier mensen in een programma, maar dat helpt niets of weinig. Als je echt wil helpen moet je dat niet doen met een vervangingsmiddel. Methadon is geen afkickmiddel, het is een hulpmiddel. Als het nodig is willen we een bijzondere regeling treffen, bijvoorbeeld als iemand zwanger is." (2).

Ook bij andere projecten worden vraagtekens gezet bij methadonverstrekking, maar in de praktijk blijven ze bereid tot verstrekking.

Voor gebruikers die willen afkicken bieden de kategoriale projecten reductieprogramma's, of zij verwijzen door naar afkickcentra en klinieken, met name naar 'de keet' in Poortugal en 'tot het Heil des Volks' worden gebruikers verwezen. In dat laatste opvangcentrum in Amsterdam is ook een Molukse werker aanwezig. Slechts incidenteel kunnen projecten zelf afkickmogelijkheden bieden. Daartoe ontbreken in alle gevallen de faciliteiten.

Een laatste, op gebruikers gerichte hulpverlening is reclasseringswerk, dat door bijna alle projecten wordt gedaan. Het reclasseringswerk behelst vroeghulp op politiebureau's (na aanhouding van een gebruiker; de vroeghulp kan met name van belang zijn als iemand methadon nodig heeft), bezoeken aan cliënten in Huizen van Bewaring of gevangenis, en het op verzoek van een advocaat of officier van justitie schrijven van voorlichtingsrapporten. Vooral het laatst genoemde aspect van reclasseringswerk wordt met enige ambivalentie bekeken. Men vraagt zich af in hoeverre het schrijven van voorlichtingsrapporten betekent dat je juist justitie helpt in plaats van gebruikers. Van de reclasseringswerkzaamheden is het bezoeken van mensen in Huizen van Bewaring en gevangenis nogal tijdrovend, aangezien mensen over het hele land verspreid gevangen gezet kunnen worden. (3).

Ten slotte ontwikkelen de kategoriale projecten nog activiteiten op het gebied van voorlichting en preventie. Dit onderdeel van de hulpverlening is niet specifiek op gebruikers gericht, maar meer op zijn of haar omgeving. Aan voorlichting en preventie wordt veel belang gehecht omdat daardoor familieleden de problemen van druggebruik beter kunnen begrijpen. Bovendien zit in voorlichting en preventie een element van aandacht voor de gemeenschap, iets wat, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zien,

kenmerkend is voor de Molukse kategoriale hulpverlening. De voorlichting en preventie is met name ook van belang bij het voorkomen van gebruik, zeker als projecten bij hun groepsactiviteiten ook niet-gebruikers betrekken. Semmie, hulpverlener bij één van de projecten, verwoordde de verstrengeling van groepsactiviteiten als volgt:

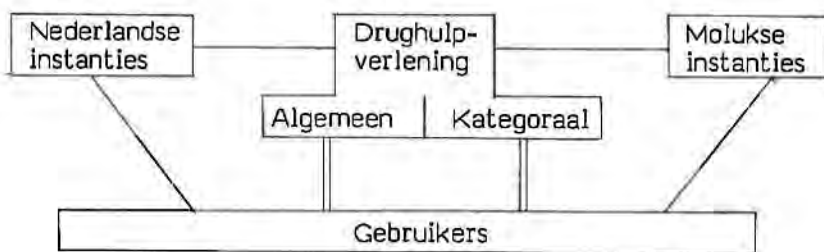
"Sport is voor ons geen doel maar een middel om mensen bij elkaar te krijgen. Bijvoorbeeld een groep gebruikers samen met een groep werklozen. Ze kunnen elkaar dan eerst aftasten, zodat ze later respect voor elkaar krijgen. Het doorbreken van die scheiding is belangrijk, want als iemand clean wil worden dan heeft hij ook al een nieuwe niet-gebruikende vriendenkring. Het gevaar dat niet-gebruikers wel gaan gebruiken, vanwege dat contact, zien we niet zo. Daar speelt met name preventie en voorlichting een belangrijke rol."

.4 samenwerking met andere instanties

Uit het scala van activiteiten die vanuit kategoriale projecten worden ontplooid, blijkt duidelijk dat projecten in de hulpverlening niet alleen staan. Er zijn contacten met tal van instanties, zowel op het gebied van directe hulpverlening als bijvoorbeeld op het terrein van subsidies. De relaties tussen een project en verschillende andere instellingen zijn niet altijd van gelijke aard. Een relatie tussen een project en een subsidiegever is een afhankelijkheidsrelatie, terwijl relaties met Molukse instanties een complementair karakter hebben. Om een duidelijk beeld te krijgen van de verschillen in verhoudingen kunnen we een onderscheid maken tussen een drietal soorten relaties. Ten eerste relaties met instellingen die direct met gebruikers in contact staan, zonder dat gebruikers van die instanties afhankelijk zijn. Deze soort relaties kunnen we 'institutionele relaties' noemen. Een tweede soort relaties kunnen we 'interventie relaties' noemen. Het gaat dan om relaties met instanties waarvan de gebruikers wel afhankelijk zijn, zodat hulpverleners met deze instanties in contact komen als zij voor gebruikers moeten bemiddelen. Een derde soort relaties bestaat met instanties, die doorgaans geen contact hebben met gebruikers maar wel faciliteiten aan projecten leveren voor de uitvoering van de hulpverlening. We zouden deze relaties

'faciliteiten relaties' kunnen noemen.

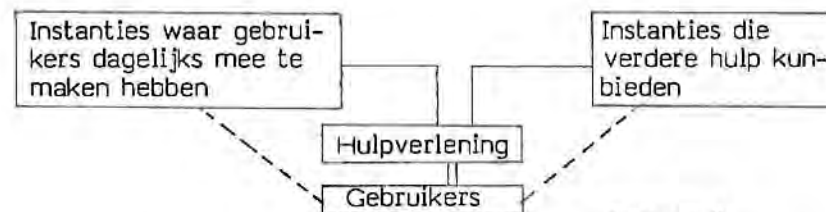
Met 'institutionele relaties' worden dus bedoeld: relaties met instellingen die zich voor een deel op dezelfde doelgroep richten als de kategoriale projecten. We moeten hierin onderscheiden: Molukse en Nederlandse instanties. Wat betreft de Molukse instanties hebben we het dan over wijkraden, kerkraden, Molukse stichtingen en verenigingen. Alle richten zij zich deels op Molukse jongeren, waartoe ook gebruikers horen. Aan de Nederlandse kant hebben we het over Algemene Reclaserings Verenigingen (ARV), Politie, Maatschappelijke Dienstverlening (MD), Jongeren Organisaties (JO) en bijvoorbeeld artsen en scholen. Evenals de eerder genoemde Molukse instanties zijn deze Nederlandse instanties gericht op een bredere doelgroep, en ontplooiën zij activiteiten die niet gericht zijn op drughulpverlening. Ten slotte moeten we bij de 'institutionele relaties' nog de Algemene Drughulpverlening noemen, die zich wel bezig houdt met drughulpverlening. De contacten tussen de kategoriale projecten en alle hier genoemde instanties hebben vaak een ondersteunende functie. Zo kunnen verenigingen, of bijvoorbeeld een wijkraad of een ARV gebruikers stimuleren om hulp te vragen aan een kategoriaal project, of de Molukse hulpverleners wijzen op een groep gebruikers met problemen. De ondersteuning kan ook vanuit de kategoriale projecten komen, bijvoorbeeld door voorlichting aan scholen of een Molukse stichting.

schema 1

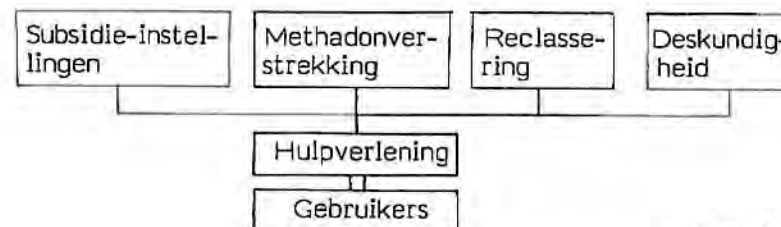
De tweede soort relaties, de 'interventie relaties', vloeit voort uit de doelstelling van kategoriale drughulpverlening, namelijk hulp bieden aan verslaafde Molukse jongeren. Uitgaande van de verschillende onderdelen van het hulpaanbod

gaat het hierbij om zowel instanties waar gebruikers in het dagelijkse leven mee te maken hebben als om instanties die ze nodig hebben om bijvoorbeeld af te kicken. Tot de eerste groep instanties rekenen we sociale dienst, huisvesting, arbeidsbureau's en bijvoorbeeld de familie van een gebruiker. De tweede groep bestaat uit artsen die methadon verstrekken of een methadonpost, afkickcentra en bijvoorbeeld werkgelegenheidsprojecten. Het initiatief voor contacten tussen deze instanties en de projecten kan komen van de projecten zelf, als hun cliënten problemen hebben. Het initiatief kan ook van de instanties komen, als die problemen hebben met een gebruiker.

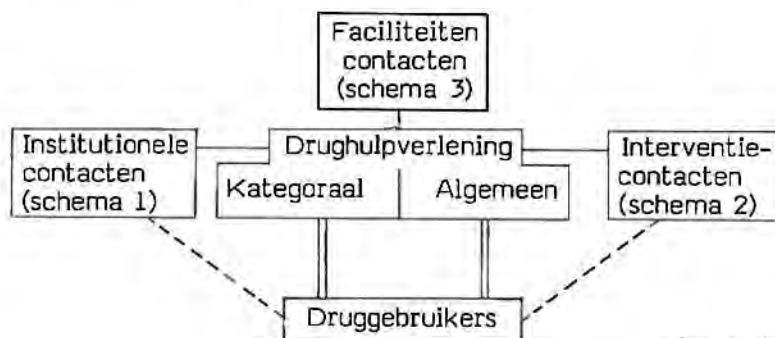
schema 2

De hulpverlening is voor haar bestaan en uitoefening van haar werk afhankelijk van verschillende instanties. Zij moet beschikken over verschillende faciliteiten om haar werk te kunnen doen. De belangrijkste faciliteiten zijn subsidies (van gemeenten en het Ministerie van WVC), toegang tot methadonverstrekking (Gemeentelijke Gezondheids Diensten, artsen), reclasseringsmogelijkheden (Reclasseringsraden en justitie) en deskundigheidsbevordering (via bijvoorbeeld het FZA of Tjandu).

schema 3

Als we alle drie de soorten relaties in één schema onderbrengen krijgen we een duidelijk beeld van de positie van de drughulpverlening.

schema 4

Als we dadelijk in hoofdstuk VI gaan praten over problemen van de kategoriale hulpverlening zullen we zien hoe de verschillende contacten op de hulpverlening inwerken.

V KATEGORALE DRUGHULPVERLENING ALS ALTERNATIEF

.1 kategoriale hulpverlening en *masohi*-gedachte

In het vorige hoofdstuk zagen we dat het merendeel van de kategoriale projecten op initiatief van de Molukse gemeenschap ontstonden. Als directe aanleiding voor dergelijke initiatieven noemden we reeds de confrontatie met gebruikers in de wijken of binnen een familie. Het zou echter onjuist zijn het ontstaan van de kategoriale hulpverlening alleen te baseren op die confrontatie met gebruikers. De Molukse cultuur kent namelijk een aantal instituties die ook hebben bijgedragen aan de totstandkoming van de kategoriale projecten.

In hoofdstuk II zagen we dat in de Molukse cultuur de gemeenschap een centrale rol speelt, wat impliceert dat men ten opzichte van elkaar een gevoel van verantwoordelijkheid heeft. Het wonen in wijken vormt een voorwaarde om die collectiviteit tot uitdrukking te laten komen. Ook voor jongeren die niet meer in de wijk wonen, blijft de wijk tot op bepaalde hoogte die functie vervullen. De wijk fungeert als een soort terugval- of ontmoetingsplaats. Jongeren, die buiten de wijk wonen maar in dezelfde plaats zijn gebleven, treft men in de avonden vaak in de wijk aan. Jongeren die naar elders zijn vertrokken, vanwege studie of werk, komen regelmatig (vaak éénmaal per maand) terug in de wijk. Deze onderlinge betrokkenheid wordt ook wel *bergaul* genoemd. Het collectieve verantwoordelijkheidsgevoel komt op verschillende wijzen tot uitdrukking. We hadden het al eerder over de *masohi* en *muhabbat*, maar ook in geval van financiële problemen wordt onderlinge steun verleend. Daarbij blijft de steun niet beperkt tot bijvoorbeeld het aflossen van schulden, maar strekt het zich uit tot ondersteuning om iets belangrijks mogelijk te maken. Zo helpen familieleden gezamenlijk om bezoeken van ouders aan de Molukken te kunnen bekostigen. Het zelfde kan gebeuren onder vrienden,

zoals blijkt uit het relaas van Jonas, een Molukse jongere die vertelde over één van zijn vrienden:

"Hennie wilde naar Portugal gaan met maar dertig piek op zak. Gelukkig kwamen we daar de avond voor hij wegging achter, waardoor we nog een inzameling konden houden. Want het was tenslotte belangrijk voor hem om te kunnen gaan."

Een dergelijke ondersteuning vindt ook plaats ten aanzien van dorpen en families op de Molukken. Kumpulans (verenigingen) brengen geld bij elkaar voor kerken of bijvoorbeeld de financiëring van waterputten. Ook organiseert men via die kumpulans bijvoorbeeld technische hulp bij het opzetten van waterputten.

Mede vanuit het bestaan en functioneren van dergelijke hulpverleningsvormen is het verklaarbaar dat vanuit de Molukse gemeenschap de meeste initiatieven voor kategoriale drughulpverlening kwamen. In de naam van het project in Assen vinden we zelfs een verwijzing naar de *masohi*, Masiun is namelijk een samentrekking van de woorden *masohi* en *aplun* (Opium). Ten slotte zal de (korte) traditie van 'stichtingen voor samenlevingsopbouw' in de wijken (als geïnstitutionaliseerde instellingen) ertoe hebben bijgedragen dat ook de *masohi*-gedachte, die leidde tot drughulpverlening, werd geïnstitutionaliseerd.

.2 Molukse hulpverlening en *papeda*

Een kategoriale hulpverlening, ontstaan vanuit Molukse cultuurachtergronden en de kloof tussen Molukse gebruikers en algemene hulpverlening, wordt al snel geconfronteerd met de vraag wat het specifieke is aan die hulpverlening. Wat is immers zo specifiek aan die hulpverlening, dat die niet door bestaande algemene instellingen geboden kan worden? Met andere woorden: wat is 'Moluks' (1) aan de kategoriale hulpverlening? Een vraag die veelvuldig aan Molukse hulpverleners wordt gesteld, maar (tegelijkertijd) moeilijk te beantwoorden is, omdat het niet gaat om een eenvoudig alternatief voor de bestaande hulpverlening. Tijdens gesprekken met Molukse hulpverleners verwoordde Onnie de Molukse hulpverlening als volgt:

"Ik denk dat het met vertrouwen te maken heeft. Het vertrouwen tussen die Molukse gebruiker en die Molukse hulpverlener."

Het antwoord van Paulus, een collega van Onnie, wees meer in de richting van de aanpak van de hulpverleners:

"Het heeft te maken met hoe je dingen doet. Je doet het meer op basis van gevoel."

De antwoorden van zowel Onnie als van Paulus zijn eigenlijk kenmerkend voor de kategoriale hulpverlening: Het is anders, het is iets eigens dat door zowel de Molukse gebruikers als door de Molukse hulpverleners wordt aangevoeld. Daarbij gaat het niet om een aantal herkenbare symbolen zoals (bijvoorbeeld) het hanteren van het Maleis als voertaal in de hulpverlening of het bereiden van Moluks voedsel tijdens gezamenlijke maaltijden. In een verder gesprek met Onnie gaf deze aan dat het juist niet om dergelijke symbolen gaat:

"Je kunt niet over een Moluks project spreken omdat ze toevallig Maleis spreken en *papeda* (2) klaarmaken. Het gaat om meer, om de organisatie, de manier waarop je met elkaar omgaat enz."

Om inzicht te krijgen in het 'Molukse' van de kategoriale hulpverlening, zullen we hieronder achtereenvolgens ingaan op de interactie binnen de kategoriale hulpverlening, de inbedding van de hulpverlening in de Molukse gemeenschap en de benadering van de gebruikers.

.2.1 interactie

Bij interactie gaat het om het complex van relaties tussen hulpverleners en gebruikers, omgangscodes die men daarbij gebruikt, dingen waar men elkaar op aanspreekt en de taal die men hanteert.

Als een van de eerste voorwaarden om gebruikers een kans te geven zich te identificeren met de hulpverlening, werd tijdens de gesprekken in het onderzoek genoemd: het hanteren van de Maleise taal. Mede vanwege het matig beheersen van de Nederlandse taal door gebruikers is het noodzakelijk dat, wil men tot een goede hulpverlening komen, de hulpverlener met de gebruiker Maleis kan spreken. Een voorwaarde waaraan in alle projecten wordt voldaan, aangezien in alle projecten het merendeel van de hulpverleners van Molukse origine is. Het belang van het Maleis als voertaal wordt onderstreept door ervaringen van zowel gebruikers als van hulpverleners. Lidy bijvoorbeeld had gedurende een periode met haar vriend bij een CAD in een methadonprogramma gezeten:

"Na de geboorte van ons zoontje zijn we teruggevallen (1) en toen zeiden ze van het CAD dat we maar uit elkaar moesten want we waren samen teruggevallen. Ook werden we uit het programma gezet. Noes had het trouwens moeilijk bij het CAD want hij spreekt niet zo goed Nederlands. Weet je, bij het CAD moet je alles uitleggen, wat je voelt als Molukker en zo. Bij Masiun is dat anders, die snappen dat gelijk."

In één adem noemt Lidy belemmeringen als gevolg van de dwang je in het Nederlands te moeten uitdrukken en het feit dat je alles moet uitleggen. Zo beschouwd gaat het dus niet alleen om de taal in enge zin, maar ook om het invoelingsvermogen van de hulpverlener. Een invoelingsvermogen dat samenhangt met de culturele achtergrond van een hulpverlener, in die zin dat bij de hulpverlener kennis en inzicht aanwezig is van de achtergronden van een gebruiker, zodat deze laatste niet alles hoeft uit te leggen. In het jargon van het welzijnswerk wordt dat wel 'referentiekader' genoemd. In het geval van Lidy was dat 'referentiekader' van de hulpverlener bij het CAD onvoldoende, waardoor Lidy en Noes steeds alles moesten uitleggen; voor hulpverleners van het project Masiun gold dat niet. De ervaringen van Lidy bij het CAD komen overeen met ervaringen van hulpverleners. Achmad, zowel vrijwilliger bij één van de projecten als werkzaam bij een CAD, vertelde over zijn begintijd bij het CAD:

"Ik heb geëxperimenteerd met taal. Eerst sprak ik Nederlands, maar dat pakte niet. Als je Maleis spreekt haal je meer uit de gesprekken. Toen ik bij het CAD kwam heb ik een analyse gemaakt van de Molukse cliënten en de hulp die zij kregen. Het bleek dat ze zich meldden maar dat daarna niets meer gebeurde. Ik heb daarover andere werkers aangesproken en die vertelden dat de cliënten na een eerste gesprek niet meer kwamen of dat ze enkel voor methadon kwamen. Een enkele werker gaf toe bang te zijn voor een gekleurde cliënt. Het bleek ook dat als gebruikers wel terugkwamen, dat dan de gesprekken stakten. Ik heb toen een aantal cliënten overgenomen en haalde er meer uit dan mijn Nederlandse collega's."

Niet alleen de afwezigheid van een taalbarrière en van de

noodzaak steeds weer alles te moeten uitleggen, dragen bij tot een herkenning van de hulpverlening door gebruikers. Ook de sfeer die heerst in de directe omgeving van hulpverleners (bijvoorbeeld een kantoorruimte) heeft daarop invloed. Binnen de Molukse gemeenschap is men gewoon om makkelijk bij iemand anders binnen te lopen, ongehinderd door tijd of iets dergelijks. Tijd voor hulpverlening kan dan ook niet in katooruren worden vastgelegd. Orpha, officieel in dienst van 9.00 tot 17.00 uur zei daarover:

"Het komt vaker voor dat (gebruikers) om 4 uur of later binnenkomen en blijven hangen tot 's avonds laat. Dan ga je niet om 5 uur zeggen: mijn tijd zit erop. Zoiets doe je niet. Pas om half twaalf zeg ik: jongens ik moet pleitte want anders mis ik mijn trein. Piet, mijn Nederlandse collega, kan dat wel doen."

Ook de wijze waarop bijvoorbeeld een ruimte wordt ingericht en de bewegingsvrijheid die daar aan gebruikers is gegund, is mede bepalend of gebruikers er iets 'Moluks' herkennen. Van belang is dat er niet al te grote restricties zijn om van ruimten gebruik te kunnen maken. Met inachtneming van omgangscodes (je voelt aan wanneer je een bepaald vertrek niet kunt betreden of wanneer je een gesprek niet mag storen) bestaat een grote mate van ongedwongenheid. In het Amsterdamse project Meneti zijn het bijvoorbeeld steeds weer anderen die voor de koffie zorgen, wat dus betekent dat het keukentje terrein van iedereen is. Masnait in Almelo is een sprekend voorbeeld van de discrepantie tussen de ongedwongenheid van een categoriaal project en een meer geregelde algemene instelling. Masnait is gehuisvest in een gedeelte van de eerste verdieping van het Almelse CAD. Een cliënt van Masnait moet dientengevolge eerst aan de voordeur van het CAD aanbellen, en wordt dan in afwachting van een medewerker van Masnait naar de beneden aanwezige wachtkamer verwezen. Dit leidde tot onvrede onder de cliënten van Masnait, die een dergelijke entree voor een Molukse hulpverlening niet zagen zitten. Toen zij zich niets van de CAD-regel aantrokken en direct naar de ruimte van Masnait doorliepen, ervoer de CAD-medewerkster belast met het openen van de voordeur, dat als bedreigend. Voor Masnait was dat een reden om zijn/haar cliënten te vragen toch even in de wachtkamer te gaan zitten. De sfeer die vervolgens heerst in de ruimte waar Masnait zetelt is weer de ongedwongen sfeer die hierboven

De wijze van inrichting is medebepalend of gebruikers iets 'Moluks' herkennen. Cliënten van Masnait hadden moeite met de toegang.

werd geschetst. De tegenstelling tussen het CAD en Masnait werd ook door Nederlandse werkers van het Almelose ARV ondervonden:

"Toen we naar Masnait gingen kijken en we bovenkwamen, leek het alsof ze daar kamers huurden. Organisatorisch zijn ze niet opgenomen in het geheel. Het leek wel een sfeertje van bureautje spelen. De een zat hier, de ander daarop met zijn voeten."

Het geheel van de taal, de sfeer, de omgangscodes en het 'referentiekader' vanwaaruit de Molukse hulpverleners werken zorgt ervoor dat de drempel van Molukse projecten voor Molukse gebruikers laag is. De projecten stralen iets 'Moluks' uit, waardoor Molukse gebruikers makkelijker vertrouwen stellen in de kategoriale projecten. Het vertrouwen is, zoals we zagen, in eerste instantie gebaseerd op hetgeen Molukse gebruikers en hulpverleners delen.

Van de zijde van hulpverleners wordt een aantal aspecten, bewust of onbewust, in de hulpverlening verwerkt, die de hulpverlening tot een kategoriale hulpverlening maakt. In het bovenstaande is daarvan al een aantal genoemd: het Maleis, omgangscodes en een bepaalde flexibiliteit ten aanzien van de tijd die men ter beschikking heeft. Die flexibiliteit behoeft hier nog enige aanvulling. Ten eerste is het zo dat de hulpverlening meer dan eens voortduurt tot in de avonden of het weekend. Gebruikers doen ook op die tijdstippen een beroep op de hulpverleners. Ten tweede mag niet onvermeld blijven het binnen de Molukse gemeenschap geveugelde begrip *jam karet* (elastische tijd). *Jam karet* betekent dat het tijdstip waarop een afspraak is gemaakt niet al te nauw moet worden genomen. Een kwartiertje te laat komen is niet ongewoon. Voor Nederlandse hulpverleners kan de *jam karet* aanleiding zijn tot irritatie en wantrouwen; men ziet in het telaar komen niet een ander normbesef ten aanzien van tijd maar een teken van 'junkie-gedrag' (2). Hulpverleners in kategoriale projecten daarentegen calculeren *jam karet* automatisch in, evenals Molukse hulpverleners bij algemene instellingen. Achmad vertelde:

"Je maakt gebruik van de gewoonte dat de tijdsfactor minder speelt. Dus als je me nodig hebt zeg het maar en kom dan maar. Geen afspraken meer. Je staat altijd klaar."

.2.2 inbedding in de Molukse gemeenschap

Een ander belangrijk element dat vaak bewust in de hulpverlening wordt verwerkt is de groepsgerichtheid van de Molukse cultuur. Ricky, een medewerker van een stichting voor samenlevingsopbouw welke zich tevens bezig houdt met drughulpverlening, zag in die groepsgerichtheid zelfs het grote verschil tussen categorale projecten en algemene hulpverlening:

"We hebben de indruk dat in de overheersende visie van algemene instellingen de cliënt binnen het probleem voorop staat. Dat heeft misschien te maken met een individuele benadering vanuit een Nederlandse cultuur. Daardoor mis je contacten met de familie en ontken je de groepsgerichtheid van de Molukse cultuur. Met als resultaat dat aan het schuldgevoel van de jongens ten opzichte van hun ouders niets meer wordt gedaan."

De familie is slechts één van de instituties waarin de groepsgerichtheid tot uitdrukking komt. Andere waren, zoals we eerder zagen, de pela- en bongsochappen. Het zal duidelijk zijn dat voor een goede verwerking van de groepsgebondenheid in de hulpverlening, voldoende inzicht in de Molukse cultuur bij hulpverleners aanwezig moet zijn. Zeker daar waar verplichtingen, voortvloeiend uit de adat, aanpassing van de hulpverlening noodzakelijk maken of een interventie van hulpverleners vereisen. Een dergelijke aanpassing van de hulpverlening is bijvoorbeeld het meegeven van methadon als iemand een begrafenis moet bijwonen, ook al is de overledene geen familie. De begrafenis van een jonge jongen in Assen werd door Molukse jongeren uit het hele land bezocht, dus ook door jongeren die elders, bij een algemene instelling, in een methadonprogramma liepen. Dat gaf problemen. Achmad:

"Bijvoorbeeld de begrafenis van Otje. Ze (CAD) snaptten toen niet dat er zoveel jongeren daar naar toe gingen, terwijl ze geen familie of iets dergelijks waren. Naast dat onbegrip ontstond ook wantrouwen: hadden de gebruikers gelijk dat ze naar de begrafenis moesten of waren ze er enkel op uit om methadon te krijgen?"

Een voorbeeld waarbij interventie van een Molukse hulpver-

lener noodzakelijk was, is het overlijden van de vader van een gebruiker die in detentie zat. Van de jongen werd verwacht dat hij zowel op de avond voorafgaande aan de begrafenis deelnam aan een kerkdienst en nachtwake, als op de begrafenisdag zelf aanwezig was. Dankzij tussenkomst van een Molukse hulpverlener begrepen de bevoegde instanties en zijn reclasseringswerker dat het niet ongewoon is dat de verplichtingen van een begrafenis verder strekken dan aanwezigheid op de dag van de teraardebestelling.

Men kan zich op basis van bovenstaande nog voorstellen dat een hulpverlener binnen een algemene instelling ook op de hoogte is van de noodzakelijke achtergrondinformatie, zodat die ook in bovengenoemd voorbeeld hulp zou kunnen bieden. Een dergelijke veronderstelling is echter niet geheel juist (1). Het verschil met de Molukse categorale hulpverlening is namelijk dat daarin oplossingen logisch voortvloeien uit de hulpverlening, omdat die als het ware functioneert binnen de Molukse gemeenschap. De integratie van Molukse waarden en normen binnen de hulpverlening kan wellicht het beste worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld. Tijdens een voorbereidingsbijeenkomst van een onderwijsgroep bij één van de projecten (een achttal jongeren bereidden zich daarin voor op een toelatingsexamen voor een sociale academie) werd gesproken over eisen die aan cursisten moesten worden gesteld. Ricky, een van de begeleiders formuleerde zijn eisen als volgt:

"Ik stel eisen aan de cursisten. Ze moeten op tijd komen, de stof goed voorbereiden en mogen maar drie keer een les missen. Redenen van ziek zijn en hoofdpijn ken ik uit mijn eigen situatie. Dingen als geboorte, overlijden en zo vallen daar natuurlijk buiten. Die zijn bovendien controleerbaar."

Voor Ricky is het dus de normaalste zaak van de wereld dat rekening gehouden wordt met speciale gebeurtenissen. De reden dat hij daar bij voorbaat rekening mee houdt is dat hij de verplichtingen kent die voortvloeien uit dergelijke gebeurtenissen. Het gaat echter niet altijd om verplichtingen, het gaat ook om de analyse van een probleem. Uit het volgende voorbeeld blijkt duidelijk hoe de categorale hulpverlening verstrengeld is met de Molukse cultuur.

"David was weer doorgedraaid en bedreigde zijn ex-vriendin. Als hulpverlener sta je dan voor een dilemma, immers in het geval van David zijn er twee ver-

klaringen. De westerse uitleg is dat hij manisch-depressief is. Als Molukker kun je ook zeggen: *dia dibikin* (Hij staat onder invloed van bovennatuurlijke krachten), en voor David zijn voor dat laatste aanwezigingen. Wat moet je dan doen? Je kunt hem benaderen als manisch-depressief persoon of iemand die '*dibikin*' is. Als je voor het eerste kiest dan stoot je zijn familie en voorouders voor de borst."

Een laatste aspect dat zorgt voor een integratie van kategoriale projecten binnen de Molukse gemeenschap is het feit dat de hulpverleners zelf tot de gemeenschap behoren. Zij kennen de gebruikende jongeren daardoor vaak langer, of raken sneller op de hoogte van hun achtergronden doordat zij op de hoogte zijn van de familie-netwerken binnen de gemeenschap. Daarbij komt dat een deel van de hulpverleners zich niet alleen manifesteert als hulpverlener, maar ook een vertrouwenspositie in de gemeenschap inneemt. Op persoonlijk niveau uit zich dat in het feit dat zowel ouderen als jongeren makkelijker hulp inroepen omdat zij de betreffende hulpverlener kennen. Over Onnie werd bijvoorbeeld door een van zijn collega's verteld:

"Onnie heeft ontzettend veel vertrouwen van de jongeren omdat hij vroeger als een soort informele leider fungeerde."

Josef, werkzaam als veldwerker in de wijk waar hij opgroeide, dankt zijn contacten met gebruikers aan de coördinator van het project waar hij werkt:

"Ik was een tijd weggeweest, waardoor ik de jongens niet meer goed kende en zij mij niet. Toen ik dus begon hier ben ik eerst met Ais op pad gegaan. Ais geniet veel vertrouwen van de jongens. Ik denk dat als hij me niet geholpen had het een stuk moeilijker was geweest."

Op het niveau van instellingen komt de verbondenheid van de kategoriale hulpverlening met de Molukse gemeenschap tot uitdrukking in het feit dat Molukse instanties als wijkraden, kerkraden en stichtingen de kategoriale projecten beschouwen als Molukse projecten, en in voorkomende gevallen de projecten om hulp vragen.

Ten slotte komt de inbedding van de kategoriale hulpverlening in de Molukse gemeenschap nog tot uitdrukking in de

deelname van een grote groep vrijwilligers aan de projecten. Op een enkel project na werken kategoriale projecten grotendeels met vrijwilligers. Zo kent Masnait in elk van de vier wijken waar ze werkzaam is een basisgroep, en draait Masiun op de kracht van een 25-tal vrijwilligers naast een drietal betaalde krachten. Bij Masiun worden vrijwilligers overigens *masohi*-krachten genoemd, waarmee men wil aangeven dat er weinig verschil bestaat tussen de hulpverleners en de gebruikers.

'De zelfhulpfilosofie gaat uit van wederkerigheid en lotsverbondenheid. Binnen de Molukse situatie in Assen zijn de verschillen tussen de *Masohi*-werker en de hulpvrager in principe erg klein. De *Masohi*-werker gaat ervan uit dat beiden het slachtoffer zijn van deze samenleving, de mate en de wijze van het 'slachtoffer' zijn verschillend.' (2)

.2.3 benadering van gebruikers

Naast de interactie binnen de hulpverlening en de inbedding van kategoriale projecten in de Molukse gemeenschap kunnen we nog een derde element onderscheiden waardoor de kategoriale hulpverlening een Molukse hulpverlening te noemen is. Het gaat daarbij om de benadering van gebruikers, en met welke achtergronden van die gebruikers door de hulpverleners rekening gehouden wordt. We kunnen hierover kort zijn, aangezien het gaat om factoren als koloniaal verleden, sociaal-economische achterstandssituaties -in termen van achterstand op het gebied van onderwijs, werk en wonen- en een continuë confrontatie met een dominante, vaak niet begripende Nederlandse omgeving. In eerdere hoofdstukken zijn we al uitgebreid op deze factoren ingegaan. Voor kategoriale projecten betekent de vaststelling van die achtergronden van gebruikers dat daarmee in de hulpverlening rekening gehouden moet worden. Bijvoorbeeld door extra aandacht voor werkgelegenheidsprojecten of huisvestingsbemiddeling. Maar ook door scholing over bijvoorbeeld Indonesië (in het bijzonder de Molukken) of discriminatie in Nederland. Een onderwijsproject, waarin jongeren zich voorbereiden op een HBO-opleiding (waar we eerder een voorbeeld van gaven) is dan ook een verklaarbare en begrijpelijke activiteit.

Zoals we ook in hoofdstuk II concludeerden zien hulp-

verleners de achterstandssituatie niet alleen bij gebruiken- de jongeren. Vanuit dat besef kwam men bij Masiun tot de verbondenheid van werkers en hulpvragers, en streven de meeste projecten naar activiteiten waar ook niet-gebruikers bij betrokken worden, daarmee tegelijkertijd inspelend op de groepsgerichtheid van de Molukse cultuur. Hennie, één van de vaste niet-gebruikende bezoekers van Meneti zei daar- over:

"Ik vind Meneti ontzettend goed. Die jongens luis- teren naar je. En je hebt een plaats om naar toe te gaan. Ik weet zeker dat als Meneti er niet was, dat ik op de 'dijk' zou lopen." (1)

VI PROBLEMEN VAN DE MOLUKSE KATEGORALE DRUGHULPVERLENING

.1 inleiding

De categorale drughulpverlening aan Molukse gebruikers zou men kunnen beschouwen als een relatieve nieuwkomer in het veld van de drughulpverlening. Relatief, omdat de be- staande algemene instellingen ook nog niet zo lang geleden met het gebruik van heroïne werden geconfronteerd. Mede gezien de eerder genoemde problemen in de relatie tussen de Molukse gemeenschap en de Nederlandse samenleving, en in de contacten tussen Molukse gebruikers en algemene instellingen, is het zinvol hier in te gaan op problemen die categorale projecten ondervinden bij de uitvoering van hun werkzaamheden. Het is immers de vraag in hoeverre de Mo- lukse projecten gevrijwaard zijn van de problemen waarmee de gemeenschap in haar totaliteit, en de Molukse gebrui- kers in het bijzonder, te kampen hebben zodra zij met Ne- derlandse instanties in contact komen. Het gaat daarbij dan niet om interne problemen van de Molukse projecten, maar om problemen in relatie met algemene instellingen en over- heden. We zagen immers in hoofdstuk IV reeds met welk een verscheidenheid aan Nederlandse algemene instellingen de categorale projecten te maken hebben.

Het merendeel van het materiaal dat de basis vormt van dit hoofdstuk is afkomstig uit het onderzoek dat ik gedu- rende 1982/1983 deed bij Molukse drughulpprojecten, en dan met name het veldwerk dat ik verrichtte bij een drietal projecten (1). Hoewel het belangrijkste materiaal afkomstig is uit intensief onderzoek bij drie projecten, blijf ik in het navolgende in algemene termen spreken. Ik meen dit te kunnen doen omdat enerzijds de drie projecten organisa- torisch gezien representatief genoemd kunnen worden (2), anderzijds omdat uit gesprekken bij de andere projecten bleek dat de door mij gevonden problemen ook bij hen be- stonden, zij het dat ze zich afhankelijk van de plaatselijke situatie, anders manifesteerden.

.2 belemmeringen

In feite kunnen de belangrijkste problemen waar kate-gorale projecten mee kampen worden samengevat onder één noemer. De ruimte die zij krijgen om zich, te ontplooiën en te ontwikkelen wordt beperkt. Zo zeer beperkt zelfs dat een deel van de energie, die hulpverleners in hun werk stoppen, verloren gaat in het bevechten van ademruimte voor het project en het tegengaan van de schadelijke effecten van de opgelegde beperkingen voor gebruikers en de hulpverlening. De beperkingen ontstaan zowel doordat kate-gorale projecten verstoken blijven van faciliteiten als door het hanteren van strakke, vaak overtrokken regels en voorwaarden waaraan de projecten zich moeten houden. Mede afhankelijk van de lokale situatie manifesteren de belemmeringen zich op verschillende manieren, bijvoorbeeld in de directe uitvoering van de hulpverlening of in de mate waarin een project haar doelstellingen kan verwezenlijken.

We gaven al eerder het voorbeeld van Obat Putih, dat door gebrek aan subsidie haar activiteiten moest reduceren tot het onderhouden van contacten met gebruikers. Om voor subsidie in aanmerking te komen had Obat Putih al enige keren contact opgenomen met de betrokken gemeenten, echter zonder succes. De Molukse werkgroep Drugs in Waalwijk kwam in het geheel niet toe aan daadwerkelijke hulpverlening. Mede omdat ze niet met de lokale overheid tot overeenstemming kon komen over haar werkterrein. Nadat in 1980 een stuurgroep, waarin de Molukse druggroep participeerde, zich was gaan buigen over het drugprobleem liep de zaak vast. Achmad vertelde over het vastlopen:

"Wij wilden eerst inventariseren, gebruikers opzoeken en zoeken naar factoren van gebruik. Op een gegeven moment was er overleg met het CAD in Den Bosch over een dependance in Waalwijk. Dat vlotte niet en toen kwam de gemeente met het bericht dat zo snel mogelijk de hulp opgezet moest worden. Wij moesten ons ook maar richten op Nederlandse gebruikers. In de hele discussie waren overigens geen argumenten tegen een Molukse hulpverlening gegeven. Wij zeiden toen tegen de gemeente: zadel vrijwilligers, met andere idealen, niet op met een algemene taak. Dat is immers de zaak van de, falehde, jongerenwerker van de gemeente. Achteraf bleek die jongeren

werker geen ingang te hebben bij die Nederlandse jongeren. Nu zijn ze opnieuw aan het bekijken of er iets voor Molukkers moet komen. Maar zoals ik al zei heeft de politie al gezegd dat het niet nodig is, aangezien het aantal inbraken de laatste tijd niet is gestegen."

In het Leerdamse Lampoe werd een Molukse werkster aangenomen om hulp te bieden aan veertig gebruikers, met als enige faciliteit een porto-cabine. Enige verlichting kwam daarin in 1983 toen haar Nederlandse collega, die te maken had met zes Nederlandse gebruikers, twintig uur inruimde voor een part-time Molukse werker.

Belemmeringen in de kate-gorale hulpverlening zien we ook op het vlak van beleidsontwikkeling. Masiun in Assen begon als afkickcentrum, maar ontwikkelde in de loop van haar bestaan een breder hulpaanbod. De subsidiegever echter zag dat anders. De gemeente als direct verantwoordelijke voor de subsidie blijft vasthouden aan het afkick-idee. In de subsidievoorwaarden is dat terug te vinden, wat voor Masiun betekent dat zij moet manoeuvreren binnen de marges die de subsidievoorwaarden hen laten. Extra problematisch voor Masiun is daarbij dat zij gesubsidieerd wordt als experiment.

Masnait moest als organisatorisch onderdeel van het Twentse CAD een begroting indienen bij het management-team van dat CAD. Wilde zij vervolgens uitgaven doen die op de goedgekeurde begroting stonden, dan moest Masnait andermaal toestemming vragen aan het management-team (1). Voor Masnait leverde die regel een sterk belemmerende situatie op, want steeds moesten aanvragen worden ingediend waardoor activiteiten minder snel tot uitvoering konden worden gebracht en de hulpverleners extra administratief werk moesten verrichten. We hebben het dan nog niet eens over de effecten van dergelijke regels op het gelijkwaardigheidsgevoel van de medewerkers van Masnait.

De hierboven gegeven voorbeelden zijn bij lange na niet compleet, en geven slechts aan hoe bij een aantal projecten beperkingen doorwerkten. In het navolgende zullen we verder ingaan op de factoren die meespelen in het totstandkomen van de beperkingen.

.3 formele ruimte

In de vorige paragraaf gaven we aan dat één van de terreinen waarop categorale projecten beperkt worden, het terrein van beleidsbepaling en doelstellingen is. Aangezien we het dan hebben over de ruimte die projecten op papier krijgen, zouden we kunnen spreken over formele ruimte. We hebben het dan voornamelijk over de opzet van een project: wat kan zij zich tendoelstellen, in hoeverre is zij autonoom in haar handelen etc. Een van de belangrijkste partijen die invloed heeft op de ruimte die projecten op papier krijgen, is de subsidiegever. Omdat de meeste projecten via een zogenaamde 'jo-jo-regeling' (1) wordt gesubsidieerd, zijn dat zowel de lokale als de centrale overheid; waarbij dan de lokale overheid als direct verantwoordelijke het belangrijkste is. Bij de gemeenten valt op dat zij eigenlijk alle bezwaar hebben tegen categorale projecten die niet op een of andere manier verbonden zijn aan algemene instellingen, ofschoon men in het algemeen wel de uitgangspunten van categorale projecten kan onderschrijven. Als reden voor die afwijzende houding gaven informanten uit gemeentelijke kringen voorbeelden aan, waarin sprake was van een falen van andere categorale instellingen. Zo was voor het Amsterdamse gemeentebestuur het faillissement van de Surinaamse stichting Srefidensi (2) een reden om in het vervolg geen categorale projecten meer te subsidiëren. Slechts in uitzonderingsgevallen, als contact tussen de hulpverlening en de plaats van herkomst van gebruikers noodzakelijk was en de hulpverlening was gericht op de terugleiding naar die plaats van herkomst, wilde de gemeente een categoriaal project financieren. Dit werd dan ook verwezenlijkt voor Duitse gebruikers (de stichting AMOK richt zich op deze groep) en voor Molukse gebruikers in de vorm van het project Meneti; zij het dat Meneti niet als zelfstandig project werkt, maar haar bestaan dankt aan het feit dat zij onder de vleugels van de stichting StreetCornerWork werd opgezet.

In Almelo (3) is uiteindelijk ook geen zelfstandig project ontstaan, maar is Masnait onderdeel geworden van het Twentse CAD. De betrokken gemeenteraden hadden reserves ten aanzien van een zelfstandige Molukse instelling vanwege financiële blunders bij een Molukse stichting voor de samenlevingsopbouw in de regio. Een ambtenaar van de gemeenteraad vertelde daarover:

"Er waren problemen bij het opzetten van Masnait. Ten eerste: hoe garandeer je een Molukse eigenheid en ten tweede: hoe het te financieren? De gemeenten moesten daarvan 10% zelf bekostigen. Omdat ze slechte ervaringen hadden met een Molukse stichting, waar geld verdwenen was zonder dat activiteiten werden georganiseerd. Dat wilden ze niet opnieuw, waardoor het CAD duidelijk in beeld kwam. Zij hadden de know-how en konden mede-verantwoordelijk zijn."

De afwijzing van categorale projecten in Molukse handen hangt dus nauw samen met een gebrek aan vertrouwen in het kunnen beheren van instellingen door Molukkers in het algemeen. Vertrouwen had men duidelijk wel in algemene instellingen als StreetCornerWork en het Twentse CAD. Saillant detail daarbij is dat op het moment dat de onderhandelingen over organisatorische inbedding van Masnait in het CAD gaande waren, het CAD intern overhoop lag over een te volgen beleid. De problemen bij dat CAD waren toen zelfs zo hoog opgelopen dat men bijna de vakbonden inschakelde.

Dat in een aantal andere plaatsen, als Assen en Oosterwolde, wel zelfstandige categorale projecten ontstonden heeft te maken met het feit dat die projecten eenvoudigweg waren gestart, zodat de lokale overheid er niet meer omheen kon. In Oosterwolde zijn nog wel pogingen ondernomen om te komen tot een anderssoortig categoriaal project; toen de onderhandelingen echter te weinig resultaten opleverden is een groep Molukse hulpverleners gestart met hulpverlening, en heeft men na enige tijd gedraaid te hebben opnieuw contact opgenomen met de gemeente. De Asser gemeente werd met Masiun geconfronteerd toen zij een aantal kraakpanden wilde ontruimen, waarin naar toen bleek een groep Molukse vrijwilligers een drughulpverleningsproject had opgezet. Vanaf dat moment begonnen onderhandelingen tussen Masiun en de gemeente over verschillende dingen, waaronder natuurlijk in de eerste plaats over subsidiëring van het project. De gemeente beschikte over onvoldoende middelen om Masiun te financieren en van een nieuw pand te voorzien. In haar brieven naar de centrale overheid (het Ministerie van CRM) beschreef de gemeente Masiun als een instelling die zich bezig hield met de opvang, nazorg, begeleiding en het afkicken van druggebruikers. Dat was althans zo in het begin van het proces om subsidiëring van de cen-

trale overheid te krijgen. Nadat er zeven maanden overheen waren gegaan, in 1981, schreef de Asser overheid over Masiun als instelling die zich alleen maar bezig hield met ontwenning. Daarmee beperkte zij in feite de opzet van Masiun, zonder dat deze stichting daarbij betrokken werd. Bovendien strookte de beperking van de doelstellingen van Masiun die de gemeente aanbracht niet met het inmiddels uitgebreide hulpaanbod (4).

Het gebrek aan vertrouwen in het vermogen van Molukkers om projecten behoorlijk uit te voeren en problemen als gevolg van beperkingen in de doelstelling van instellingen door subsidiegevers, werden (in vele gevallen) nog eens versterkt doordat aan Nederlandse zijde totaal geen inzicht bestond in de situatie van Molukkers in Nederland. Zo veroorzaakte het feit dat Twentse instanties niet op de hoogte waren van de afwezigheid van voldoende Moluks kader dat zou kunnen werken in een hulpverlening, voor de nodige argwaan jegens de Molukse onderhandelaars. In hoofdstuk IV beschreven we reeds dat nogal wat partijen betrokken waren bij het opzetten van Masnait. Doordat in Twente weinig Moluks kader is, was het logisch dat de jongeren die meewerkten aan het opzetten van Masnait daar later ook als hulpverleners aan het werk zouden gaan. De Nederlandse partijen (CAD, gemeente en GGD) zagen dat echter niet. Een van de betrokkenen zei hierover:

"Vanaf het begin is Masnait opgezet om hun eigen welzijnswerkers aan werk te helpen. Want met wie wij onderhandelden zijn nu de werkers. Ik heb daartegen geen bezwaar, want anders komen ze toch moeilijk aan de bak. Dus vanwege dat perspectief en de angst dat de 10% subsidie van de gemeenten weg zou vallen zijn ze bij het CAD gegaan. Om daarbinnen overigens hun eigen weg te gaan. Ik denk dat ze dat ook gelukt is."

Nota's en rapporten die werden geschreven door Molukse hulpverleners konden vaak weinig verheldering brengen, de inhoud drong vaak niet door tot de betrokken Nederlandse partij. Pratend over de filosofie van een Molukse project stelde de directeur van het plaatselijke CAD:

"Ik kan er niet achter komen wat hun filosofie is. Hun nota bijvoorbeeld, is die duidelijk?"
(Ik antwoordde dat ik de nota duidelijk vond)
"Maar dan de praktijk nog."

Het gebrek aan vertrouwen in Molukse initiatieven aan Nederlandse zijde wordt dus door onduidelijkheden en afwezigheid van begrip voor de situatie van Molukkers versterkt; bovendien gebruikt men het gebrek aan inzicht als argument om de verantwoordelijkheid voor drughulpverlening aan Molukse gebruikers in handen van algemene instellingen te leggen.

.4 practiese ruimte

Het tweede terrein waarop kategoriale projecten beperkt worden is, zoals we in de eerste paragraaf zagen, het terrein van directe uitvoering van de hulpverlening en de verwezenlijking van de doelstellingen van een project. We zagen dat de gemeente Assen, als subsidiegever, de doelstellingen van Masiun in de subsidievoorwaarden inperkte. Door haar zelfstandigheid, dat wil zeggen: doordat zij niet organisatorisch aan een andere instelling gekoppeld is, kon Masiun, ondanks de beperkingen, intern haar eigen beleid voeren. Vooropgesteld, natuurlijk, dat zij over de benodigde middelen beschikte, wat niet altijd het geval is geweest. Nadat de onderhandelingen tussen gemeente en rijk resultaten hadden opgeleverd, zodat geld vrijkwam voor een behuizing van Masiun en voor de hulpverlening, bestemde de gemeente een deel van de financiën die bedoeld was om betaalde krachten aan te trekken, voor het opknappen van een nieuwe behuizing. Een dergelijk optreden kwam natuurlijk de verhouding met Masiun niet ten goede, omdat de werkzaamheden van Masiun door dat optreden ernstig belemmerd werden. Voor de Molukse hulpverlening in Assen was met name in die periode van verhuizing een betaalde kracht onontbeerlijk. In een later stadium kwamen daar nog obstakels voor methadonverstrekking door Masiun bij. Diverse instanties in Assen onderhandelden over verstrekingsvoorwaarden voor cliënten van het Asser CAD. De Asser huisartsen wilden voor verstrekking aan cliënten van Masiun dezelfde voorwaarden hanteren als die van toepassing waren op cliënten van het CAD. Masiun had echter een andere benadering van methadonverstrekking dan het CAD, waardoor ook niet dezelfde voorwaarden konden worden toegepast. Omdat Masiun en de huisartsen niet tot een vergelijk konden komen wat betreft verstrekingsvoorwaarden, droogde de methadonverstrekking voor cliënten van Masiun op. Met als gevolg een verslechterde verstandhouding tussen

het CAD en de huisartsen enerzijds en Masiun anderzijds, en het verlaten van een aantal gebruikers van Masiun. Discussies over onder andere problemen van methadonverstrekking (1) bemoeilijkten verdere samenwerking, ook op het gebied van beleidsontwikkeling op lokaal niveau, waar men bezig was een hulpverleningscircuit op te zetten (2). In de voorbereiding van dat circuit werden per hulpverleningsfase (contact-, begeleidings- en nazorgfase) werkgroepen samengesteld uit alle betrokken instanties. Een adviserende commissie formuleerde vervolgens op basis van de discussies in de werkgroepen een advies voor de gemeente, waardoor de adviescommissie een belangrijke rol vervulde in de totstandkoming van het hulpverleningsnetwerk. In de adviserende commissie zaten naast de gemeente ook het CAD en de GGD. Masiun werd als instelling die zich specifiek bezighoudt met drughulpverlening buiten de commissie gehouden. Het waren niet de gemeenteraad of het CAD of de GGD die besloten om Masiun niet bij de commissie te betrekken, dit was een besluit van de Asser wethouder. Hij beriep zich daarbij op een raadsbesluit, dat stelde dat de commissie klein moest blijven; bovendien vond hij het onjuist als een door de gemeente gesubsidieerde instelling aan diezelfde gemeente advies zou uitbrengen. De gemeenteraad had echter niet bepaald dat deelname van vier instanties de commissie te groot zou maken, en advisering door gesubsidieerde instanties aan de subsidiegever komt ook wel vaker voor. Voor Masiun betekende die uitsluiting van een dergelijke, voor de drughulpverleningstoekomst belangrijke commissie, dat zij op de tweede plaats werd gezet. Doordat de andere betrokken instanties, het CAD en GGD, de uitsluiting van Masiun accepteerden ontstond bij Masiun bovendien het idee ook door hen niet serieus genomen te worden.

Ook ten aanzien van niet specifiek op druggebruik gerichte werkzaamheden werd Masiun door de gemeente minder serieus genomen. Reeds vanaf 1979 vindt in Assen een discussie plaats over de opzet van een Open Jongeren Centrum (OJC). Dit centrum zou met name op Molukse jongeren gericht moeten zijn. De voorbereidingen voor het OJC werden in handen van het SIC (Stichting Informatie Centrum) gegeven. Het OJC zou door de centrale overheid gedurende vier jaar als experiment worden gesubsidieerd, vanaf 1 januari 1983. Bij de voorbereidingen van het OJC moesten van het Ministerie van CRM dan wel Molukse organisaties betrokken worden. De gemeente en het SIC slaagden er niet in om Molukse organisaties bij het OJC te be-

trekken, niet de stichting voor de samenlevingsopbouw (Kapitan Pattimura) maar ook Masiun niet, terwijl beide instanties zich deels op dezelfde doelgroep als het OJC richtten. Een en ander blijkt uit een telex van het Ministerie van CRM aan de gemeente Assen:

'In deze besprekingen en correspondentie (in de telex worden een elftal besprekingen en brieven aangehaald. -F.S.) is steeds uitgangspunt geweest dat het open jongeren centrum een duidelijke Molukse signatuur dient te hebben, en dat bij de opzet van het open jongeren centrum Molukkers betrokken moeten worden. Mijn interpretatie van de brief van het SIC is, dat daar tot op heden niet voldoende sprake van geweest is, bovendien wordt daarin gesuggereerd dat dat a.g.v. de beleidsoptiek van het SIC niet zou kunnen.'

De gemeente was toen reeds negen maanden met Masiun in onderhandeling over subsidiëring en een nieuwe behuizing, en moest dus op de hoogte zijn van de doelstellingen van Masiun. Een beleidsnota van Masiun die in november 1981 verscheen, bracht Masiun evenmin dicht bij medewerking aan het OJC-project. Masiun werd door de gemeente slechts uitgenodigd om te komen praten over welzijn in algemene termen. In het geval van het OJC volgde de gemeente Assen duidelijk een beleid dat tegengesteld is aan dat van de centrale overheid. Immers in 1983 schreef het Ministerie van WVC in het 'ontwerp rijksprogramma welzijn minderheden' nogmaals expliciet dat Masiun betrokken diende te worden bij het OJC: (4)

'Er zal een aanhoudende relatie tussen het OJC en de Molukse instellingen voor drughulpverlening (Masiun) en voor samenlevingsopbouw (Stichting Kapitan Pattimura) moeten bestaan. Daarin moeten waarborgen gelegen zijn voor het respecteren van de eigenheid van elkaars werkterrein.'

Aan de strubbelingen rond methadonverstrekking, de participatie van Masiun in de adviserende commissie en het OJC lag mede gebrek aan vertrouwen in Masiun ten grondslag. De opstelling van de gemeentelijke autoriteiten was mede gebaseerd op reserves ten aanzien van de bedoelingen van Masiun. Met een even grote starheid als waarmee de verantwoordelijke wethouder Masiun als afkickcentrum bestempelde, bleef hij Masiun zien als een politiek gebonden

In de zaak 'Tien Asser Molukkers', die landelijke bekendheid kreeg, werd Masiun gecriminaliseerd.

instelling:

"Masiun ziet haar taak breder. Laat ik zeggen: verheffing van Molukkers op alle gebied. Vandaar dat Masiun en MSK (5) verbonden zijn. Het is een soort Siamese tweeling."

De wethouder baseerde zijn stelling op een artikel in het blad 'Jeugdwerk Nu' (6), waarin overigens niet geschreven wordt dat Masiun en MSK één zijn, slechts dat enkele leden van het MSK deelnemen in Masiun. Vanuit het CAD en de GGD te Assen kwamen opmerkingen van gelijklopende strekking. Een staflid van het CAD vertelde:

"Wij zien verlaafden ook als mensen in een 'underdog-positie'. We proberen mensen tot volwassenen te maken, niet tot politiek volwassenen. Wij zoeken ook werk voor mensen. Dus daar zit geen verschil. Maar er komt bij Masiun nog iets anders: een plus X. Name-lijk onderdrukking en politieke idealen."

Een medewerker van de Asser GGD stelde:

"Ik denk dat het rond Masiun onduidelijk is: waar zijn de getallen? Ze komen wel met nota's, maar met veel politiek erin. Dat schiet in het verkeerde keelgat: wat zijn dat voor mensen?"

In Assen struikelde dus een deel van de samenwerking met Masiun over politiek. Spanningen en incidenten uit het verleden spelen daarbij een belangrijke rol. Assen is immers in het verleden regelmatig het toneel geweest van directe confrontaties tussen de overheid en de Molukse bevolking (7), waarbij Masiun tijdens een laatste incident direct betrokken raakte. In de zaak van de 'Tien Asser Molukkers' werden medewerkers van Masiun gearresteerd op verdenking van betrokkenheid bij een beschieting van een politieauto in het voorjaar van 1982. Deze zaak, waarin de arrestanten overigens na negen maanden werden vrijgesproken, kreeg landelijke publiciteit. Daarbij werd de naam Masiun regelmatig, en niet altijd op positieve wijze, genoemd. Zo criminaliseerde de Asser burgemeester de 'Tien Asser Molukkers' direct na hun arrestatie door de arrestanten af te schilderen als een splintergroep, waar ook de Molukse gemeenschap niet blij mee was. Betrokken politiefunctionarissen brachten geruchten over vermeende gijzelingsplannen in omloop, en de processen tegen de 'Tien' werden gevoerd in een sfeer van 'terroristenprocessen'. Door een dergelijke

gang van zaken werd ook Masiun gecriminaliseerd. Het optreden van justitie en politie tijdens het onderzoek (onder andere het gebruiken van fysieke intimidatie) was aanleiding voor de nodige protesten, ook van de zijde van Masiun. Affiches over politieoptreden en behandeling van arrestanten, die ook in het pand van Masiun aanwezig waren, zorgden voor de nodige irritatie bij gemeente en algemene instellingen (8).

De Amsterdamse situatie is vergeleken met de Asser situatie tamelijk rustig. Er is, met andere woorden, geen sprake van hooglopende geschillen met andere instellingen. De buffer naar buiten wordt voor Meneti verzorgd door Street Corner Work (SCW), die de subsidie voor het project heeft geregeld en die daarvoor naar de gemeente toe verantwoording aflegt. Bovendien functioneren in Amsterdam zoveel instellingen, waarbij vergeleken Meneti een klein project is, zodat scherpe tegenstellingen rond Meneti bijna niet kunnen ontstaan. De meeste algemene instellingen hebben wel van Meneti gehoord en verwijzen Molukse gebruikers door naar Meneti. Omdat Molukse gebruikers slechts een klein deel vormen van de totale groep gebruikers in Amsterdam, komt dat doorverwijzen niet vaak voor. Wel is door de gemeentelijke beslissing om geen kategoriale projecten te subsidiëren de kans op zelfstandigheid voor Meneti gering, en wellicht geheel afwezig sinds de gemeente Amsterdam in 1984 begonnen is zo goed als alle drughulpverleningsinstellingen bij het SCW onder te brengen (9). SCW heeft geen problemen met de aanwezigheid van Meneti binnen haar gelederen; zij heeft het gevoel het Moluks project volledig te overzien. De verantwoordelijke medewerker vertelde over Meneti binnen SCW:

"Het zicht op Meneti is redelijk. Er zijn wel dingen die aan het gezichtsveld onttrokken worden, afhankelijk van de persoon en zijn belangen. Maar dan ken je wel anderen, waardoor je het toch weet."

Van de zijde van de hulpverleners wordt weinig ondernomen om te komen tot een meer zelfstandig beleid, buiten de Nederlandse begeleider van SCW om, waardoor opnieuw de kans op interne problemen kleiner is. De afwezigheid van een streven naar meer zelfstandigheid wil echter niet zeggen dat de Molukse hulpverleners en Molukse cliënten tevreden zijn met de situatie. Onder de oppervlakte heerst bij het project een spanning, waarbij hulpverleners zowel als cliënten zich belemmerd en gecontroleerd voelen door

SCW, wat overigens niet geheel onterecht is gezien de sociale controle die spreekt uit het eerder gegeven citaat van de medewerker van SCW. De situatie van Meneti zou dan ook het beste omschreven kunnen worden als een vreedzame coëxistentie, een berusting in het feit dat men organisatorisch met SCW verbonden is.

Van een dergelijke vreedzame coëxistentie is bij Manait, dat organisatorisch onderdeel is van het Twentse CAD, geen sprake. Veel intensiever dan het SCW bemoeit het CAD zich daar met de uitvoering van werkzaamheden door Masnait. Eerder werd al genoemd de dubbele fiattering van uitgaven, maar ook voorlichtingsrapporten in het kader van reclasseringswerk moeten naast een handtekening van een Masnait-medewerker worden voorzien van een handtekening van een lid van het Almelose CAD. Dit wordt gemotiveerd doordat een dergelijk rapport altijd door een medewerker in loondienst van het CAD moet worden getekend, dit in verband met de status van voorlichtingsrapporten. Dat twee medewerkers van Masnait op de loonlijst van het CAD stonden deed daar blijkbaar niets aan af. Als tweede argument voor de contra-sign van een CAD medewerker werd gegeven dat deze kon helpen bij het opstellen van de rapporten, wat in de praktijk neerkwam op controle op het Nederlandse taalgebruik. De dubbele fiattering werd in september 1983 bij wijze van experiment opgeheven. De week vóór dat besluit constateerde de directeur van het CAD, na geconfronteerd te zijn met de dubbele tekening en fiattering:

"Ik denk dat we beide vertrouwen moeten gaan geven. Ik mag tenslotte niet alles willen weten om te weten, maar om te besturen. Zo'n getrapte financiering is overdone. Er zit ook wat jaloezie bij van collega's: zij wel en wij niet. Ik ben blij dat Masnait bleef knokken, maar ze mogen niet overspannen raken. De stenen liggen naast de weg en moeten nog in het wegdek."

Wat betreft die jaloezie bij collega's zal het wel losgelopen hebben, aangezien de getrapte financiering alleen voor Masnait gold en niet voor de teams binnen het CAD. Ten aanzien van de dubbele fiattering en tekening kan nog gesproken worden over controle en extra belasting voor de hulpverleners. Dat was niet het geval bij andere bemoeienissen vanuit het CAD. Van sommige ingrepen werden zelfs gebruikers direct de dupe. De basisgroep- Wierden orga-

niseerde een weekend voor gebruikers. (Officieel vallen de basisgroepen niet onder de verantwoordelijkheid van het CAD, maar zijn zij in de wijk georganiseerde vrijwilligers die de veldwerkers van Masnait ondersteunen). Ter financiering van dat weekend werd daarom een beroep gedaan op de Wierdense gemeentekas. Alles was in kannen en kruiken, tot twee dagen voor het vertrek het CAD de zaak blokkeerde, zodat de gebruikers gedesillusioneerd de bus en huisjes moesten afzeggen. Het ingrijpen van het CAD was mede ingegeven door een stukje argwaan tegenover Masnait, waarbij een lopend conflict over te volgen bijscholing van een lid van Masnait voor toch al niet zo'n prettige sfeer zorgde. De directeur van het CAD verwoordde het als volgt:

"Ik denk dat de identiteit van Masnait groeiende is. We zullen ze toch steeds meer ruimte moeten geven. Maar dat is moeilijk. Je wordt zenuwachtig als Masnait plotseling iets gedaan heeft, zonder dat je het weet. Misschien is het wel goed maar je voelt je plots verantwoordelijk. Dat was het geval met dat weekend in Wierden. Daaraan was een ander weekend voorafgegaan, dat ook niet goed doorgesproken was. En als ze dan niets zeggen dan word je 'argwanend', denk je aan een snoepreisje. Als je niets te verbergen hebt kan je het toch vertellen."

Samenvattend kan worden gesteld dat de belemmeringen waarmee kategoriale projecten te kampen hebben, mede ingegeven worden door een gebrek aan inzicht in de Molukse achtergronden en een stuk wantrouwen aan de kant van algemene instellingen en overheden.

Tot nu toe hebben we het alleen gehad over verhoudingen tussen projecten in hun geheel en algemene instellingen c.q. overheden. Persoonlijke factoren spelen echter ook een bepalende rol, zoals we in de volgende paragraaf zullen zien.

.5 persoonlijke factoren

In de vorige paragrafen benaderden we het gebrek aan ontplooiingsruimte voornamelijk in relatie met instanties, die hetzij faciliteiten aan kategoriale projecten bieden (bv. gemeenten) of onder wiens verantwoordelijkheid de kategoriale projecten vallen (CAD en SCW). Er is echter nog een vorm van relaties waarbij we moeten stil staan, namelijk

samenwerkingsrelaties (1). Het grote verschil tussen deze instellingen en die we in de vorige paragrafen behandelden, is dat instanties waarmee men samenwerkt geen verantwoordelijkheid hebben voor de kategoriale projecten. Zij creëren dan ook geen problemen in de zin van directe belemmering van de hulpverlening; wel echter kan de hulpverlening worden bemoeilijkt door geen of bijna geen samenwerking te verlenen. Omdat samenwerking, ondanks dat het tussen instanties plaatsvindt, over het algemeen afhankelijk is van contactpersonen, wordt de mate van samenwerking grotendeels bepaald door persoonlijke factoren.

Om te beginnen is voor de mate van samenwerking bepalend in hoeverre de werkwijze van een instantie overeenkomt met die van een kategoriaal project. Met werkwijze wordt dan vooral bedoeld de nadruk die door werkers op een bepaalde vorm van hulpverlening wordt gelegd. Voor een deel is dit afhankelijk van het beleid van een instelling, want daarin worden de grote lijnen van een hulpverlening vastgelegd; de invulling van een individuele hulpverlener is echter uiteindelijk bepalend. Het beste kan het verschil in samenwerking worden geïllustreerd door te kijken naar relaties tussen Masiun en de Stichting Maatschappelijke Dienstverlening Assen (SMDA) en de Asser ARV, en aan de andere kant tussen Masnait en de Stichting Noord-West Twente (NWT; maatschappelijke dienstverlening) en de Almelose ARV. De samenwerking tussen de genoemde instellingen in beide plaatsen is als het ware aan elkaar tegengesteld. Masiun had een goede samenwerking met het SMDA en minder met het ARV, terwijl Masnait juist een goede samenwerking had met het ARV en nagenoeg geen contact onderhield met NWT. Het grootste verschil tussen de ARV-Almelo en SMDA enerzijds en de Asser ARV en NWT anderzijds was dat een aantal werkers met wie de kategoriale projecten contact hadden, in de eerstgenoemde instellingen sterke nadruk legden op veldwerk. Met andere woorden: mensen opzoeken in hun eigen omgeving en het contact niet enkel laten afhangen van geregelde consultatiegesprekken. Onder mensen opzoeken in hun eigen omgeving moeten we hier niet verstaan huisbezoeken, maar veeleer een participatie van de hulpverlener in de eigen situatie van de cliënt. Een dergelijke aanpak creëert een meer ongedwongen hulpverlening en houdt in sterke mate rekening met de achtergronden van gebruikers, wat zoals we zagen kenmerkend is voor de kategoriale hulpverlening. Ook in de Amsterdamse

*Veldwerk vind beter aansluiting bij Molukse gebruikers.
Project Meneti te Amsterdam.*

situatie geldt dat hulpverleners die de nadruk leggen op veldwerk, beter aansluiting vinden bij Molukse gebruikers. Een medewerker van het Amsterdamse Jellinek zei daarover:

"Dat er meer Molukkers door SCW worden bereikt dan door het CAD en dat Meneti bij het SCW zit komt vanwege de straathoekwerk-achtergrond. Daardoor komen ze met meer Molukkers in contact."

De contacten die Masnait met de Almelose ARV had waren niet alleen beter dan die met NWT, zij waren ook beter dan die met het Almelose team van het CAD in Twente. De relatie met dit team, met wie Masnait in een zelfde gebouw gehuisvest is, verliep stroef. Medewerkers van de Almelose ARV hadden de (terechte) indruk dat:

"Ik heb persoonlijk de indruk dat Masnait eerder dingen met ons bespreekt dan met de jongens van het CAD."

We zeiden al eerder dat de mate van samenwerking afhangt van de persoon van de hulpverlener of contactpersoon, analoog daaraan geldt dat de mate van vertrouwen in een categoriaal project bepaald wordt door persoonlijke opvattingen van bijvoorbeeld ambtenaren of medewerkers van een GGD. Opvattingen die zijn gebaseerd op ervaringen en/of geruchten. Dergelijke persoonlijke opvattingen werken door in bijvoorbeeld de analyse van het drugprobleem. Een arts van een, in het onderzoek betrokken, GGD betrok jeugdherinneringen in zijn zienswijze over druggebruik onder Molukse jongeren:

"In wezen is het geen uitsluitend medisch probleem, het heeft een medische kant. Er bestaat een bepaalde zuchtigheid om spanning in het leven in te bouwen. Daarnaast nog een sterk sociaal aspect. Een troosteloze situatie, conflicten tussen jong en oud en een KNIL-mentaliteit: iedereen zal voor mij knielen. Molukkers zijn niet lief, een agressief volkje. Als wij vroeger in Indië op school vochten dan was dat met Molukkers."

Het lokale Molukse drughulpverleningsproject kon overigens niet goed samenwerken met deze GGD-arts. Ook ervaringen met individuele Molukkers werken door in de samenwerking, waarbij totaal verschillende beelden over een Molukse hulpverlener kunnen ontstaan. Zo had één van de geïnterviewde huisartsen een zeer goede relatie met Ais, een Molukse

hulpverlener:

"Ais is een prima jongen. Een slimme Molukker die goed de Nederlandse taal beheerst en goed op de hoogte is van de Adat. Dat is belangrijk voor hulpverlening. Als ik problemen heb, bel ik hem wel eens."

Een gemeenteambtenaar, die direct betrokken was bij de opzet van het project waar Ais werkt, was een andere mening toegedaan:

"In het overleg zijn we niet vrij geweest van de wijze waarop de gemeente met hen (de Molukse onderhandelaars; F.S.) was geconfronteerd. Bijvoorbeeld Simon, dat ging prima. Ais lag moeilijker. Hij werkte eerst bij Tjandu, waar hij plotseling weg is gegaan en later werkte hij bij een stichting, waar hij steeds ziek was. Daardoor bestaan er allerlei reserves ten opzichte van Ais."

Flagrant feit bij de verschillende opstellingen ten opzichte van Ais is dat de gemeenteambtenaar niet de oorzaken van Ais' ziekte in zijn standpunt verwerkte, en dat Ais' werkzaamheden bij Tjandu bovendien volledig op geruchten waren gebaseerd, aangezien Ais nimmer bij Tjandu heeft gewerkt.

De kloof die tussen hulpverleners van kategoriale projecten en die uit andere instellingen bestaat is moeilijk te overbruggen. Niet in de laatste plaats omdat wederzijds onvoldoende informatie wordt verschaft. Verschillende incidenten bevestigen dan telkens het gebrek aan vertrouwen dat bij Nederlandse hulpverleners of ambtenaren bestaat. Na de zaak van de 'Tien Asser Molukkers' werden de ex-arrestanten die werkten bij Masiun uitgesloten van vroeghulp op het politiebureau en adviseerde de reclasseringsraad om hen ook niet toe te laten bij reclasseringswerk in Huizen van Bewaring. Dit conflict, waarbij het ging om een tiental hulpverleners, liep zelfs zo hoog op dat de Hoge Raad om een uitspraak werd gevraagd. De Hoge Raad vond echter geen termen aanwezig om het standpunt van de reclasseringsraad te delen. Wantrouwen in de richting van Molukse hulpverleners wordt vervolgens versterkt in gevallen waarin cliënten centraal staan. Meerdere malen tijdens het onderzoek werd aangegeven dat Nederlandse hulpverleners er moeite mee hebben als Molukse hulpverleners in hun bijzijn Maleis spreken met Molukse cliënten. Illustratief is een

voorval in Twente. Een medewerker van het Almelo CAD-team vertelde:

"Er zat een Molukse jongen in het Huis van Bewaring die, door Hans (Nederlandse werker) werd begeleid en naar op een gegeven moment bleek ook door Masnait. Die jongen had eerst gezegd dat hij bij Hans wilde blijven. Toen zijn Hans en iemand van Masnait samen naar het Huis van Bewaring gegaan, waar het gesprek in het Maleis werd gevoerd. Die jongen wilde toen toch maar door Masnait geholpen worden. Omdat je niet weet wat er besproken is, weet je ook niet of er sprake is van beïnvloeding."

Het zou onjuist zijn deze paragraaf af te sluiten zonder enige positieve verhalen. Immers, de werkwijze van kategoriale projecten en contacten met andere instellingen werken niet altijd in een negatieve richting. Ondanks het gebrek aan inzicht in de kategoriale aanpak druppelt informatie door naar algemene instellingen of worden zij daarmee indirect geconfronteerd. Positieve gevolgen kunnen dan zijn dat hulpverleners in algemene instellingen hun eigen vorm van hulpverlening ter discussie stellen. Dat was bijvoorbeeld het geval ten aanzien van de methadonverstrekking in Almelo. Masnait verstreekte methadon in de wijken, waardoor de gebruikers niet naar de centrale methadonpost in Almelo hoefden te komen. Ook Nederlandse gebruikers zagen die verstrekkingvorm zitten en vroegen via Masnait om methadon. Wederom een van de medewerkers van het Almelo CAD team van het CAD in Twente:

"Afspraak is dat Molukkers bij Masnait terecht kunnen en Nederlanders bij het CAD. Het heeft wel eens moeilijk gelegen omdat een Nederlandse gebruiker naar Masnait wilde. Dat heeft bij ons intern voor bezinning op methadonverstrekking gezorgd. Want het bleek dat mensen toch aangetrokken werden door die andere vorm van verstrekking."

Het standpunt van een Amsterdamse officier van Justitie mag hier, als tegenhanger van de eerder aangehaalde GGD-arts, ook niet onvermeld blijven. Deze officier had enige tijd op de Nederlandse Antillen verbleven en gebruikte zijn ervaring daar in zijn werk:

"Ik voel ook Antillianen beter aan omdat ik daar een

Projecten waar de subsidiëring niet gegarandeerd is werken onder grote spanning. Masiun, AV-groep in het aanloopcentrum.

tijdje heb gewoond. Ik zet direct een handtekening onder een kategoriale aanpak. Een Nederlandse aanpak kan niet, ik denk dat ook Turken en Marokkanen een eigen aanpak hebben, met een eigen taal en beleving. Bij Antillianen ga ik wel over tot het spreken in het 'Papiaments', als ik weet waar ze vandaan komen dan weet ik al wat van hun achtergrond."

.6 gevolgen en toekomst

De in de vorige paragraaf beschreven beperkingen hebben niet enkel invloed op de uitvoering van de hulpverlening door Molukse projecten, het heeft ook invloed op de ontplooiing van die projecten. Aan het begin van dit hoofdstuk concludeerden we al dat de kategoriale hulpverlening een relatieve nieuwkomer is in het veld van drughulpverlening. Dat impliceert tevens dat de Molukse hulpverleners bezig zijn met het verder ontwikkelen en verbeteren van hun kategoriale aanpak. Het klimaat van wantrouwen en controle waarbinnen de kategoriale projecten moeten functioneren, laat weinig ruimte voor ontplooiing van die kategoriale aanpak. Immers, gemaakte fouten zullen eerder worden gezien als een falen van de kategoriale aanpak dan als leermomenten. De kans dat als gevolg van dergelijke fouten verdere beperkingen worden aangebracht is groot, we hoeven slechts te denken aan fouten bij Molukse stichtingen die aanleiding vormden om geen nieuwe instellingen in Molukse handen te laten ontstaan. De hulpverleners lopen diensengevolge op hun tenen. Degenen die verantwoordelijk zijn voor coördinatie of beleid spenderen noodgedwongen veel van hun tijd aan het tegengaan van bestaande en dreigende beperkingen. De spanning die als gevolg van werken op het scherpst van de snede ontstaat en de hoeveelheid energie die dat opslokt komen niet ten goede aan de uiteindelijke hulpverlening. Niet voor niets zei de directeur van het Twentse CAD dat de medewerkers van Masnait niet overspannen mochten raken als gevolg van hun gevecht om enige ademruimte en vertrouwen.

Projecten waar de subsidiëring niet gegarandeerd is werken onder nog grotere spanning. Dit is bijvoorbeeld het geval met Masiun in Assen, waarvan de subsidie reeds enkele malen als experiment is verlengd. Het geldt ook voor Meneti sinds in Amsterdam de discussie over het onderbrengen van

alle hulpverlening bij StreetCornerWork is begonnen. En het gold voor Masnait in haar beginperiode. Medewerkers van de Almeloze ARV vertelden:

"Vrijdags waren ze hier voor een gesprek, terwijl ze niet eens wisten of ze 's maandags nog wel subsidie zouden krijgen. Ik denk dat ze nogal wat energie moeten stoppen in het hoofd boven water houden."

Naast de negatieve uitwerking op de ontplooiingskansen van kategoriale projecten en de spanning die de beperkingen voor hulpverleners met zich meebrengen, hebben de belemmeringen een weerslag op de doelgroep: de Molukse heroïnegebruikers. Door beperkingen van faciliteiten kunnen ze bijvoorbeeld niet bereikt worden; we zagen dit bij Obat Putih en tot op bepaalde hoogte ook bij Lampoe. Bij Masiun zagen we zelfs een terugloop van cliënten nadat de methadonverstrekking wegviel. Het gebrek aan vertrouwen in Molukse projecten van de zijde van algemene instellingen en de overheden werkt ten slotte ook door op de mate waarin gebruikers vertrouwen hebben in de Molukse hulpverleners. Een situatie als in Wierden, waar het CAD een gebruikers-weekend blokkeerde, geeft weinig aanleiding aan gebruikers om zich te verlaten op de hulpverleners, immers het hen beloofde weekend werd op het laatste moment afgelast. Op basis van het besef dat Molukse hulpverleners door Nederlandse instanties minder worden vertrouwd kunnen gebruikers er zelfs voor kiezen om voor bepaalde zaken geen beroep te doen op de kategoriale projecten. Illustratief daarvoor is het verhaal van medewerkers van het Almeloze ARV:

"Ik heb wel eens het gevoel dat men zegt: ik blijf hier liever bij het ARV, want zij (Masnait) zijn ook Molukkers en ik weet hoe die behandeld worden: minder serieus. Er zijn ook mensen die naar het ARV komen voor bijvoorbeeld zaken met betrekking tot de sociale dienst en die naar Masnait gaan voor hun druggebruik."

De hier geschetste positie van kategoriale projecten zou men somber kunnen noemen. Immers, wat zijn de effecten van een belemmerde hulpverlening? Een antwoord hierop is niet eenvoudig te geven, niet in de laatste plaats omdat effecten van drughulpverlening doorgaans worden getoetst aan aantallen afgekickte gebruikers, terwijl we zagen dat bin-

nen de kategoriale hulpverlening veel meer beoogd wordt dan het laten afkicken van mensen.

Het toekomstbeeld van de kategoriale hulpverlening is al evenmin rooskleurig, zeker als we bekijken welke plannen de centrale overheid heeft met kategoriale maatregelen. In haar Minderhedennota van 1983 heeft de overheid een aantal beleidslijnen neergelegd. Ze stelt zich daarbij op het standpunt dat kategoriale maatregelen, waaronder dus de kategoriale drughulpverlening, slechts bij wijze van uitzondering kunnen worden getroffen. Bovendien vindt zij dat kategoriale instellingen zouden moeten functioneren als een soort 'tweedelijns-instellingen'. Dat wil zeggen adviserend en informeel naar, in casu, de Molukse gemeenschap over bestaande algemene instellingen en naar laatst genoemde instellingen over Molukse achtergronden. De uitvoering van de hulpverlening zou daarmee in handen van algemene instellingen moeten komen. Door de kategoriale projecten een dergelijke plaats aan de zijlijn te geven legt de centrale overheid in haar Minderhedennota opnieuw een fundament voor verdere beperking van de kategoriale hulpverlening. Ze gaat daarin volledig voorbij aan de hier geconstateerde problemen die ten grondslag liggen aan het falen van algemene instellingen. Het uitgangspunt van de overheid is debat aan dit somber toekomstbeeld, zij gaat er namelijk vanuit dat in een geëmancipeerde multi-culturele samenleving eenieder, ongeacht de herkomst, gelijke toegang moet hebben tot de aanwezige voorzieningen. Een gedachte die, hoe mooi ze ook klinkt, niet in overeenstemming is met de praktijk waarin, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zien, de relatie tussen de Nederlandse samenleving en de Molukse gemeenschap nog verre van geëmancipeerd is.

Een grote groep jongeren heeft anders op haar positie gereageerd en is geen drugs gaan gebruiken.

VII DRUGGEBRUIK, HULPVERLENING, WANTROUWEN EN BEELDVORMING

.1 druggebruik en deviantie

In de derde paragraaf van hoofdstuk II beschreven we de positie van Molukse jongeren in Nederland. We eindigden met de stelling dat die positie alle aanleiding geeft om te vluchten in druggebruik. Tegelijkertijd constateerden we dat een grote groep jongeren anders op haar positie heeft gereageerd en geen drugs is gaan gebruiken. Het wordt tijd die stelling verder uit te werken.

Om greep te krijgen op de invloed van de geschetste situatie op het gebruik van drugs door Molukse jongeren zullen we eerst stil moeten staan bij de relatie tussen maatschappelijke factoren en druggebruik in het algemeen. In die relatie staat centraal de wijze waarop een maatschappij is geordend; tenslotte wordt druggebruik binnen de verschillende wetenschappen gedefinieerd als deviant, ofwel afwijkend gedrag (1). De kern van maatschappelijke ordening is dat via normen en waarden wordt aangegeven wat als normaal wordt gezien en welke rechten en plichten leden van een samenleving hebben. Mensen die zich niet volgens die normen gedragen vertonen deviant gedrag. Als we spreken over die maatschappelijke ordening via normen en waarden moeten we ons rekenschap geven van een tweetal karakteristieken van die normen en waarden. Ten eerste dat normen en waarden nimmer statisch zijn, dat wil zeggen dat zij veranderen naargelang de eisen die de maatschappij stelt veranderen (2). Een tweede karakteristiek is dat de maatschappelijke verhoudingen, die via die normen en waarden worden geregeld, tegelijkertijd machtsverhoudingen zijn. Bovendien bepalen normen niet alleen de maatschappelijke verhoudingen, maar zijn zij tegelijkertijd een weerslag daarvan. Dit heeft als consequentie dat door dat normenstelsel leden van een samenleving verschillend beoordeeld worden. Om de koppeling tussen normen en waarden en machtsverhoudingen

te illustreren hoeven we slechts te denken aan het (vroeger) kasten-stelsel in India. Het normenstelsel bepaalde dat paria's minder waren dan bijvoorbeeld leden van de Brahmanen-kaste. Paria's hadden totaal geen voorrechten.

De wijze waarop mensen met normen en waarden worden geconfronteerd is divers. Dat kan door middel van gewoontes (bepaalde kleding); van instituties (het gezin als hoeksteen van de samenleving); ethiek (het arbeidsethos); wettelijk geregelde rechten (privé eigendom) of bijvoorbeeld een moraal (de christelijke moraal van gelijkheid).

Een complex stelsel van normen en waarden garandeert echter nog lang niet dat een samenleving inderdaad volgens 'de norm' geordend wordt. Bepaalde normen en waarden kunnen zelfs een ordening tegenwerken. Als eerste vorm van, wat we zouden kunnen noemen 'des-ordening' kunnen we noemen actief of passief verzet tegen de heersende waarden. We zeiden al eerder dat normen en waarden een weerslag zijn van maatschappelijke verhoudingen. Ze zijn dus ook een weerslag van maatschappelijke ongelijkheid, die verzet kan oproepen. Een actueel voorbeeld van actief verzet vormen kraakacties. Door middel van kraken tast men het recht op privé-eigendom aan, omdat dat één van de oorzaken is van woningnood. De flowerpower beweging van de jaren zestig kan gelden als een voorbeeld van passief verzet. Door een andere levenswijze aan te nemen verzette men zich tegen de bestaande maatschappij, die werd gekarakteriseerd door consumptiedrang en verharding in menselijke relaties. Een tweede vorm van 'des-ordening' treedt op als voor bepaalde mensen of groepen mensen de heersende normen averechts werken. Volgens de regels van het spel zou men aan de hand van normen en waarden kunnen bepalen wat een ieders positie is in de samenleving. Zo kan een gedwongen werkloze in problemen komen, bijvoorbeeld door overmatig drankgebruik, omdat hij of zij niet aan de heersende arbeidsethiek kan voldoen. De gedwongen werkloze zal zich een nutteloos lid van de samenleving voelen. Een soortgelijke 'des-ordening' treedt op als bijvoorbeeld blijkt dat de christelijke moraal van gelijkheid niet correspondeert met de dagelijkse praktijk van discriminatie op de arbeidsmarkt of huizenmarkt. In een dergelijke geval zal de reactie minder individueel gericht zijn maar meer op de maatschappij in haar geheel: 'deze maatschappij is klote, hij heeft mij in het geheel niets te bieden'.

Resumerend kunnen we dus stellen dat gedrag -zoals druggebruik, maar ook bepaalde vormen van politieke actie,

overmatig drankgebruik etc.- dat door een maatschappij als afwijkend gedrag wordt beschouwd, grotendeels wordt bepaald of veroorzaakt door de wijze waarop de samenleving geordend is. Daarmee is tevens gezegd dat groepen mensen die door de maatschappelijke ordening worden benadeeld, eerder 'normafwijkend' gedrag zullen vertonen (3).

Als we de eerder geschetste situatie van Molukse jongeren bekijken tegen de achtergrond van maatschappelijke ordening, dan zien we dat er vele momenten zijn die aanleiding geven tot zogenaamd deviant gedrag. Die momenten zijn onder te verdelen in een tweetal categorieën. Ten eerste de uitwerking van Nederlandse normen op Molukse jongeren. In Nederland wordt veel belang gehecht aan persoonlijke ontplooiing via onderwijs en arbeid. We zagen echter dat het Molukse jongeren moeilijk wordt gemaakt om aan dergelijke normen te voldoen. Het Nederlandse onderwijssysteem was (is) niet toegerust op het begeleiden van Molukse leerlingen, en op de arbeidsmarkt heeft men moeilijk toegang vanwege enerzijds de 'slechtere' opleiding en anderzijds de discriminatie. Mocht men wel een plaats op de arbeidsmarkt bemachtigen, dan blijft de kans op ontplooiing in de vorm van hogeropkomen gering. Slechts in een enkel geval weten Molukse jongeren door te dringen op 'hogere' posten, en vaak blijkt dan nog de hoogste post voorbehouden aan een Nederlander. Uit de studie naar drughulpverlening blijkt ook wel de werkloosheidsproblematiek. In de meeste wijken is sprake van groepen werkloze jongeren, die bijvoorbeeld in café's rondhangen en doorgaans aangewezen zijn op geforceerde arbeidsplaatsen in werkgelegenheidsprojecten. Wat de directe invloed van werkloosheid op het leven in een wijk kan zijn, mag blijken uit de volgende opmerking van een Molukse jongere, Ratna, uit Middelburg. Zij maakte de opmerking in de tijd dat de scheepswerf 'De Schelde', waar veel Molukkers werken, werd bedreigd met massale ontslagen:

"Als dat doorgaat bij de Schelde zal het druk worden in de wijk. Al die mensen die werkloos worden, dat betekent met auto's door de wijk rijden en gokken."

Het niet kunnen voldoen aan de waarden van onderwijs en arbeid heeft nog een effect. De moeilijke toegankelijkheid van onderwijs en arbeidsmarkt strookt niet met de Nederlandse moraal van tolerantie en gelijkheid. De Nederlandse samenleving laat zich er immers op voorstaan dat zij tole-

rant is ten opzichte van 'anderen', en dat zij vanuit haar christelijke moraal gelooft in de gelijkheid van mensen. Ten opzichte van de Molukse gemeenschap komt naast de tolerantie nog dat regelmatig wordt gewezen op de deelname van Molukkers in het KNIL; Molukkers zijn immers 'door de eeuwen trouw' (4). Het idee dat Molukkers trouw aan het koningshuis waren, en een speciale vriendenband hadden met Nederlanders, wordt gekoesterd in zowel delen van de Nederlandse als Molukse gemeenschap. In dat licht bekeken slaat het gevoel van verwarring, dat het gevolg is van de eerder genoemde tegenstrijdigheid in de Nederlandse normen, al snel om in een gevoel van 'stank voor dank' of dat de Nederlandse samenleving Molukkers niets dan lege woorden te bieden heeft.

Als tweede categorie momenten, waartoe aanleiding is om zich niets aan de Nederlandse normen gelegen te laten liggen, kan worden onderscheiden een dilemma als gevolg van het moeten voldoen aan twee verschillende normen, en het wegvallen van een houvast als gevolg van politieke verschuivingen. We constateerden in deze studie al enkele malen dat aan Molukse jongeren zowel vanuit de Nederlandse samenleving als vanuit de Molukse gemeenschap eisen of verwachtingen worden gesteld. Jongeren worden daardoor keer op keer voor het dilemma gesteld om te kiezen tussen de Nederlandse en Molukse normen en waarden. We gaven hiervan al eerder enkele voorbeelden, waarbij we ook aangaven dat in het geval van keuzen voor Molukse waarden weinig tot geen begrip werd opgebracht vanuit de Nederlandse samenleving. Het is niet moeilijk voor te stellen dat door de terugkerende keuzen en het onbegrip de waarden en normen van een (of twee; de Molukse zowel als de Nederlandse) samenleving eerder averechts werken dan als er geen keuzen gemaakt hoeven te worden, of als er begrip bestaat voor de gemaakte keuze. Misschien mogen we hier wel spreken over een grotere kans op desoriëntatie van Molukse jongeren op zowel hun positie in de Nederlandse als in de Molukse samenleving. Een escalerend effect op die desoriëntatie vormen de politieke ontwikkelingen die hun neerslag hadden op de verwachtingen ten aanzien van het RMS-ideaal. De RMS was immers meer dan een politiek ideaal, het was tevens een houvast voor je identiteit als Molukker. Meer dan eens werden Molukkers die niet achter de RMS stonden verweten geen echte Molukkers te zijn. We moeten ons daarbij bedenken dat de koppeling RMS'er-Molukker niet alleen door Molukkers wordt gemaakt.

In de ogen van vele Nederlanders zijn nog alle Molukkers RMS'ers. Naast politieke verschuivingen is nog een factor van invloed op de mate waarin Molukse jongeren zich sterk voelen staan in de Nederlandse samenleving, namelijk het koloniale verleden en de huidige beeldvorming over Molukkers in Nederland. Het gaat dan vooral om het doorwerken van een negatief beeld over Molukkers in het beeld dat Molukse jongeren van zichzelf hebben (5). Als je aanneemt dat je toch niet in staat bent om meer dan de LTS of huishoudschool te halen (vergelijk de stelling van het CAZ), zal dat ook doorwerken in de mate waarin je andere normen en waarden dan ontplooiing via onderwijs ervaart. Een geveugelde uitspraak van Anties, een Molukse student in Amsterdam, illustreert die situatie het beste (hij gebruikte de volgende symboliek regelmatig tijdens discussies over identiteit en cultuur in een Molukse praatgroep):

"Molukkers hebben geen klein oortje. Ook al zegt men steeds dat wij een klein oortje hebben en ben je geneigd dat te geloven, dan moet je blijven vasthouden: we hebben geen klein oortje."

Al met al is in de situatie van Molukse jongeren dus een veelvoud momenten aan te geven waarop de normen en waarden van de Nederlandse en vaak ook Molukse samenleving geen houvast geven aan jongeren om hun positie te bepalen. Bovendien wordt op tal van momenten duidelijk dat de Nederlandse normen een weerslag zijn van maatschappelijke verhoudingen, waarbij Molukse jongeren vanwege hun Molukse achtergrond aan het kortste eind trekken. We kunnen dus stellen dat er genoeg aanleiding is voor Molukse jongeren om (voor de samenleving) normafwijkend gedrag, als het gebruik van drugs, te vertonen. We kunnen zelfs stellen dat er voor hen meer aanleiding is dan voor hun Nederlandse leeftijdsgenoten. Deze laatste hebben immers niet die extra problemen als gevolg van een Molukse achtergrond (6). De cijfers over druggebruik (20 keer zoveel Molukse dan Nederlandse jongeren tussen de 18 en 24 jaar gebruiken drugs) lijken dat te bevestigen. Blijven we nog zitten met het in hoofdstuk II geconstateerde feit dat dus 90% van diezelfde groep jongeren niet is gaan gebruiken. Zij hebben anders op hun situatie gereageerd. Als we echter zien dat ook de groepen jongeren die overmatig drank gebruiken en die gokken niet te veronachtzamen zijn (7), en als we zien dat grote groepen jongeren politiek actief zijn (8), niet in de laatste plaats vanwege de geconstateerde

ongelijkheid in Nederland, dan kunnen we stellen dat de groep jongeren die zogenaamd normafwijkend gedrag vertoont veel en veel groter is dan de groep druggebruikende jongeren. In die zin werkt de situatie van Molukse jongeren wel degelijk door in het risico dat Molukse jongeren lopen om in problemen te komen. Of men overgaat op het gebruik van drugs dan wel, bijvoorbeeld, politiek actief wordt hangt samen met andere factoren, factoren die te maken hebben met vrienden die reeds gebruiken e.d.

Tegen deze achtergrond bezien is het, naast de in hoofdstuk III reeds aangegeven redenen, des te begrijpelijker dat de algemene instellingen in hun hulpverlening aan Molukse jongeren faalden. Tenslotte wordt in die hulpverlening over het algemeen gewerkt vanuit de in Nederland bestaande normen.

.2 wantrouwen en beeldvorming

De geconstateerde problemen tussen kategoriale projecten enerzijds en algemene instellingen en overheden anderzijds ontstaan natuurlijk niet vanzelf. In het vorige hoofdstuk zagen we dat de problemen te maken hadden met een zeker wantrouwen jegens kategoriale projecten en dat onder andere persoonlijke factoren daarbij een rol speelden. Daarmee is nog onvoldoende verklaard waarom er aan kategoriale projecten dergelijke sterke belemmeringen worden opgelegd, en waarom ze worden gewantrouwd. In de voorgaande hoofdstukken is al het een en ander naar voren gekomen, we zullen hier nog op een drietal punten ingaan.

Een eerste reden voor een stuk wantrouwen jegens kategoriale projecten, zo bleek uit het onderzoek, is een vrees voor concurrentie van de kategoriale projecten. Tijdens meerder gesprekken (1) werd aangegeven dat slechte verhoudingen tussen algemene instellingen en kategoriale projecten voor een deel te maken hebben met concurrentie-vrees. Een medewerker van het Amsterdamse Jellinek stelde bijvoorbeeld dat, indien bij het Jellinek het aantal cliënten terug zou lopen, men minder mensen zou doorverwijzen naar Meneti. De angst voor concurrentie is niet onverklaarbaar, integendeel. We zeiden al eerder dat de kategoriale hulpverlening een relatieve nieuwkomer is, waarbij we aangaven dat ook de bestaande hulpverlening nog niet zo lang wordt geconfronteerd met het druggebruik, althans niet in de huidige

omvang (2). Een afdoende hulpverlening is door de algemene instellingen dan ook nog niet ontwikkeld, getuige onder andere de hevige discussies die plaats vinden in het hulpverleningsveld, waardoor specialistische hulpverleners als de kategoriale hulpverleners als snel als concurrenten worden gezien. De bezuinigingswoede, die ook de drughulpverlening niet ongemoeid laat, speelt daarbij een stimulerende rol. Immers, subsidies vloeien naar die instellingen die de doelgroepen het effectiefst bereiken. In die zin zijn zelfstandige kategoriale projecten op tweeërlei wijze zware concurrenten. Ten eerste omdat zij makkelijker ingang hebben bij de Molukse gebruikers. De hulpverleners komen tenslotte zelf uit de Molukse gemeenschap, ze spreken Maleis, en bovendien worden kategoriale projecten gezien als onderdeel van de gemeenschap. En ten tweede omdat de algemene instellingen vaak nog geen beleid hebben ten opzichte van Molukse gebruikers, waardoor kategoriale projecten een voor-sprong hebben. Daar komt dan nog bij dat gebruikers uit minderheidsgroepen in het kader van subsidiëring als extra belangrijke doelgroep geldt; de centrale overheid is immers williger in het verlenen van subsidie zodra het om minderheden gaat dan als het om algemene doelgroepen gaat (3). De tendens van het opzetten van kategoriale projecten binnen algemene instellingen, die we zagen in hoofdstuk IV, moet ook bekeken worden tegen deze achtergrond, waarbij vervolgens ook nog het veranderende overheidsbeleid een rol speelt. We zagen al eerder dat in de Minderhedennota werd gesteld dat algemene instellingen voor iedereen toegankelijk moeten zijn, dus ook voor Molukkers, en dat kategoriale maatregelen slechts bij uitzondering genomen dienen te worden. Door deze stelling, die in feite een opdracht aan de algemene instellingen is, wordt de concurrentie verder gestimuleerd: de hulpverlening is een taak van algemene instellingen en eigenlijk niet van kategoriale projecten. De ingezette decentralisatie van welzijnswerk is daarbij nog eens extra olie op het vuur. Door de overdracht van verantwoordelijkheden van de centrale overheid op lokale overheden wordt de arena waarbinnen de concurrentiestrijd zich afspeelt kleiner: instellingen hoeven zich enkel te richten naar de gemeente om subsidie te verkrijgen, waardoor bestaande instellingen met gevestigde contacten met gemeentelijke ambtenaren in een voordeliger positie komen te verkeren. Zeker als we zien dat het voor lokale overheden aantrekkelijker is om met slechts één instelling te maken te hebben dan met meerdere instellingen. De dis-

Door verschillende projecten zijn diverse nota's en rapporten gepubliceerd.

cussie over 'circuit-modellen' in de drughulpverlening (4) vormt daarbij een goed argument voor gemeentelijke overheden om de verschillende hulpverleningsinstellingen te dwingen bij elkaar te gaan zitten, daarmee opnieuw concurrentie bevorderend omdat elke instelling zal streven naar behoud van eigenheid en autonomieit (5).

In het verlengde van deze belangenstrijd ligt het tweede punt waaruit het wantrouwen ten aanzien van kategoriale projecten te verklaren is. Vormen kategoriale projecten vanwege concurrentie een bedreiging, zij vormen dat ook omdat van de zijde van algemene instellingen en overheden weinig inzicht is in de werkwijze en uitgangspunten van de kategoriale projecten. Uit een, door de stichting Opbouw Drenthe uitgevoerd onderzoek, in Assen (6) bleek dat de overgrote meerderheid van algemene instellingen als probleem ten aanzien van Masiun opgaf dat men zo weinig van Masiun wist, Masiun was te gesloten volgens de betrokken algemene instellingen (7). Uit eerdere citaten in deze studie bleek ook meer dan eens dat de 'Nederlandse partij' vond onvoldoende inzicht te hebben in het werk van en de ideeën die leven binnen kategoriale projecten. Over dat gebrek aan inzicht kan een aantal dingen worden gezegd. Ten eerste dat er een gebrek bestaat aan literatuur op het gebied van druggebruik onder Molukse jongeren, hoewel we daar terstond bij moeten opmerken dat door de verschillende projecten nota's en rapporten zijn gepubliceerd die in ieder geval voor overheden en instellingen in de directe omgeving van zo'n project beschikbaar zijn. Deze rapporten en nota's zijn blijkbaar niet doorgedrongen tot de algemene instellingen en overheden (ze zijn in ieder geval wel gelezen zoals uit een citaat bleek) wat ons op een tweede opmerking brengt. Er zijn tal van aanwijzingen dat aan Nederlandse zijde geen actieve interesse bestaat voor de problematiek van Molukse jongeren. Onder actieve interesse verstaan we hier de bereidheid om zich te verplaatsen, zich in te leven in de positie van Molukse jongeren (hoe moeilijk dat ook moge zijn) en initiatieven te nemen om meer te weten te komen over de positie en problemen van Molukse jongeren. Ten aanzien van de interesse van lokale overheden stelde J. Lopulalan, coördinator-minderheden in de gemeente Epe:

"Alhoewel er bepaalde uitgangspunten ten grondslag liggen ten aanzien van het minderhedenbeleid is het beleid op lokaal niveau nog betrekkelijk weinig gestructureerd. Bijvoorbeeld in mijn geval is nog teveel

gedacht van 'Lopulalan knapt het wel op. Hij is een landgenoot en kent zo zijn wegen'." (8)

Verder zijn er talloze voorbeelden te geven waaruit blijkt dat de ernst van de drugproblematiek onder Molukse jongeren niet wordt onderkend en dat tekenen van problematisch gebruik geen aanleiding vormden voor het bestuderen van de achtergronden. De zaak wordt dan afgedaan hetzij door te stellen dat er toch geen inzicht in de problematiek bestaat, zoals de Apeldoornse overheid deed door 'andere problemen' te koppelen aan een veronderstelde 'andere volksaard' van Molukkers, hetzij door de cijfers over druggebruikende Molukse jongeren te bagatelliseren. Zo streeft men in Breda bijvoorbeeld naar een hulpverlenings-circuit (met straathoekwerk, aanloopcentrum, dagcentrum en nazorgactiviteiten) voor zo'n 400 verslaafden, waarvan 40 van Molukse origine zijn. In het hele circuit wordt slechts 20 uur straathoekwerk ingeruimd voor een Molukse veldwerker. Immers, zo stelt de gemeente Breda:

"De taak van het straathoekwerk kan alleen dan goed uitgeoefend worden, wanneer de bevolkingsgroepen (o.a. Nederlanders, Surinamers, Molukkers) door straathoekwerkers benaderd worden die afkomstig zijn vanuit de eigen bevolkingsgroep, de eigen cultuur." (9)

De Molukse gebruiker mocht dus door een Molukse werker van de straat worden geplukt om vervolgens aan een algemeen circuit te worden overgedragen. Als de gemeente actief geïnteresseerd was in de problematiek van Molukse jongeren en was gaan kijken naar wat er zich werkelijk afspeelt, dan had zij wellicht voor een andere constructie gekozen (10). Want veertig Molukkers die gebruiken betekent één gebruiker op elke twee Molukse gezinnen in Breda, een verhouding die aangeeft dat het gebruik onder Molukse jongeren anders ligt of in ieder geval anders bekeken moet worden dan onder andere gebruikersgroepen. Of om het in andere verhoudingen te schetsen: de Molukse bevolkingsgroep maakt 0,6% uit van de totale Bredase bevolking. De Molukse gebruikers daarentegen 10% van de totale Bredase gebruikersgroep. Of misschien nog eens anders: 1 op de 17,5 Molukkers gebruikt drugs, tegen 1 op de 293 Bredanaren. Een tweede voorbeeld geldt de Amsterdamse wethouder Jonker, die tijdens een discussie op 4 Mei 1984 over het gemeentelijke beleid ten aanzien van Molukkers werd gevraagd

of de gemeente geen beleid voert waarin ruimte is voor een zelfstandige Molukse drughulpverlening. De gemeente voert inderdaad niet een dergelijk beleid, bovendien stelt de wethouder:

"Dan nog zou het om zo'n klein aantal gaan dat het de vraag is of zoiets gerechtvaardigd is."

Terwijl het voor de wethouder, mede door arrestaties van een aantal Molukse gebruikers één maand voorafgaande aan de discussie, duidelijk moet zijn geweest dat Amsterdam fungeert als een pleisterplaats en 'winkel' voor veel gebruikende Molukse jongeren uit het gehele land.

We kunnen dan ook niet anders concluderen dan dat het gebrek aan inzicht in de werkelijke omvang en ernst van de drugproblematiek onder Molukse jongeren te maken heeft met een gebrek aan actieve interesse in achtergronden van Molukkers in het algemeen. Vandaar ook dat men bij het DAK in Groningen pas na een uit-de-handgelopen incident begon met scholing over het verblijf van Molukkers in Nederland, en vandaar dat algemene instellingen en overheden blijven steken in de constatering dat zij onvoldoende weten over Molukkers en kategoriale projecten. Daarom ook moesten gebruikers steeds weer uitleggen 'hoe dat nu bij Molukkers zat'. Een gebrek aan inzicht betekent nog niet dat men ook geen gedachten of beeld heeft over de Molukse gemeenschap, waarmee we op ons derde punt komen.

Het wantrouwen wordt namelijk ook gevoed door het beeld dat men van Molukkers heeft. We zagen bijvoorbeeld dat problemen van Molukse gebruikers deels werden verklaard met behulp van vooroordelen die over Molukkers in Nederland bestaan: agressief volkje, autoritaire gezinsstructuur, etc. Tekenend mag zijn de verklaring die een der Nederlandse respondenten tijdens het onderzoek gaf voor de harde ondiplomatieke opstelling van Molukse hulpverleners in onderhandelingen met overheden en algemene instellingen:

"De Molukse gemeenschap is sterk autoritair en bevindt zich aan de onderste lagen van de Nederlandse samenleving. Zij kennen de Nederlandse cultuur niet goed, alleen op een eenzijdige manier. Want als zij met Nederlandse vrouwen trouwen zijn dat vaak meisjes uit arbeidersmilieu's. Molukkers denken dan dat de grove manier van praten en uitdrukken Nederlands is."

Een tweetal andere processen, die we eerder bespraken, ondersteunen ook de stelling dat wantrouwen te maken heeft met beeldvorming over Molukkers. Immers, de zaak van 'de Tien Asser Molukkers' vormde aanleiding voor een geruchtenstroom over allerlei gijzelingsplannen en wapendepots in het gebouw van Masiun, terwijl voor beide geruchten geen enkele grond aanwezig was (11). Verder zagen we dat fouten die in Molukse stichtingen werden gemaakt tot gevolg hadden dat men (lokale overheden) liever helemaal geen stichtingen of instellingen meer in Molukse handen zag. Fouten, gemaakt binnen Molukse instellingen, worden in die zin dus niet gerelateerd aan omstandigheden, die verbeterd kunnen worden, maar aan het feit dat ze door Molukkers worden gemaakt. Een, misschien wat gechargeerde, vergelijking laat duidelijk zien waarom hier sprake is van beeldvorming. Nadat ex-minister Udink als commissaris van de OGEM een belangrijke rol had gespeeld in het gedeeltelijke faillissement van dat bedrijf, had dat niet als consequentie dat in het vervolg geen ex-ministers als commissaris meer moesten worden aangesteld (12).

We kunnen dan ook niet anders dan concluderen dat het beeld dat bestaat over Molukkers bijdraagt tot het wantrouwen ten opzichte van kategoriale projecten en Molukse werkers. Bij de totstandkoming van dat beeld speelt enerzijds een gebrek aan werkelijk inzicht in Molukse achtergronden -we hadden het daar al over- anderzijds speelt daarbij de plaats die minderheden, in casu Molukkers, krijgen toebedeeld in de Nederlandse samenleving, ofwel: welk beeld doorgaans over minderheden wordt geschetst. In feite hebben we het hier over de verhouding zwart-wit, wat met name ook vanwege het uitgangspunt van de Minderhedennota interessant is. Want hoe we het ook wenden of keren, en hoe vaak ook gesteld mag worden dat Nederland tolerant is: de Nederlandse samenleving kent een lange traditie van ethnocentrisme en neerkijken op niet-blanken (andere volkeren). Literatuur uit en over de koloniale periode voorziet ons van een overvloed aan materiaal waaruit dat ethnocentrisme en superioriteitsgevoel blijkt. De te koloniseren volkeren werden gezien als wilde, wrede, zwarte barbaren (13). Het was het Westen (in casu de Nederlandse koloniatoren) dat die zwarte heidenen beschaving zou bijbrengen. In 'Daar werd wat groots verricht' (alleen al de titel verraadt een gevoel van superioriteit), een boek over Nederlandsch-Indië in de twintigste eeuw (14), schrijft men letterlijk over het koloniale vraagstuk:

'Koloniseren houdt nu niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats in, een min of meer intelligent politiek en economisch beheer, maar betekent de niet te stuiten opname van volken, die sinds vele eeuwen uit bepaalde beginselen en levensvormen hebben geleefd, in een dynamisch wereldgeheel, dat op zijn minst de eeuwenoude beginselen en levensvormen grondig aantast en in geheel andere vorm en stijl te gaan leven dan zij ooit gedaan hebben.(...) Het is, goed gezien, in de allereerste plaats een groot opvoedkundig vraagstuk....' (15)

De gekoloniseerde volkeren moesten dus opgevoed worden volgens westerse waarden, de koloniatoren wisten immers welke eisen een dynamische wereld stelt.

De gekoloniseerde mensen konden echter nooit gelijk worden aan de Europeanen; in de koloniale wetgeving van Nederlandsch-Indië konden 'inlanders' wel gedeeltelijk gelijkgesteld worden als zij aan bepaalde voorwaarden voldeden. Bijvoorbeeld Molukkers die in dienst traden van het KNIL werden gedeeltelijk gelijkgesteld. Zij werden dan wel (met hun gezinnen) opgesloten in kazernes (alleen onderofficieren mochten buiten de kazernes wonen). Molukse marinemensen mochten nimmer een hut delen met een Europese marine-man. Hoe Europese officieren werden voorbereid op samenwerking met de Ambonese (16) militair, en welk beeld van die militair werd geschetst, mag blijken uit onderwijsteksten uit 1896 over de Ambonees en zijn godsdienst:

'Met angstvallige nauwgezetheid volgt hij de voorschriften daarvan op, en hoewel het ons, meer ontwikkelden, dikwijls een glimlach afdwingt, wanneer wij zien, hoe zijn oorspronkelijke heidensche begrippen dooreengehaspeld worden met de Bijbelsche leer, hoe zijn kennis daarvan vaak niet verder reikt dan eenige en dan nog veelal verbasterde en onbegrepen ceremoniën, toch doet men verstandig hem in zijn kinderlijke voorstelling te laten, niet in het minst uit militair oogpunt.' (17)

Letterlijk wordt in dat soort teksten dus aangegeven dat wij (Nederlanders) meer ontwikkeld zijn en dat zij (de inlanders) onbeholpen zijn in het omgaan met de juiste zedelijke waarden blijft de blanke westerse superioriteit impliciet doorklinken. Men zou kunnen veronderstellen dat de komst van verschillende etnische groepen naar Nederland de ethnocen-

De held van 'the A-team' is een typische representant van het beeld van zwarte helden. Affiesjes, stickers en T-shirts dragen zijn beeltenis.

trische houding heeft genuanceerd, het heeft echter geen structurele verandering teweeggebracht. Na hun komst naar Nederland werden Indische mensen ondergebracht in pensions en gestimuleerd cursussen te volgen waarin ze leerden hoe de Nederlandse zeden waren. Na zo'n cursus succesvol doorlopen te hebben mocht men zelfstandig gaan wonen. Voor Molukkers, die in voormalige concentratiekampen en kloosters werden ondergebracht, werd zoals we zagen het bevoogdende CAZ opgezet. Als we verder kijken naar het beeld dat van zwarte mensen wordt geschetst in boeken en in de media, wordt opnieuw duidelijk dat de etnocentrische houding niet wezenlijk is veranderd. Uit een analyse van de Nederlandse dagbladen gedurende een maand constateerde Teun van Dijk in 1983 dat, hoewel men niet van expliciet racisme kan spreken, vooroordelen worden versterkt en dat etnische bevolkingsgroepen als probleem en bedreiging worden afgeschilderd (19). In strips worden zwarte mensen altijd als infantiel en dom weergegeven (20). Een onderzoek naar racisme in schoolboeken leidde tot de conclusie dat racisme voorkomt:

"...in vormen waarbij de voorgestelde inferioriteit van een ander volk expliciet in verband wordt gebracht met veronderstelde (onveranderlijke) fysieke elementen." (21)

En wat betreft racistische associaties:

"De situatie van zwarten in Amerika en Suriname, de armoede in India, de landbouw in Brazilië, de bevolkingsgroei in China en dergelijke worden in deze teksten (in de schoolboeken; F.S.) zodanig behandeld dat de oorzaak van 'de achterstand' hoofdzakelijk bij de betreffende bevolkingsgroep zelf lijkt te worden gezocht." (22)

En wat te denken van het waanzinnig populaire televisieprogramma 'the A-team', waarin één der vier helden zwart is. Deze zwarte held is een typische representant van het beeld dat van zwarte helden wordt geschetst: dom (komt nimmer met oplossingen om moeilijkheden te overwinnen), maar wel oersterk en natuurlijk behept met een lachwekkende angst voor iets waar andere helden niet voor terugdeinzen, in dit geval vliegen. Hij doet braaf wat hem wordt opgedragen, zij het dat hij af en toe wat broemt (een geliefd woord van hem is 'sucker'; meer dan dat wist hij ook niet uit te brengen tijdens een promotiereis door Nederland in april 1983). De

drie andere teamleden bezitten wel intellect, zij het dat één van hen de 'psychisch gestoorde' speelt, die overigens wel altijd de reddende engel blijkt als het team in nood verkeert (23). Dergelijke TV-series en boeken bepalen mede het beeld dat in de Nederlandse samenleving bestaat over zwarte mensen. Het zou overigens naïef zijn te veronderstellen dat pas met de komst van bovengenoemde series en boeken het inferieure beeld van zwarte mensen werd geschapen, het is veeleer een weergave van reeds bestaande opvattingen.

Op het terrein van minderheden in Nederland (24) zien we dat de meeste aandacht van de Nederlandse samenleving uitgaat naar problemen van minderheidsgroepen in hun relatie met de Nederlandse maatschappij. Weinig aandacht wordt besteed aan problemen die Nederlanders hebben met leden van etnische bevolkingsgroepen (25). Bovendien worden sociale problemen gekoppeld aan de aanwezigheid van etnische minderheden. Zo wordt in het kader van de Minderhedennota aandacht besteed aan de oude stadsbuurten, wat de indruk wekt dat de problemen daar met de aanwezigheid van minderheidsgroepen te maken hebben (26).

Het beeld dat van zwarte mensen wordt gegeven als gevolg van ethnocentrisme en het gebrek aan werkelijk inzicht in de achtergronden van etnische minderheidsgroepen leiden tot stigmatisering (Molukkers zijn agressief) en de behoefte om minderheidsgroepen te beheersen. Etnische bevolkingsgroepen worden hanteerbaar gemaakt, of misschien wel van een handleiding voorzien als we zien welke publikaties tegenwoordig in de 'betere' boekhandel te vinden zijn: 'Ziek of niet ziek zijn bij Marokkanen'; of, gericht op lessen gezondheidszorg en maatschappelijk werk, het boekje 'Basisinformatie over Turken en Marokkanen', uitgegeven door het Amsterdamse centrum voor buitenlanders; en ten slotte van het Haags centrum voor onderwijsbegeleiding 'Communicatie met anderstaligen, richtlijnen voor leerkrachten in het basisonderwijs'. Deze laatste publikatie bevat nog een aantal 'praktische tips' voor het geval een leerkracht bij een anderstalige op huisbezoek moet. Een greep uit die 'tips':

- 1...voor anderstaligen is het groepsbelang en het rolgedrag van groot belang : het 'IK' is daaraan ondergeschikt.
- 3...voor anderstaligen is de inhoud van het gesprek van ondergeschikt belang; het gaat om de boodschap die overgebracht wordt.

- 7...praat eerst over koetjes en kalfjes.
- 12...vertel moeilijke mededelingen in de vorm van parabels."

We kunnen natuurlijk niet van leerkrachten of bijvoorbeeld hulpverleners verwachten dat zij uitgebreide studies verrichten naar de achtergronden van alle etnische bevolkingsgroepen. Het is echter wel een groot verschil of een hulpverlener zich openstelt voor etnische bevolkingsgroepen en zich voldoende op de hoogte stelt van achtergronden om problemen van zijn cliënten te begrijpen, of dat die hulpverlener bijvoorbeeld gebruikmaakt van een 'handleiding voor etnische minderheden'.

In deze context, van beeldvorming en wantrouwen, worden veel van de eerder geconstateerde problemen verklaarbaar. Zo is het feit dat het onderwijs niet is ingesteld op Molukse leerlingen te verklaren vanuit het gegeven dat onderwijs wordt georganiseerd volgens bestaande normen en waarden, welke zoals we zagen geen rekening houden met Molukse achtergronden. De discriminatie op de arbeids- en woningmarkt is te verklaren vanuit de beeldvorming over etnische bevolkingsgroepen: 'een Molukse huurder of werknemer zorgt alleen maar voor problemen'. We kunnen dan ook stellen dat de maatschappelijke ordening, waarin Molukse jongeren aan het kortste eind trekken, voor een groot deel wordt bepaald door het ethnocentrisme en de beeldvorming die in de Nederlandse waarden en normen verweven zitten. De problemen waarmee kategoriale projecten te kampen hebben worden ook grotendeels ingegeven door het ethnocentrisme en de negatieve beeldvorming over etnische minderheidsgroepen in Nederland. Het wantrouwen waarmee kategoriale projecten, als initiatieven vanuit de Molukse gemeenschap, worden bejegend zorgt er uiteindelijk voor dat er alles aan wordt gedaan om kategoriale projecten onder Nederlandse controle te houden.

Druggebruik onder Molukse jongeren heeft alles te maken met hun positie in de Nederlandse samenleving.

VIII CONCLUSIES

Om te beginnen kunnen we concluderen dat het druggebruik onder Molukse jongeren alles te maken heeft met hun positie in de Nederlandse samenleving en de wijze waarop die Nederlandse samenleving tegen hen aankijkt. Voor het ontstaan van kategoriale drughulpverleningsprojecten ten behoeve van Molukse gebruikers kunnen we een tweetal oorzaken aanwijzen. Aan de ene kant vloeide het voort uit binnen de Molukse cultuur bestaande hulpverlenings-tradities en de collectieve gerichtheid van de Molukse cultuur. Als tweede oorzaak vonden we het falen van algemene drughulpverleningsinstellingen om hulp te bieden aan Molukse heroïnegebruikers, waardoor Molukse gebruikers grotendeels verstoken bleven van hulp. De kategoriale drughulpverlening kwam vooral op nadat het gebruik onder Molukse jongeren in het midden van de jaren zeventig explosief was toegenomen.

De hulpverlening die werd ontwikkeld door kategoriale projecten, en waarin vooral Molukkers werkzaam zijn, bleek een nieuwe vorm van hulpverlening te zijn die is toegerust op hulpverlening aan Molukse gebruikers. Belangrijke kenmerken daarvan zijn het opnemen van Molukse waarden en normen in de hulpverlening, waardoor de hulpverlening voor Molukse gebruikers herkenbaar wordt, en de nadruk op de achtergronden van Molukse gebruikers, die de context vormen van het gebruik. De kategoriale hulpverlening verschilt daardoor zowel organisatorisch als qua werkwijze geheel van de bestaande hulpverleningsinstellingen.

Op het ontstaan van de kategoriale hulpverlening aan Molukse gebruikers is niet onverdeeld gunstig gereageerd. Enerzijds onderschreef men (zowel overheden als algemene instellingen) de uitgangspunten van de kategoriale hulpverlening. Anderzijds wierp men in de praktijk blokkades op, waardoor kategoriale projecten werden en worden belemmerd in hun hulpverlening en ontwikkeling. De belemmeringen zijn daarbij het grootst bij kategoriale projecten die organisatorisch deel uitmaken van algemene instellingen (wat sedert 1981 steeds vaker het geval is), of bij die projecten die van overheidswege cruciale middelen (met name subsidie) worden onthouden. De discrepantie tussen het onderschrijven van de uitgangspunten van de kategoriale aanpak en het belemmeren van de hulpverlening in de praktijk wordt grotendeels

Gezien de positie van Molukse jongeren en de kategoriale projecten, zou de hulpverlening emancipatorisch moeten zijn. Het Moluks koor 'Bintang Merah'.

bepaald door wantrouwen van overheden en algemene instellingen jegens kategoriale projecten. Als belangrijkste oorzaken van dat wantrouwen zijn aan te geven: angst voor concurrentie van kategoriale projecten, gebrek aan actieve interesse in de achtergronden van Molukkers en de verhouding tussen de Nederlandse en Molukse gemeenschap. Bij deze laatste oorzaak speelt met name ook het beeld mee dat Nederlanders van Molukkers hebben, en dat mede bepaald wordt door ethocentrische en superioriteitsgevoel.

We zouden een aantal dingen kunnen leren uit deze studie. Het belangrijkste is dat, gezien de maatschappelijke oorzaken van druggebruik onder Molukse jongeren en het falen van algemene instellingen, kategoriale initiatieven moeten worden toegejuicht en ondersteund. Zij moeten dan wel onder verantwoordelijkheid van Molukkers worden uitgevoerd en niet verbonden worden aan algemene instellingen. Ook moeten ze niet aan subsidievoorwaarden worden onderworpen die uiteindelijk averechtse effecten hebben. Vanwege de positie van Molukse jongeren in de Nederlandse samenleving en de houding van algemene instellingen en overheden ten opzichte van de kategoriale projecten, zou het te prefereren zijn als de hulpverlening emancipatorisch van aard is. Dat wil zeggen, gericht op verbetering van de positie van Molukse jongeren c.q. gebruikers in de Nederlandse samenleving. Het wel geopperde bezwaar tegen kategoriale instellingen als zouden zij isolatie van de groep bewerkstelligen moeten we hier van de hand wijzen. Ten eerste kan emancipatie slechts worden bereikt als mensen er vanuit hun eigen situatie aan kunnen werken, en ze wordt zeker nimmer bereikt als men ingekapseld wordt door een dominante groep. En ten tweede ligt een belangrijk aandeel in die isolatie van etnische minderheidsgroepen in handen van de dominante groep, zeker als zij niet openstaat voor initiatieven vanuit de etnische bevolkingsgroepen en het kategoriale principe als absoluut toepast (Molukkers moeten per sé naar kategoriale projecten ook al zouden ze dat niet willen.)

Om tot een positieve ontwikkeling van de kategoriale hulpverlening te komen moet echter aan twee belangrijke voorwaarden worden voldaan. Een daarvan moet worden ingevuld door de Molukse gemeenschap, de andere door de Nederlandse. Allereerst een opmerking vooraf. Het in dit boek beschreven beeld over problemen van de kategoriale hulpverlening behandelt de relatie van die hulpverlening met algemene instellingen en overheden, waarbij vooral is geke-

ken naar de Nederlandse kant. Daarmee is niet gezegd dat alleen aan de Nederlandse zijde fouten worden gemaakt en de situatie bij kategoriale projecten ideaal is. Dat is immers eenvoudigweg niet de realiteit. Dat betekent dus ook dat Molukse hulpverleners zullen moeten blijven werken aan het verder ontwikkelen van een eigen hulpverlening. Niet als reactie op de, in deze studie beschreven, fouten die aan de Nederlandse zijde worden gemaakt maar als een positieve uitwerking van de kategoriale aanpak. Zoals in deze studie aangetoond kan dat, als gevolg van de nodige belemmeringen veel energie kosten. Het zou echter zonde zijn zich door de opgelegde belemmeringen lam te laten leggen, in feite vragen juist die belemmeringen om een versterkte inzet om te komen tot een emancipatorische hulpverlening. Berusting in de gegeven situatie zou zowel de gebruikers als de gemeenschap niet ten goede komen.

Aan de Nederlandse kant moet gewerkt worden aan zelfkritiek. Het zou te gemakkelijk zijn om ethocentrisme en superioriteitsgevoel naar het land der fabeltjes te verwijzen, zonder daadwerkelijk stil te staan bij de houding ten opzichte van zwarte mensen, in casu Molukkers. Hoe komt het bijvoorbeeld dat een 'slimme Molukker' wordt omschreven als een Molukker die goed Nederlands spreekt en de adat goed kent, zoals een in deze studie geciteerde arts deed? Gezien de ernst van de situatie is het onvoldoende om snel even een boekje te lezen over Molukkers, want zoals we reeds eerder naar voren brachten gaat het niet alleen om kennis van achtergronden, het gaat om waardering en begrip. Bovendien mag niet worden vergeten dat Molukkers als gevolg van de maatschappelijke ordening in ongunstige omstandigheden verkeren, zonder dat daarmee overigens gezegd is dat Molukkers in een behoeftige of zielige omstandigheid verkeren. Het gaat hier niet om schuldgevoel maar om reële verhoudingen in een samenleving. Misschien is de situatie in die zin wel te vergelijken met een schaakspel, daarin is 'Wit' immers altijd als eerste aan zet. Het grote verschil met een schaakspel is dan wel dat daarin beide partijen met gelijke stukken spelen, terwijl in de dagelijkse praktijk 'Zwart' alleen wordt toegestaan met pionnen te spelen. Van de zijde van overheden en algemene instellingen mag ook worden verwacht dat zij duidelijk laten merken bezig te zijn met zelfkritiek, en dat zij vertrouwen willen stellen in kategoriale projecten, wat wellicht betekent dat ze moeten inleveren of openlijk toegeven dat men op bepaalde terreinen fout zat. Overigens is niet

gezegd dat van Molukse zijde daar direct positief op gereageerd zal worden, daarvoor is al te veel gebeurd in het verleden.

Een conclusie als: 'de Nederlandse overheden en instellingen moeten de hand in eigen boezem steken' is waarschijnlijk niet de concrete conclusie waarop men in de hulpverlening wacht. Het is echter niet anders. Zolang er geen basis is gelegd voor een gelijkwaardig functioneren van Molukse drughulpverlening, gelijkwaardig aan die van de algemene hulpverlening en zonder wantrouwen, is het onmogelijk om meer concrete richtingen te vinden voor bijvoorbeeld een verbetering van samenwerkingen. Misschien maakt de volgende, waar gebeurde anecdotie duidelijk waar het om gaat.

Tijdens een gesprek met een ambtenaar van WVC bediscussieerden we de problemen van kategoriale projecten. Het bleek dat we tegenovergestelde standpunten hadden. Volgens de ambtenaar wilden kategoriale projecten gelijkgesteld worden aan algemene instellingen omwille van de macht die zij daar aan konden ontlenuen. Immers, de Molukse cultuur zou rond macht draaien (hiërarchisch), en macht kan worden ontleend aan prestige dat je van anderen krijgt, zodra je op gelijke voet staat met Nederlandse instellingen. Mijs inziens ligt de zaak wat eenvoudiger. Kategoriale projecten willen op gelijke wijze worden bekeken en behandeld als Nederlandse instellingen omdat Molukkers er genoeg van hebben al 360 jaar ongelijk te worden behandeld.

noten

I Drugs; een introductie

I.1 Wat zijn drugs

1. J. v. Epen; Amsterdam 1978, blz 1
Zie verder ook V. Ree 1971 voor een overzicht van de verschillende soorten drugs en hun uitwerking.
2. De laatste jaren wordt meer en meer gediscussieerd over het verstrekken van heroïne aan verslaafden; in Amsterdam wil men er al mee experimenteren. Bezwaren tegen verstrekking van heroïne zijn dat het verslaafden uit heel Europa zou aantrekken en je als hulpverlener niet het middel dat de oorzaak van verslaving is kunt verstrekken.
Zie verder ook SKS mei 1976.

I.2 Druggebruik: een eeuwenoud 'probleem'

1. Zie ook H. Groen 1983 hoofdstuk V.
2. Zie ook K. Dalstra in KRI december 1982 en V. Ree 1971 blz. 80 en 155.
3. Zie ook G. Mak in Groene Amsterdammer 20-11-1982.
4. Het zou interessant zijn om te kijken in hoeverre deze toenemende kritiek te maken heeft met de behoefte aan gedisciplineerde arbeidskrachten in fabrieken, zoals ook het geval was met de drooglegging in Amerika gedurende de jaren twintig van deze eeuw. Vergelijk ook S.v.Houcke 1983 blz.107.
5. H. Groen 1983 hoofdstuk V.

II Druggebruik onder Molukse jongeren

II.1 Druggebruik in Nederland

1. De Tachtigers waren een groep avant-gardistische schrijvers aan het eind van de vorige eeuw. Zij experimenteerden met voornamelijk Marokkaanse hasj.
2. H. Cohen 1975 blz. 54 en 55
3. Ken Kesey and the Merry Pranksters was een groep jongeren in de V.S. in het midden van de jaren zestig. Zij zagen als oplossing voor bestaande maatschappelijke problemen het gebruik van LSD. Om LSD in Amerika te introduceren organiseerden ze een toernee door de V.S., waarbij op verschillende plaatsen bijeenkomsten werden ge-

- houden. Op die bijeenkomsten konden mensen onder begeleiding LSD uitproberen.
4. Een groep softdrug-gebruikers ging naar Antwerpen omdat daar de scene nog rustig was; een andere groep stortte zich op meditatie en yoga. Zie ook H. Cohen 1975 blz. 71 en 72
  5. De 'scene' is de wereld van een groep gebruikers. Daartoe behoren de plaatsendie ze bezoeken en de mensen die lid zijn van de groep. In één plaats kunnen meerdere 'scenes' bestaan.
  6. 'Pushen' is het opdringen van heroïne, bijvoorbeeld door eerst de heroïne gratis te geven of door iemand uit te dagen het een keer te gebruiken.
  7. H. Cohen 1975; hoofdstuk 2 geeft een goed overzicht van het druggebruik in Nederland tot 1970. Zie ook SKS 1976; hoofdstuk 1.
  8. Dit heet 'stepping-stone theorie'. In de praktijk blijkt niet veel van deze theorie, althans niet dat gewenning aan soft drugs leidt tot gebruik van hard drugs. Wel kwamen softdrug-gebruikers in de tijd dat er geen verschil werd gemaakt tussen soft en hard drugs makkelijker met hard drugs in aanraking omdat een dealer vaak beide soorten drugs had. Na de gedeeltelijke legalisering van soft drugs is dit bijna niet meer het geval.
  9. K. Dalstra in KRI december 1982.
  10. Mededeling van het SWOAD.

II.2 Druggebruik onder Molukse jongeren

1. Kwartaalberichten juli 1981 blz. 8
2. Ethnic Minorities blz. 48
3. Tjandu, Januari 1979 blz. 9
4. KRI december 1982 blz. 9
5. Gemeente Breda 1982 blz. 6 en 23
6. Gemeente Leerdam 1981 blz. 14
7. VNG 1982 bijlage 1
8. Madjalah Pattimura jrg. 11 nr. 1
9. 'Flippen' is een negatieve uitwerking van het gebruik van drugs. Dit kan zich uiten in depressiviteit, paranoïa, angstgevoelens etc.
10. Kwartaalberichten juli 1981 blz. 27
11. Gemeente Apeldoorn 1978 blz. 8
ARV= Algemene Reclasserings Vereniging.
12. Schakeloverleg nota 1982 blz. 1

13. GIM= Geredja Injelis Maluku; Moluks Evangelische Kerk.
14. 'Pakketje' is een aanduiding voor een bepaalde hoeveelheid heroïne. De heroïne wordt vaak per pakketje verkocht.

II.3 Vervreemding van Molukse jongeren en druggebruik

1. De adat verschilt per mata rumah en kampung. In Nederland wordt de adat strakker toegepast dan momenteel op de Molukken. Zie ook D. Bartels 1977 blz. 3
2. Hier komen we later op terug.
3. Zie ook Fanon 1983 hoofdstuk 1.
4. Sinds 1978 zijn er enige veranderingen aangebracht in het onderwijs aan leerlingen uit minderheidsgroepen. Deze hebben echter nog niet tot wezenlijke veranderingen geleid.
5. Zie ook Masiun februari 1984 blz. 23 en Molony 1980
6. Ook tijdens gesprekken die ik gedurende het onderzoek had met Molukse jongeren bleek dat de gesprekken pas goed op gang kwamen nadat zij merkten dat ik de Maleise taal verstond.
7. CAZ= Commissariaat Ambonezen Zorg. Dit was het uitvoerend orgaan van de Nederlandse overheid voor wat betreft de zorg voor de naar Nederland gehaalde Molukkers.
8. RMS= Republiek Maluku Selatan; Republiek der Zuid-Molukken. De RMS ontstond ten tijde van de de-kolonisatie van Indonesië. De in Nederland verblijvende Molukkers hadden in het Nederlands koloniale leger gevochten en wilden in de Molukken worden gedemobiliseerd. De Nederlandse regering voorzag dat dat problemen met de nieuwe republiek Indonesië zou geven en haalde de Molukkers met hun gezinnen op tijdelijk dienstbevel naar Nederland. Met name in het tijdelijke karakter van het dienstbevel ligt voor de Molukse gemeenschap een belofte dat Nederland zou helpen bij de terugkeer naar een vrij Molukken. Zie ook B.v.Kaam 1977 en Bung Penonton 1977.
9. In de periode voorafgaande aan de machtsovername door Suharto onderhield Nederland sterk bekoelde betrekkingen met Indonesië. Zie ook J. Pluvier 1978.

10. Het staatsbezoek van Suharto was aanleiding voor nogal wat protest. Molukse jongeren bezetten de woning van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar, en in Amsterdam werd een grote demonstratie gehouden. Het bezoek van Suharto werd op het laatste moment afgelast.
11. Bijvoorbeeld organisaties als Gerakan Pattimura, Pemuda 20 Mai en MSK (Moluks Scholings Kollektif).
12. Zo zijn er groepen die mode-shows organiseren met kleding van de Molukken. Als voorbeeld van een 'studie-groep' kan gelden de Nusa-Laut groep, zij bracht in 1981 een boek uit over Nusa-Laut.
13. Eén van de groepen die zich sterk op de Molukken oriënteren is Rela '69. Zij zoekt wegen om de ontwikkeling op de Molukken te ondersteunen. Verder gaan in toenemende mate Molukse jongeren naar de Molukken op vakantie.
14. Hier komen we later op terug.

III Algemene drughulpverlening en Molukse druggebruikers

III.1 Hulpverlening aan Alcoholverslaafden

1. R. Spieksma 1982; blz. 3
2. Zie ook K. Brijder in 'Min of meer alcohol' 1979.

III.2 Drughulpverlening

1. C. Goos (red) 1981; blz. 147 e.v.
2. Zie citaat hoofdstuk II paragraaf 3.
3. In de 'circuit-modellen' is ook opgenomen een centrale registratie van gebruikers. Deze centrale registratie is onderwerp van nogal wat kritiek. Immers, via zo'n centrale registratie worden persoonlijke gegevens te makkelijk toegankelijk voor derden. Zie voor meer informatie over 'Circuit-modellen' FZA augustus 1981.

III.3 Falende hulpverlening aan Molukse gebruikers

1. Uitzonderingen waren het CAD te Den Bosch, dat in samenwerking met organisaties uit het kamp Lunetten Buat opzette (zie ook verder), en enkele straathoekwerkinstellingen als het GISKA te Groningen.
2. Minderhedennota 1983; blz 13
3. Kwartaalberichten juli 1981; blz 13
4. Minderhedennota 1983; blz 13

5. Alleen Molukkers die dienst deden in de marine werden niet ontslagen. Zij werden wel in eerste instantie in kampen opgevangen. Echter reeds in 1956 werden zij overgeplaatst naar marine-plaatsen (als Den Helder) en in speciale wijken (als Loosdrecht).
6. Wellicht is de ervaring, zoals die door Lidy wordt verwoord niet uniek voor Molukse gebruikers; men kan zich makkelijk voorstellen dat een hulpvrager uit een arbeidersmilieu veel heeft uit te leggen aan een hulpverlener uit een middenklasse-milieu, voor Molukse gebruikers komt daar echter bij dat het de zoveelste keer is dat zij als Molukkers aan Nederlanders (met een totaal andere cultuur) moeten uitleggen hoe zaken bij Molukkers geregeld zijn. Bij een dergelijk contact bestaat vaak geen enkele vergelijkbare ervaring of beleving tussen de Molukse gebruiker en de Nederlandse hulpverlener.

IV Kategorale drughulpverlening aan Molukse druggebruikers

IV.1 Inleiding

1. Zie ook hoofdstuk 6

IV.2 Ontwikkeling van de kategorale hulpverlening

1. Zie verder hoofdstuk V paragraaf 1 en 2.
2. Zie ook Tjandu 1979; inleiding
3. Tjandu 1979; blz 4 en 5, hier worden 38 plaatsen genoemd, die niet in de inventarisatie zijn opgenomen. Acht van deze plaatsen worden later in het rapport (blz 9) echter wel opgevoerd als probleemgebieden.
4. Café - achtige ruimten vormden eind jaren zeventig, begin jaren tachtig een onderdeel van het spreidingsbeleid van de gemeente Amsterdam. De gemeente wilde de gebruikers, die op de Zeedijk bij elkaar kwamen, over de gehele stad verspreiden. De gebruikers konden dan in die café-achtige ruimten terecht.
5. Welzijnsweekblad 15 augustus 1980
6. Zie ook hoofdstuk 7
7. Een 'porto - kabine' is een verplaatsbare keet.
8. Dit bleek tijdens een studiedag over drughulpverlening te Assen, 24 februari 1984.

9. De minister van Volksgezondheid werd in 1981 door het parlement ter verantwoording geroepen in verband met het niet-uitgeven van ca. 7 miljoen gulden ten behoeve van Welzijn Minderheden. De minister reageerde daarop door de gelden snel ter beschikking te stellen van zogenaamde probleemgebieden, waaronder Almelo e.o.

IV.3 Hulpaanbod van kategoriale projecten

1. Een van de bezwaren tegen methadon is dat het even verslavend is als heroïne.
2. Voor zwangere vrouwen is methadon van belang vanwege de verslaving van de baby. Baby's die aan methadon verslaafd zijn kunnen makkelijker afkicken dan heroïne-verslaafde baby's.
3. In Nederland hebben slechts enkele instellingen een reclasseringstaak van de overheid gekregen; dit wordt justitie-gebonden genoemd. Deze instellingen zijn de ARV's, de CAD's en het Leger des Heils. Een niet-justitie gebonden toelating tot reclasseringswerk is ook mogelijk als een gedefinieerde behoefte heeft aan specialistische hulp. Zo'n toelating wordt in principe per geval bekeken.

V Kategoriale drughulpverlening als alternatief

V.2 Molukse hulpverlening en papeda

1. Eigenlijk is het vertekenend om te spreken over 'Moluks'. Het wekt namelijk de schijn als zou datgene waarin Molukse gebruikers zich herkennen binnen de hulpverlening en datgene wat Molukse hulpverleners doen, exact te definiëren zijn of sterker nog, uniek zijn. Toch is het zinvol het woord 'Moluks' te gebruiken al is het maar om een aantal dingen te kunnen benoemen.
2. **Papeda** is een pap van sagomeel, het Molukse eten bij uitstek. In het hier gegeven citaat symboliseert **papeda** dan ook een aantal uiterlijkheden van de Molukse cultuur.

V.2.1 Interactie

1. Met terugvallen wordt bedoeld het opnieuw gaan gebruiken van heroïne.
2. Men spreekt over junkie-gedrag als men doelt op gedrag dat men van een junkie kan verwachten.

Vaak is dat niet in positieve zin bedoeld, ze worden verondersteld er altijd op uit te zijn om hulpverleners te belazeren opdat ze methadon krijgen, en veronderstelt men dat junkies zich aan geen enkele afspraak kunnen houden.

V.2.2 Inbedding in de Molukse gemeenschap

1. Zie ook hoofdstuk VII
2. Masiun 1981; blz. 31

V.2.3 Benadering van gebruikers

1. De 'dijk' is de Zeedijk in Amsterdam.

VI Problemen van de Molukse kategoriale drughulpverlening

VI.1 Inleiding

1. Zie bijlage I
2. Het betrof een drietal projecten waarvan één zelfstandig functioneerde, een tweede organisatorisch verbonden was aan een algemene drughulpinstelling (een CAD) en de derde organisatorisch verbonden met een instelling voor straathoekwerk.

VI.2 Belemmeringen

1. Vlak na de beëindiging van mijn onderzoek bij Masnait veranderde deze situatie; we komen hier later op terug.

VI.3 Formele ruimte

1. 'Jo-jo-regeling' wil zeggen 'regeling voor subsidie van jongeren- en jongvolwassenen-werk'. Volgens deze regeling dragen gemeenten 10% en het rijk 90% van de kosten. Momenteel vinden, met name in de grote steden, veranderingen plaats in de wijze van financiering.
2. Srefidensi was een Surinaamse welzijnsinstelling die zich onder andere met drughulpverlening bezig hield. De stichting Srefidensi ging in 1981 failliet, daarna bleken gelden verdwenen te zijn.
3. Eigenlijk moeten we hier spreken van de gemeentekring Almelo. Een zevental gemeenten (waaronder Almelo) werkt in die gemeentekring samen op verschillende terreinen, zoals volksgezondheid. De gemeentekring heeft een klein ambtenarenapparaat ter beschikking.
4. Zie ook hoofdstuk IV.

VI.4 Practische ruimte

1. Momenteel is in Assen een methadonpost aanwezig. Voordat deze post tot stand kwam was de methadonverstreking keer op keer thema van discussie.
2. Zie ook hoofdstuk III paragraaf 2
3. Telex van het hoofd van de directie Welzijn Minderheden (Ministerie van CRM) aan de gemeente Assen van 18 november 1981.
4. Ontwerp Rijksprogramma Welzijn Minderheden blz. 59
5. MSK= Moluks Scholings Kollektif, zie ook II.3 noot 11
6. Jeugdwerk Nu, jaargang 14 nr 22; 9-12-1982
7. LAC 1978
8. Zie ook Dossier Assen 1982
9. Omdat de discussie nog gaande is is het onduidelijk wat de positie van Meneti zal worden.

VI.5 Persoonlijke factoren

1. Zie hoofdstuk IV.4

VII Druggebruik, hulpverlening, wantrouwen en beeldvorming

VII.1 Druggebruik en deviantie

1. Om misverstanden te voorkomen wil ik hier uitdrukkelijk stellen dat het er hier om gaat dat een samenleving een bepaald gedrag als deviant benoemt; het gaat hier dus zeker niet om de ideeën van de schrijver.
2. Foucault beschrijft in 'Discipline and punish' perfect hoe de normen aangaande lijfstraffen veranderden naar gelang de samenleving andere eisen stelt. Zie Foucault 1979.
3. De hier gepresenteerde koppeling tussen maatschappelijke ordening, normen en deviant gedrag is gebaseerd op meerdere schrijvers: Foucault (1979), Leuw (in Goos 1981), Durkheim (1966) en Cohen (1976).
4. De hele gedachte rond 'door de eeuwen trouw' is in feite een verkrachting van de geschiedenis aangezien er, zolang de Nederlanders op de Molukken zaten, ook verzet tegen de kolonisatie is geweest. Ook speelden Molukkers een belangrijke rol in de Indonesische nationalistische beweging deze eeuw. Zie ook V. Kaam 1977.

5. Men spreekt wel over gekoloniseerd bewustzijn. Zie ook Fanon 1983.
6. Over Surinaamse, Turkse en andere gebruikers kan ik hier niets zeggen omdat daarvoor de nodige cijfers ontbreken. Tijdens gesprekken over het hoge percentage werklozen, druggebruikers etc. onder Molukse jongeren werd ik meer dan eens (door Nederlanders) gewezen op het feit dat die percentages wel schokkend zijn maar dat ook Nederlandse bevolkingsgroepen (in de oude stads-wijken) dergelijke percentages te zien geven. Op zich is dat een juiste constatering, echter met dit verschil dat het bij Nederlanders om bepaalde groepen gaat terwijl het bij Molukkers om percentages over de gehele populatie gaat.
7. Omdat het geen onderwerp van studie was en er geen cijfers voor handen zijn, kunnen hier geen vergelijkende percentages worden gegeven. Dat neemt echter niet weg dat de hier genoemde groepen jongeren niet te veronachtzamen zijn.
8. Zie ook hoofdstuk II.

VII.2 Wantrouwen en beeldvorming

1. Met niet-Molukkers wel te verstaan.
2. Zie ook hoofdstuk III.
3. Een ambtenaar van het Ministerie van WVC verklaarde dat het moeilijk was om geld voor projecten, bijvoorbeeld ten behoeve van randgroepjongeren, te krijgen, terwijl het Ministerie van Financiën daarentegen nog wel bereid was geld te geven als het ging om minderheidsgroepen. Dat op sommige activiteiten dan het etiketje minderheden zat had volgens de ambtenaar dan ook alleen iets te maken met het kanaliseren van gelden.
4. Zie hoofdstuk III.
5. In Amsterdam vinden momenteel (voorjaar 1984) discussies plaats over reorganisatie van het drughulpverleningsnetwerk. De plannen van de gemeente voorzien in één netwerk onder de verantwoordelijkheid van Street CornerWork. Omdat de discussie nog gaande is kunnen nog weinig conclusies getrokken worden. Wel kunnen we reeds constateren dat verscheidene instellingen en projecten hevige gevechten moeten leveren om enigszins een eigen identiteit te behouden en niet te

- verzuipen in het grote geheel. Dat de gemeente voor Street CornerWork als belangrijkste instelling kiest ondersteunt hetgeen we hier stelden, namelijk dat het van belang is hoeveel doelgroepen men bereikt. Street CornerWork heeft tenslotte zowel een Surinaams als een Moluks project in huis, iets waarop geen andere instelling zich kan beroepen.
6. Opbouw Drenthe 1982.
  7. Als kritiek op het onderzoek van Opbouw Drenthe zou men kunnen geven dat niet is gevraagd naar het waarom van de onduidelijkheden rond Masiun. Het onderzoek gaat niet verder dan de constatering van de schijn wordt gewekt dat de schuld geheel bij Masiun ligt.
  8. Madjalah Pattimura jrg 11 nr 3/4, 1983.
  9. Gemeente Breda 1982, blz. 23
  10. Of in ieder geval bewust en gemotiveerder voor de voorgestelde constructie kunnen kiezen.
  11. Vergelijk de situatie in Capelle a/d IJssel in januari 1984. Na een confrontatie tussen M.E. en Molukkers in de wijk en een nachtelijke schietpartij sprak de plaatselijke politie-commissaris over wapendepots in de wijk. Hij wekte de indruk dat de wijk één wapenarsenaal was.
  12. Wellicht is het beter hier te spreken over racisme in plaats van over beeldvorming (ook in het verdere van deze paragraaf). Toch wil ik dat niet doen omdat anders een definiëring van racisme noodzakelijk is, en het is hier niet de juiste plaats om te betogen dat men wel degelijk van racisme kan spreken als aan gedragingen geen ideologieën betreffende rassenleer ten grondslag liggen.
  13. Zie ook Renwarin 1983; blz 13
  14. V. Helsedingen 1941.
  15. Op Cit blz 209
  16. Met Ambonees bedoelde men alle mensen uit de Molukken. Ook voor Molukkers in Nederland is deze benaming lange tijd gebruikt, zo sprak men van Ambonezen-kampen. De laatste jaren spreekt men liever over Molukkers (of Zuid-Molukkers) vanwege onder andere de negatieve klank die de benaming Ambonees in de loop der tijd had gekregen.
  17. V. Kaam 1977; blz. 46
  18. Zie ook Sandew Hira 1983 Hoofdstuk I over Racisme en Kolonialisme.
  19. V. Dijk 1983.
  20. Dorfman 1978.
  21. V.d. Berg 1983; blz 113/114
  22. Op. Cit. blz 114
  23. Rond het effect van televisie-uitzendingen op de kijkers bestaat nogal wat discussie. Bijvoorbeeld ten aanzien van gewelddadige films wordt gezegd dat het effect minimaal is omdat er na zo'n film geen plotselinge stijgingen van gewelddadigheden worden geconstateerd. Dat is ongetwijfeld waar, het effect zit dan ook meer in de acceptatie van geweld in een samenleving en dan met name geweld van de zijde van de overheid, in de meeste films overwint immers het rechtvaardige (en vaak noodzakelijk toegepaste) geweld het kwade geweld. In die zelfde termen moet de beeldvorming over zwarte mensen bekeken worden. Het gaat er niet om dat men na het bekijken van 'the A-team' van elke zwarte man verwacht dat hij 'sucker' roept, het gaat er om dat bevestigd wordt dat zwarte mensen 'inderdaad' niet slim zijn.
  24. Minderheid is in deze studie bedoeld als 'niet tot de dominante groep behorende'.
  25. Tegenvoerdig is er wel meer aandacht voor racisme, wat echter wel te danken is aan enerzijds de opkomst van de Centrum Partij en anderzijds (in grotere mate) aan de strijd vanuit etnische bevolkingsgroepen tegen racisme.
  26. Zie ook noot 3; waarbij we nog kunnen opmerken dat kanaliseren van gelden één is, en de uitwerking van het kanaliseren van geld op de ideeën die in de samenleving bestaan twee is.

bijlage I 'over het onderzoek'

Het is nuttig studies als deze vergezeld te laten gaan van enige opmerkingen over de wijze waarop gegevens zijn verzameld. De lezer(es) heeft tenslotte recht op die achtergrondinformatie, opdat hij of zij kan beoordelen welke waarde aan het gepresenteerde materiaal kan worden toegekend. Alvorens echter een beschrijving te geven van de verschillende activiteiten, die in het kader van het onderzoek zijn ondernomen, wil ik nog een aantal kanttekeningen plaatsen met betrekking tot mijn contacten met Molukse respondenten. Ik doe dit niet in de laatste plaats naar aanleiding van hetgeen Veenman en Jansma (1981) schrijven over onderzoek doen in de Molukse gemeenschap.

Volgens Veenman en Jansma is de meest aangewezen benadering van de Molukse gemeenschap, een benadering die rekening houdt met de hiërarchie in die gemeenschap omdat dit conform de Molukse etiquette zou zijn. Bij mijn onderzoek heb ik echter een andere weg bewandeld, en heb ik geen rekening gehouden met een hiërarchie. Toch denk ik niet dat dit tegen de etiquette is. Immers, naast een hiërarchische structuur kent de Molukse samenleving ook een informele structuur, welke ondermeer wordt gevormd door viendschaps- en familierelaties. Niet alles gebeurt binnen de Molukse gemeenschap via hiërarchische lijnen, veel gebeurt juist via dat informele netwerk. Van belang is dan wel dat men wordt geïntroduceerd in die netwerken. De mate van introductie is dan afhankelijk van de te benaderen personen en hun situatie. Zo kwam ik in contact met gebruikers doordat een hulpverlener mij voorstelde, maar ook doordat men mij had gesignaleerd in de wijk of samen met een hulpverlener. Daar moet wel direct aan toegevoegd worden dat men niet klakkeloos bereid was mij van alles te vertellen. Communicatie is immers een spel dat, zoals ook in deze studie bleek, aan bepaalde regels gebonden is; bovendien was ik een blanke onderzoeker. Mijn intensieve contacten met delen van de Molukse gemeenschap sinds 1977, zorgden ervoor dat ik met die communicatie niet al te veel problemen ondervond. Ik ben er dan ook van overtuigd geraakt dat als ik niet al jaren contact had met delen van de gemeenschap, ik dit onderzoek nooit op een goede manier had kunnen volbrengen. Dit brengt mij op een tweede kanttekening.

Veenman en Jansma bediscussiëren in paragraaf 3.3 van

hun 'probleeminventariserend onderzoek' de vraag of onderzoek onder Molukkers nu het beste door blanken of door onderzoekers uit de eigen groep gedaan kan worden. Het lijkt mij niet zinvol me af te vragen of een Molukse onderzoeker in dit onderzoek betere resultaten had bereikt. Wel kan, denk ik, gesteld worden dat bepaalde uitspraken, gedaan door Nederlandse respondenten, niet ten overstaan van een Molukse interviewer zouden zijn gedaan. Verder ben ik van mening dat onderzoek onder Molukkers verricht moet worden door mensen die krediet hebben van Molukse zijde. Waarbij ik me kan voorstellen dat, gezien de geschiedenis, eerder krediet wordt gegeven aan een Molukse onderzoeker dan aan een Nederlandse. Dat een Molukse onderzoeker problemen ondervindt als gevolg van verwevenheid met bepaalde Molukse facties, zoals Veenman en Jansma betogen, is ontegenzeggelijk waar. Die zullen echter overwonnen moeten worden, net als overigens de problemen die de verwevenheid van een Nederlandse onderzoeker met de dominante blanke groep in Nederland. Als we spreken over onderzoeksbeleid, zou het mijns inziens zelfs beter zijn onderzoek zoveel mogelijk door Molukkers zelf te laten doen, en dat niet in de laatste plaats vanwege het emancipatorische karakter van dergelijk onderzoek. Tot zover deze kanttekeningen.

Het materiaal voor deze studie is gebaseerd op een nogal uitgebreid onderzoek, waarin verschillende onderzoeksmethodes werden toegepast. Het idee voor het onderzoek ontstond tijdens gesprekken met Molukse hulpverleners in de zomer van 1982. De vragen die tijdens die gesprekken steeds naar voren kwamen waren: wat is de positie van Molukse projecten binnen de drughulpverlening, en waarom ondervinden zij allerlei problemen? Om mij zo goed mogelijk voor te bereiden op het onderzoek moest ik mij inwerken op een aantal terreinen. Dit waren: geschiedenis van heroïnegebruik in het algemeen en in relatie tot Molukkers in het bijzonder; wat zijn hard drugs en wat is verslaving; theoriën over hulpverlening en ten slotte het overheidsbeleid ten aanzien van gebruik en hulpverlening. Op achtergronden van Molukkers in Nederland hoefde ik mij minder in te werken vanwege mijn intensieve contacten met de gemeenschap gedurende de afgelopen zeven jaar. Bij het inwerken op bovenstaande terreinen werd gebruikgemaakt van literatuur in gespecialiseerde bibliotheken en verschillende beleidsnota's, geschreven door zowel overheden als instellingen. In dit kader zijn ook een 65-tal 'Molukkers-gemeenten' aangeschreven. Naast ge-

schreven bronnen is ruimschoots gebruikgemaakt van gesprekken met mensen zowel uit de kategoriale (Molukse) als algemene drughulpverlening. Onder de noemer 'Oriënterende gesprekken' heb ik in een vroeg stadium gesproken met de staf of medewerkers van dertien Molukse projecten. Deze gesprekken hadden enerzijds tot doel hen te vragen mee te werken aan het onderzoek, anderzijds informatie te verkrijgen in verband met de voorbereiding van het onderzoek. Voorts verbleef ik op gezette tijden in een paar Molukse wijken waar kategoriale projecten zijn gevestigd. Dit om alvast feeling te krijgen met de Molukse drughulpverlening. In het kader van de voorbereiding deed ik tenslotte nog een literatuuronderzoek naar 'etniciteit en Molukse drughulpverlening'.

Gedurende de zomer van 1983 verrichtte ik veldwerk. Daarin stonden elf Molukse projecten centraal (twee projecten vielen af, één omdat de medewerkers afzagen van deelname en één omdat door verschillende omstandigheden problemen rezen om nieuwe afspraken te maken). Het veldwerk bestond uit drie case-studies en 8 diepte-interviews. Deze constructie had als opzet: in de case-studies uitvoerig de relatie tussen Molukse projecten enerzijds en algemene instellingen anderzijds te bestuderen, om vervolgens middels interviews met de andere Molukse projecten een basis te leggen voor vergelijkingen en generalisaties. Bij de projecten in Assen, Almelo en Amsterdam werden case-studies uitgevoerd, en in Middelburg, Leerdam, Vught, Waalwijk, Utrecht, Oosterwolde, Lunteren en Vaassen de diepte-interviews gehouden. Welke projecten gekozen werden voor de case-studies hing af van twee criteria, betreffende organisatie-structuur en reikwijdte. Masiun in Assen is een zelfstandig project en lokaal gericht; Masnait in Almelo is aangehaakt bij een reguliere algemene instelling (CAD) en regionaal gericht; Meneti in Amsterdam ten slotte is aangehaakt bij een 'alternatieve' algemene instelling (straathoekwerk) en deels landelijk gericht. Tijdens mijn verblijf in deze drie plaatsen, dat telkens minimaal drie weken bedroeg, verbleef ik zoveel mogelijk in het gebouw waar het project was gehuisvest, of vergezelde ik hulpverleners op hun gang naar gebruikers. Daarnaast zocht ik direct contact met gebruikers in cafe's, in de wijken en de aanloop centra. Naast observatie en gesprekken met hulpverleners en gebruikers bestond mijn onderzoek uit interviews met personen uit instellingen die te maken hadden met hetzij hulpverlening hetzij Molukse gebruikers. In alge-

mene termen waren dat: gemeente, justitie, politie, maatschappelijke dienstverlening, algemene drughulpverlening (ook afkick- en aanloopcentra), huisartsen, straathoekwerk, junkiebonden, reclasseringsverenigingen en -raden en Molukse instanties (stichtingen, kerk- en wijkraden). Per plaats verschilde de samenstelling van benaderde personen slechts in zoverre de lokale omstandigheden daartoe aanleiding gaven. Geen enkele keer werd een gesprek geweigerd.

Over de verwerking van gegevens moet ten slotte nog worden gezegd dat verscheidene conceptstukken van deze studie werden doorgesproken met een paar Molukse hulpverleners, een criminoloog, twee antropologen, een andragoog en een Nederlandse hulpverleenster. Het uiteindelijke resultaat van de studie is door een examencommissie van de Universiteit van Amsterdam als afstudeer-scriptie goed gekeurd.

bijlage II 'ringkasan pendek'

Buku ini adalah mengenai anak-anak muda Maluku yang memakai tjandu dan pemberian pertolongan dari fihak orang Maluku. Amat penting sekali kalau buku ini dibatja oleh banjak orang. Tagal itu kata pengantar dan kesimpulan di-terdjemahkan; sebab termuat dalmnja satu ringkasan pendek dan informasi mengenai penjelidikan.

Kata Pengantar

Waktu tahun 1976 aku mulai dengan tahun jang kedua dari studiku, satu teman Maluku ada bilang: "Memang bagus kue selaku mahasiswa antropologi tjari tahu keadaan hidup orang-orang jang tidak berdasar barat, tetapi djangan lupa jang ditanah Belanda ada tjukup orang-orang itu berdiam jang latar belakangnja tidak sesuai dengan hal hidup di-dunia barat dan mereka tiap hari dapat tjukup kesukaran."

Omgongan ini terdjadi pada satu djumaat-malam di cafe dan akan kenal diriku. Dia memang benar, sebab aku tahu apa mengenai latar belakang itu? Sehabisnja hari djumaat-malam itu ada lagi beberapa pertemuan dimana kitaorang bitjara mengenai kedatangan, hal tinggal dan kesulitan-kesulitan orang Maluku di Belanda. Akibatnja aku turut ambil bahagian dalam pekerdjaan-pekerdjaan golongan itu jang temanku turut bersangkut. Lama-kelamaan aku mulai pentingkan hal hidup orang-orang Maluku. Sebelah lain aku teruskan apa jang aku beladjar di universitas kepada teman-teman Maluku, laki maupun perempuan. Sedemikian aku tjoba mendjawab pertanyaan-pertanyaan mereka melalui kontak-kontak jang aku ada dan pengalaman studiku.

Perlahan-lahan tiba waktunja aku musti bikin satu penjelidikan sesuai dengan studiku. Inilah satu kesempatan jang baik untuk pergi ke Indonesia dan sementara satu tahun setengah aku sedia diri untuk pergi kesana agar djalankan penjelidikan itu. Dimuka tanggal berangkat aku ada berdiam sementara di projek bantuan pentjandu di satu wijk. Kitaorang akan tukar-menukar fikiran mengenai pemakaian tjandu dikalangan anak-anak muda dan kesulitan-kesulitan projek-projek Maluku di bidang itu. Kitaorang bersetudju untuk selidiki keadaan ini sehabisnja aku kembali dari Indonesia. Tetapi pada bulan agustus 1982 aku dapat kabar dari pemerintah Indonesia bahwa aku tidak dapat idzin untuk selesai rentjana penjelidikanku. Pada waktu itu aku timbang:

sekali lagi tjoba minta idzin untuk pergi ke Indonesia atau menjelidiki hal kerdja projek-projek Maluku. Sesudah bitjara ulang kali dengan pembantu-pembantu Maluku dan Belanda aku ambil keputusan untuk selidiki hal pemakaian tjandu. Ini djuga oleh karena beberapa pembantu anggap penjelidikan tersebut amat penting.

Ini jang djadi sebab bagai aku untuk kerdjakan penjelidikan ini. Baiklah aku kasih kutipan pendek bagaimana penjelidikan ini diatur dan pokok persoalannya apa. Mengenai tjara penjelidikannya aku ada kasih keterangan di lampiran I. Sedangkan pokok persoalannya tidak dapat disusun dalam satu kalimat. Sebetulnja beberapa pokok mendasarkan penjelidikan ini. Pertanyaan jang penting bagai aku ialah, apa itu pemberian pertolongan Maluku setjara bagaimana kesulitan-kesulitan mereka timbul terhadap organisasi-organisasi serta pemerintah Belanda. Selama persiapanku ternyata jang tidak ada penerangan khusus jang pakai heroïne di kalangan anak-anak itu. Dari itu dalam penjelidikan ini persoalan-persoalan seperti berikut di hadapkan; bagaimana perkembangan pemakaian tjandu diantara anak-anak Maluku dan setjara bagaimana mereka ditolong oleh organisasi-organisasi Belanda.

Pada waktu aku tulis buku ini aku sangka jang pembatja tidak berketinggian dengan sedjarah Maluku maupun persoalan tjandu. Aku rasa baik sekali untuk anggap jang batja tidak tahu apa-apa mengenai sedjarah Maluku dan kebudayaannya serta persoalan tjandu.

Dari itu di fasal jang pertama ada tertulis apa tjandu itu dan pemakaiannya pada abad-abad jang sudah lampau. Di fasal II telah disusun hal pemakaian tjandu dikalangan kamu Maluku sendiri. Dengan melihat hal pemakaian tjandu dikalangan orang Belanda aku akan njatakan di fasal ini pemakaian tjandu oleh anak-anak Maluku dan apa sebabnja mereka akan pakai tjandu itu. Pertama-tama dalam fasal ini tidak bisa dikasih sebabnja jang pasti mengapa pemakaian tjandu dilakukan oleh satu golongan. Dalam fasal ke III aku gambarkan mengapa organisasi-organisasi Belanda gagal untuk memberi pertolongan kepada kaum Maluku jang terpengaruh itu. Kegagalan ini djadi satu sebab sampai dibentuk organisasi-organisasi Maluku jang bertugas untuk beri pertolongan dan inilah dikutip di fasal IV. Untuk dapat keterangan lebih banjak dalam fasal ini aktivitas-aktivitas jang dikerdjakan oleh projek-projek Maluku digambarkan dan kerdja-samanja mereka dengan organisasi-organisasi Belanda. Dalam fasal V digambarkan sifatnja jang khusus dari

projek-projek kategoral (projek-projek jang dipimpin oleh orang Maluku). Pokok fasal VI jaitu apalah kesulitan-kesulitan mereka dan semua itu terdjadi di tingkat jang mana. Tidak dapat kepertjajaan itulah jang ternyata dalam fasal tersebut sehingga dalam fasal VII digambarkan sikap organisasi-organisasi Belanda jang tidak taruh minat jang pasti terhadap latar belakang kaum Maluku. Dalam fasal ini kembali lagi persoalan jang dinjatakan di fasal II mengapa kaum muda Maluku akan pakai tjandu. Dalam fasal jang terachir dapat kesimpulan-kesimpulan dan andjuran-andjuran setjara bagaimana kesulitan-kesulitan ini dapat diatasi. Oleh karena persoalan rahasia, nama-nama orang-orang jang disebut dalm buku ini bukan namanja jang asli (terketjuali mereka itu jang kasih keluar perkataan jang terbuka).

Pada terachir aku mau bilang sesuatu mengenai mereka jang tulung aku dengan penjelidikan ini. Kalau mau lihat banjak terdjadi dalam dua tahun ini jang sudah lampau. Banjak orang jang tulung aku satu-satu dengan sikapnja sendiri. Aku tidak bisa sebut mereka semua sebab djumlahnja kurang lebih 200 orang, jang satu kasih nasehat, jang lain kasih semangat dan ada jang memperbaiki apa jang aku tulis salah. Kalau memang aku mau sebut nam-nama aku kurangkan dia itu jang pakai tjandu jang kasih aku informasi didalam kereta api, Informasi itu kasih aku dorongan untuk kerdja terus. Aku mau utjapkan terima kasihku melalui Surya. Surya lahir dimuka aku mau selsesai buku ini. Kalau dia menangis aku ingat kembali waktu-waktu itu jang aku lemah dan ketawanja kasih ingat aku waktu-waktu jang senang jang aku dapat dengan mereka jang tulung aku. Aku harap buku ini, jang njatakan djatuh bangun dari pemberian pertolongan kepada kaum muda Maluku jang pakai tjandu djadi satu bahan pertolongan.

Kesimpulan

Oleh karena posisi kaum muda Maluku dalam masyarakat Belanda dan sikap instansi-instansi Belanda terhadap projek-projek kategoral, baiklah tjara pertolongan projek-projek itu berdasar emansipasi. Dengan kata lain harus berdaja-upaja agar supaja posisi kaum muda Maluku serta mereka jang pakai tjandu dalam masyarakat Belanda diperbaiki. Keberatan-keberatan jang kata projek-projek kategoral mengakibatkan perpisahan antara kaum Maluku terhadap masyarakat

Belanda harus dianggap tidak benar. Pertama emansipasi dapat ditjapai kalau manusia bisa atur keadaannya sendiri dengan tidak dapat gangguan dari luar. Kedua satu sebab jang penting terhadap perpisahan golongan-golongan etnis ialah sikap masyarakat Belanda, terlebih kalau mereka tidak mau terima inisiatif-inisiatif golongan etnis.

Untuk dapat perkembangan jang positif dalam bidang pemberian pertolongan kategoral harus dipenuhi dua sjarat. Satu oleh kaum Maluku dan jang lain oleh masyarakat Belanda. Pertama-tama, apa jang digambarkan dalam buku ini mengenai pemberian pertolongan kategoral, hanja melihat perhubungan antara projek-projek kategoral terhadap instansi-instansi dan pemerintah Belanda, terlebih sikap fihak Belanda itu. Ini tidak berarti bahwa hanja kesalahan dibuat oleh fihak Belanda, sedangkan keadaan dikalangan projek-projek kategoral baik sekali. Ini tidak sesuai dengan kenyataan. Ini berarti bahwa pembantu-pembantu Maluku harus taat dalam mengembangkan satu bantuan tersendiri, bukan untuk kasih satu reaksi terhadap kesalahan-kesalahan dari fihak Belanda jang tertulis di buku ini, tetapi untuk mengembangkan setjara positif pertolongannya sendiri. Melihat apa jang sudah digambarkan dalam buku ini perkembangan tersebut menuntut banjak semangat kerdja. Ini tidak boleh berarti jang oleh karena halangan dan rintangan dari fihak Belanda projek-projek Maluku putus asa, sebetulnya kesulitan-kesulitan ini harus kasih semangat untuk men-tjapai satu pemberian pertolongan jang beremansipasi. Kalau putus asa kerugian besar terdjadi kepada kaum muda jang pakai tjandu serta masyarakat Maluku semuanya.

Fihak Belanda harus selidiki sikapnya sendiri. Gampang sekali bagai mereka untuk menjangkal keunggulannya terhadap orang jang kulit hitam termasuk orang Maluku. Melihat keadaan pada masa ini tidak tjukup untuk beli satu buku dimana tertulis latar belakang kaum Maluku sehingga tidak kasih kepertjajaan dan penghargaan jang penuh bagai mereka. Sebelah lain tidak boleh dilupa jang kaum Maluku hidup tersisi dalam masyarakat Belanda, biarpun ini tidak berarti jang mereka kasian. Keadaan ini bisa dapat disamakan dengan permainan tjatur sebab menurut aturan permainannya putih jang harus mulai. Tentu buah-buah permainan itu semua sama deradjat, tetapi dalam praktek sehari-hari orang kulit hitam harus takluk kepada orang kulit putih. Dari fihak pemerintah dan organisasi-organisasi Belanda boleh dinantikan jang mereka itu selidiki dirinja sendiri dan kasih penuh kepertjajaan kepada projek-projek kate-

goral. Mungkin mereka harus mengaku jang memang mereka salah dan bisa djadi kaum Maluku tidak kasih balasan jang positif dengan tjepat, oleh karena mereka sudah merasai sengsara dalam tahun-tahun jang sudah lampau.

Kesimpulan jang pemerintah Belanda dan organisasi-organisasi Belanda harus selidiki dirinja sendiri mengkali bukan satu kesimpulan jang kongkrit jang dinantikan oleh projek-projek Maluku. Tetapi apa boleh buat. Selama projek-projek Maluku tidak dianggap sama deradjat dengan fihak Belanda, tidak mungkin djuga jang ada satu kerdja sama jang djudjur.

Baiklah aku gambarkan soal ini dengan apa jang terdjadi sungguh-sungguh. Dalam satu pertemuan antara se-orang pegawai WVC dan aku kami tukar-menukar fikiran mengenai kesulitan-kesulitan projek-projek kategoral. Ternjata jang kami tidak setudju satu dengan jang lain. Menurut beliau projek-projek Maluku mau disamakan dengan projek-projek Belanda agar mereka mempunjai kekuasaan. Menurut beliau adat-istiadat Maluku berdasarkan kekuasaan, dan ini hanja didapatkan kalau projek-projek Maluku itu sama deradjat dengan projek-projek Belanda. Menurut pendapatku soal ini lebih gampang. Projek-projek Maluku mau dianggap setjara sama deradjat sebagai organisasi-organisasi Belanda, sebab mereka sudah rasa tjukup untuk dibedakan selamanja 360 tahun.

geraadpleegde literatuur

- Almelo, gemeentekring; Notitie inzake drughulpverleningsproject 'Masnait'. onged.
- Almelo, gemeentekring; diverse stukken en notities.
- Amsterdams centrum voor buitenlanders; Basisinformatie over Turken en Marokkanen. Amsterdam 1981.
- Amsterdam, gemeente; Aanvraag voor een aanzet tot een drughulpverleningsmodel voor Zuid-Molukse jongeren in Amsterdam. Amsterdam 1980.
- Amsterdam, gemeente; Voortgangsnota Drughulpverlening 1982. Amsterdam 1982.
- Amsterdam, gemeente; Conceptvoorstel verbetering drughulpverleningsbestel t.b.v. Surinaamse gebruikers. Amsterdam onged. NP.
- Apeldoorn, gemeente; Beleidsplan voor maatschappelijke hulp en dienstverlening aan jongeren en jongvolwassenen in de gemeente Apeldoorn. Apeldoorn 1978.
- Apeldoorn, gemeente; Gedecentraliseerde methadonverstrekking in Apeldoorn. onged.
- Assen, gemeente; Discussie nota Molukkers in de gemeente Assen. Assen 1980.
- Assen, gemeente; diverse raadsstukken en correspondentie.
- Bartels, D; Guarding the invisible mountain intervillage alliances, religious syncretism and ethnic identity among ambonese christians and moslems in the moluccas. Thesis, Cornell Univ. 1977.
- Berg, E. vd. & Hendriks, E.; Surinaamse instelling voor hulp aan verslaafden onontbeerlijk. Volkskrant 8-2-'83.
- Berg, H. vd. & Reinsch, P.; Racisme in schoolboeken. Amsterdam 1983, SUA.
- Bindels, P. e.a.; Effectonderzoek -een onderzoek naar het effect van het verstrekken van methadon aan heroïneverslaafden. Utrecht 1982, CAD-cahier 5.

Boer, H. d. & Hakvoort, J.; Welzijn in de knel. Assen 1982, v. Gorcum.

Breda, gemeente; Terug naar de werkelijkheid -nota van het gemeentebestuur over hulp aan drugverslaafden in Breda. Breda 1982.

Brijder, K.; De hulpverlening aan verslaafden in de historie. In 'min of meer alcohol' Alphen a/d Rijn 1979, Samsom.

CAD-Apeldoorn; De methadonverstrekking in Apeldoorn. Apeldoorn 1981.

CAD-Drenthe; Het drughulpverleningscircuit; een aanzet tot strategische beleidsplanning. Assen 1981.

CAD-Drenthe; Hulpverlening aan druggebruikers; de visie van het CAD-drugteam te Assen. Assen 1983.

CAD-Twente; Jaarverslag '80 t/m '82. Almelo 1983.

CAD-Twente; Jaarverslag preventie 1982. Almelo onged.

CAD-Twente; diverse correspondentie mbt. Masnait.

Cohen, H.; Drugs, druggebruikers en drugscene. Alphen a/d Rijn 1975. Samsom.

Cohen, S & Taylor, L.; Escape attempts. Pelican 1976.

Dalstra, K.; Verboden drugs. KRI december 1982.

Deventer, gemeente; Notitie opvangcentrum voor drugverslaafden. Deventer 1982.

Dokumentatiemap Molukken. Uitgave Tropenmuseum Amsterdam. Amsterdam 1982.

Dorfman, A. & Mattelart, A.; Hoe lees ik Donald Duck. Nijmegen 1978, SUN.

Dossier Assen. Uitgave ondersteuningsgroep Tien Asser Molukkers 1982

Durkheim, E.; Suicide. New York 1951, The Free Press.

Dijk, T. v.; Minderheden in de media. Amsterdam 1983, SUA.

Epen, J. v.; Compendium drugverslaving en alcoholisme. Amsterdam 1978, Elsevier.

Fanon, F.; Zwarte huid, blanke maskers. Amsterdam 1983, v. Gennep.

Flesseman, T.; Gezin, arbeid, welzijnswerk. Amsterdam 1982, v. Gennep.

Foucault, M.; Discipline and punish. Peregrine books 1979.

Drugproblematiek bij etnische minderheden en de hulpverlening. Extra editie kwartaalberichten, uitgave FZA Bilthoven juli 1981.

Gemeentepolitie Assen; Drugs. Assen 1982.

Gemeentepolitie Assen; -geen titel (blauwe nota met gedichten)- Assen 1982.

Gemeentepolitie Assen; -geen titel (rode nota met levensverhaal van gebruiker)- onged.

Goos, C. & Wal, H. vd.; Druggebruiken, verslaving en hulpverlening. Alphen a/d Rijn 1981. Samsom.

Groen, H.; De junk bestaat niet. Doct. scriptie VU. Amsterdam 1983.

Haags centrum voor onderwijsbegeleiding; Communicatie met anderstaligen, richtlijnen voor leerkrachten in het basisonderwijs. Den Haag 1983.

Helden, G. v. & Heúvel, R. vd.; Heroïne en Economie. Onderzoeksmemorandum nr 58. Rijks Universiteit Groningen 1979.

Helmond, gemeente; Druggebruiken en Hulpverlening. Helmond 1977.

Helsdingen W. v.; Daar wèrd wat groots verricht. Amsterdam 1941, Elsevier.

Hira, Sandew; Van Priary tot en met de Kom. Rotterdam 1983, Futile.

HKPD; De cliëntenpopulatie van het huiskamerproject in Vlissingen deel I. Vlissingen 1982.

HKPD; Huiskamerproject Vlissingen, jaarverslag 1981. Vlissingen 1982.

HKPD; diverse huiskranten.

Hoogeveen, gemeente; Een weg terug.... . Hoogeveen 1982.

Houcke, S. v.; Werken is niet leuk. Amsterdam 1983, Pamflet.

Inspraakorgaan welzijn Molukkers; Molukkers wie zijn zij eigenlijk?. Utrecht 1980.

Inspraakorgaan welzijn Molukkers; Knelpunten tussen de Nederlandse overheid en de Molukse minderheid; inspraaknota. Utrecht 1978.

Jansma, L. & Veenman, J.; Molukkers in Nederland, een probleeminventariserend onderzoek. Deventer 1981, v. Logkum Slaterus.

Janssen, O & Swierstra, K.; Heroïnegebruikers in Nederland; een typologie (in conceptvorm banden I, II en III). Criminologisch Instituut Groningen 1982.

Kaam, B. v.; Ambon door de eeuwen. Baarn 1977, in den Toren.

Lampoe; Jaarverslag 1982. Leerdam 1983.

Leerdam, gemeente; Beleidsnota voor hulpverlening aan drugverslaafden. Leerdam 1981.

Lemstra, E.; Waar maken we ons eigenlijk drug over?. Doct. scriptie VU, Amsterdam 1983.

Maastricht, gemeente; Advies inzake voorlichting over druggebruik. Maastricht 1977.

Maastricht, gemeente; Advies inzake mogelijkheden voor preventie inzake drugproblemen. Maastricht 1979.

Maat, P. vd.; Ex-verslaafden 'Methadonteam moet verdwijnen'. Utrechts Nieuwsblad 22-12-'82.

Madjoe; Beleids- en werkplan. Sittard 1983.

Masiun; Aanzet tot een beleid inzake drughulpverlening aan Molukse jongeren en jongvolwassenen in Assen. Assen 1981.

Masiun; Voortgangsnotitie. Assen 1983.

Masiun; Diskussiestuk inzake beleid drughulpverlening Molukse jongeren en jongvolwassenen in Assen. Assen 1984 NP.

Masiun; diverse uitgaven Hubungan.

Masnait; Doelstellingen Masnait. onged. NP.

Masniat; Nota Moluks drughulpverleningsprojekt. Onged. NP.

Masnait; divers informatie materiaal.

Matjan; Jaarverslag 1982. onged. Tiel.

MDHG; Medisch sociaal verstrekken van methadon door de eerste lijns gezondheidszorg en de rol van huisartsen hierin. Amsterdam 1982.

MDHG; Gedwongen afkicken of niet. Amsterdam 1981.

Mertens, A.; Organisatie van de gezondheidszorg. Leiden 1975.

Ministerie van Binnenlandse Zaken; Minderhedennota. Den Haag 1983.

Ministerie van Binnenlandse Zaken; De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland. Den Haag 1978.

Ministerie van CRM; Subsidiëring van Molukse instellingen voor Samenlevingsopbouw. Rijswijk 1974.

Ministerie van WVC; (Ontwerp-) Rijksregeling Welzijnswerk Minderheden. Rijswijk 1983.

Ministerie van WVC; Trefpunt speciaal. December 1982.

Ministerie van WVC; Ontwerp rijksprogramma welzijn minderheden. Rijswijk 1983.

Ministerie van WVC; Subsidiëring van Molukse instellingen voor Samenlevingsopbouw. Rijswijk 1983.

Molony, K.; Naar een gunstiger leeromgeving voor Molukse kinderen in Nederland. Leiden 1980.

Obat-Putih; barrières en Doorbraak, Molukkers naar binnen en buiten. Middelburg 1981.

Obat-Putih (ism. Mr. Dr. Soumokil stichting); diverse uitgaven Kamboti.

Oen Kay Liat; Balans van 25 jaar RMS-ideaal Zuid-Molukkers. Doct. scriptie GU. Amsterdam 1975.

Ommen, L. v.; Hulpverlening aan Molukse heroïneverslaafden. Scriptie voor 'de Vijverberg', Ede 1983. NP.

Ooststellingwerf, gemeente; Rapport hulpverlening bij problematisch druggebruik. Ooststellingwerf 1980.

OPO-HOSO; Informatie hulpverlening Opo Hososo. Rotterdam 1982.

Penonton, Bung; De Zuid Molukse Republiek. Amsterdam 1977, Buyten & Schipperheijn.

Pirijns, P. & Schaepman, K.; Verslaafd in Nederland -over drugs, dealers en gebruikers. Amsterdam 1982, v. Gennep.

Pluvier, J.; Indonesië, kolonialisme onafhankelijkheid neo-kolonialisme. Nijmegen 1978, SUN.

Pollman, T. & Selek, J.; Istori-istori Maluku. Amsterdam 1979, Arbeiderspers.

PON; De harddrugproblematiek in Noord-Brabant. 1979.

Populier, De; Maluku Selatan. Amsterdam 1977.

Porsisa, B.; Opbouwwerk onder & voor Zuid-Molukkers in Nederland. Alphen a/d Rijn 1976, Pattimura special 3.

PSP, werkgroep Molukkers; De PSP en de Molukse strijd. Amsterdam 1982.

Raadsvoorstel drughulpverlening van B&W Nijmegen aan de gemeenteraad. Nijmegen 1982.

Reader blok Etniciteit 1983. UVA/ASC Amsterdam 1983 NP

Ree, F. v.; Drugs; een verslag in de breedte. Utrecht 1971, Het Spectrum.

Rela 69; Jaarverslag 1980. Amsterdam 1981.

Rela 69; Verslag van de identificatie reis 1981. Amsterdam 1982.

Renwarin, W.; Keiezen, de vergeten groep, oftewel: een minderheid binnen de Molukse minderheid. Nijmegen 1983, uitgeverij Pattimura.

Rinsampessy, E.; De mogelijke gronden van agressie onder Molukse jongeren. Nijmegen 1975, Pattimura special 2.

Rinsampessy, E. (ed); Emancipatie van Molukkers in het onderwijs en het welzijnswerk. Nijmegen 1984, Pattimura special 6.

Sarkol, E.; Stageverslag tbv. ASCA. onged. NP.

Schakeloverleg drughulpverlening Molukkers; Een notitie over de drugproblematiek onder Molukkers in Nederland en de ontwikkeling van de drughulpverlening ten behoeve van deze groep. Den Haag 1982.

Schmid, S.; Vrijheid is de beste medicijn -over de democratische psychiatrie in Italië. Amsterdam 1979, v. Gennep.

Serrarens, H.; Gewelddadige actie; communicatiemiddel voor etniese minderheden?. Amsterdam 1983 NP.

Smits, L.; Gettings off; an anthropological Analysis of Heroin Users. Amsterdam 1980, Euromed paper 12.

Spieksma, R.; Alcoholisme diagnostiek en pathofysiologie. Den Haag 1982.

Srij-Meijering, W. & Oostrik, F.; Drugs en groepsdruk. Amsterdam 1981.

Staatstoezicht op de volksgezondheid; Brief aan alle artsen in Nederland betreffende de ambulante behandeling van verslaafden aan opiumwetmiddelen. 1981.

Stichting Kontakt Sentra; Verslag over 1975 & 1976. Amsterdam 1976.

Stichting Kontakt Sentra; Heroïneverstrekking als alternatief voor behandeling; documentatiemap. onged.

Stichting Kontakt Sentra; Heroïneverstrekking als alternatief voor behandeling; verslag van een tweedaagse conferentie. onged.

Stichting Opbouw Drenthe; Drugs in Assen - een onderzoek naar de drughulpverlening aan druggebruikers in Assen. Assen 1982.

Stichting Opbouw Drenthe; Drugs in Hoogeveen. Assen 1980.

Stichting Preventie Projekt; Hulp bij verslavingsproblemen overzicht Amsterdam 1982. Amsterdam onged.

Stichting Preventie Project; Vertil je niet. Amsterdam 1979.

Sijes, M.; The drugproblem among the moluccan population in the Netherlands. Bilthoven 1981 NP.

Tiel, gemeente; Beleidswerkplan. Tiel 1981.

Tjandu & Muhabbat; Conceptnota inzake decentralisatie van het welzijnswerk onder Molukkers. Utrecht 1980.

Tjandu & Muhabbat; Nota inzake hulpverlening aan Molukse druggebruikers. Utrecht 1981.

Tjandu; Inventarisatierapport drugproblematiek Molukse jongeren. Utrecht 1979.

Tjandu; Werkzaamheden stichting Tjandu juli 1978 t/m juni 1979. Utrecht onged.

Tjandu; Werkplan 1983. Utrecht 1983.

Turck, B. d.; Politiserende hulpverlening -een oriëntatie. Nijmegen 1978, LINK.

Tweede Kamer der Staten-Generaal; Zitting 1973-1974 nr 12968 Knelpunten harmonisatie welzijnsbeleid en welzijnswetgeving.

Tweede Kamer der Staten-Generaal; Zitting 1977-1978 nr 14915 nr 1-2 De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland.

Tweede Kamer der Staten-Generaal; Zitting 1982-1983 nr 17867 Drugbeleid nr 1,2&3.

Vaassen, reconstructie ontruiming kamp Vaassen 1976. onged. NP.

Venlo, gemeente; Minderhedennota Venlo. Venlo 1982.

Vermeulen, H.; Culturele identiteit? Wat is dat?. Rijswijk 1982 NP.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten; Molukkers in Gemeenten. Den Haag 1982.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten; Randgroepjongeren centraal. den Haag 1983.

Werkgroep drugs etnische bevolkingsgroepen; Drugsproblematiek in Deventer, een visie van en voor etnische bevolkingsgroepen. Deventer 1982.

Wertheim, W.; Indonesië van Vorstenrijk tot Neo-kolonie. Meppel 1979, Boom.

Wiercx, R.; Hulpverlening aan Molukse junkies ligt prakties geheel lam. Welzijnsweekblad 15-8-'80.

Wooldrik, H.; Drugs en de wet. Bilthoven 1981, FZA.

Wooldrik, H.; Alcohol en de wet. Bilthoven 1982, FZA.

Work-shop politiserende hulpverlening, Van Vereniging van Surinaamse en Antilliaanse welzijnswerk(st)ers. 1983 NP.

WRR; Ethnic minorities. Den Haag 1979.

Zaandam, gemeente; Concept-nota hulpverlening aan drugverslaafden. Zaandam 1982.

Zwartboek Assen. Rotterdam 1977, Ordeman.

DAG- WEEKBLADEN EN PERIODIEKEN

Volkskrant
NRC-handelsblad
Nieuwsblad vh Noorden
Asser Courant
Rijn en Gouwe

Groene Amsterdammer
KRI
Jeugdwerk nu
Welzijnsweekblad
Kwartaalberichten

Kora-Kora
Madjalah Pattimura
Tjengkeh
Marinjo

OVER DE SCHRIJVER

Fridus Steijlen (1955) begon in 1975 met zijn studie Culturele Antropologie aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens zijn studie specialiseerde hij zich op Indonesië. In 1981 was hij een van de initiatiefnemers voor een onderzoek naar militaire leveranties door Nederland aan Indonesië. Dit onderzoek werd uitgevoerd met medewerking van studenten van het Sociologisch Instituut van de UVA. De resultaten van het onderzoek vonden hun neerslag in een congres in juni 1982 en een boek 'Handel in onderdrukking', waarover hij mede de eindredactie voerde. In het kader van de doctoraal fase van zijn studie deed hij een onderzoek naar 'Druggebruik onder en (drug)hulpverlening aan Molukse jongeren'. In augustus 1984 studeerde hij af bij de vakgroep Zuid-ZuidOost Azië van het Antropologisch Sociologisch Centrum. Steijlen is sedert 1977 op verschillende manieren betrokken bij activiteiten van Molukse jongerengroepen. Momenteel is hij werkzaam bij de Stichting Informatie Indonesië.

Pattimura Specials

1. De Mogelijke Gronden van Agressie onder Molukse Jongeren.
Elias Rinsampessy, 1975 72pp
f.8,50 (10,50 incl.)
Pattimura Special nr. 2 ISBN 90-70858-03-7
2. Keiezen, de vergeten groep, oftewel: een minderheid binnen de Molukse minderheid. (Geschiedenis en Cultuur van de Kei-eilanden).
W.P. Renwarin, 1983 83pp
f.10,-- (12,50 incl.)
Pattimura Special nr. 5 ISBN 90-70858-02-9
3. Emancipatie van Molukkers in het Onderwijs en het Welzijnswerk.
Elias Rinsampessy (red.), 1984 336pp
f.22,50 (27,50 incl.)
Pattimura Special nr. 6 ISBN 90-70858-01-0
4. Druggebruik onder en (drug)hulpverlening aan Molukse jongeren.
Fridus Steijlen, oktober 1984 150pp
f.15,-- (18,50 incl.)
Pattimura Special nr. 7 ISBN 90-70858-04-5

Verkrijgbaar door storting op:

gironummer 19 46 935 Uitgeverij Pattimura
t.a.v. drs E.P. Rinsampessy
Kraayenberg 91-12
6601 PN Wijchen

telefoon 08894-16978

In "DRUGGEBRUIK ONDER EN (DRUG)HULPVERLENING AAN MOLUKSE JONGEREN" gaat Fridus Steijlen in op de problematiek van het druggebruik onder Molukse jongeren en de moeilijkheden, die kategoriale Molukse drughulpverleningsinstellingen ondervinden in relatie met algemene Nederlandse instellingen, gemeenten en de centrale overheid.

Het boek bestaat uit acht hoofdstukken. In de eerste twee hoofdstukken wordt, naast een introductie van de drugproblematiek in het algemeen, ingegaan op het druggebruik onder Molukse jongeren. In hoofdstuk III gaat de schrijver in op de verhouding: Algemene drughulpverlening en Molukse gebruikers. In de hoofdstukken IV, V en VI gaat Steijlen in op de ontwikkeling van de kategoriale drughulpverlening. Hoofdstuk VII geeft enig inzicht in theoretische aspecten omtrent druggebruik, hulpverlening, wantrouwen en beeldvorming. Tenslotte wordt in hoofdstuk VIII een aantal conclusies van het onderzoek ter discussie gesteld.

"ZOLANG DE BASIS VOOR EEN FUNCTIONEREN VAN DE MOLUKSE DRUGHULPVERLENING, GELIJKWAARDIG AAN DIE VAN DE ALGEMENE NEDERLANDSE HULPVERLENING, NIET IS GELEGD, IS HET ONMOGELIJK OM PROCESSEN, ZOALS BIJVOORBEELD HET VERBETEREN VAN SAMENWERKINGSRELATIES, CONCREET RICHTING TE GEVEN"

© Uitgeverij Pattimura
Pattimura Special nr. 7
ISBN 90-70858-04-5

DENEAN 'RINGKASAN PENDEK'